

ศึกษาคุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว
ของชาวพุทธอำเภอภูแก้ว จังหวัดอุดรธานี

A STUDY OF FAITH VALUE IN THE PRANG KU KAEO WORSHIP RITUAL
OF BUDDHISTS IN KU KAEO DISTRICT UDONTHANI PROVINCE

นายพายุ ภูคำวงษ์

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ
รายวิชาศึกษาเฉพาะเรื่องในพัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

ศึกษาคคุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรากฏแก้ว
ของชาวพุทธอำเภอแก้วแก้ว จังหวัดอุดรธานี

นายพายุ ภูคำวงษ์

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ
รายวิชาศึกษาเฉพาะเรื่องในพัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Study of Faith Value in the Prang Ku Kaeo Worship Ritual
of Buddhists in the Ku Kaeo District Udonthani Province

Phayu Phukhamwong

A Thematic Paper Concerning the Qualifying Examination in the
Specified in Selected Topics in Development of Buddhism
Fulfillment of the Requirement for the Award
of the Degree of Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

C.E 2014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

- ชื่อสารนิพนธ์** : ศึกษาคุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว
ของชาวพุทธอำเภอภูแก้ว จังหวัดอุดรธานี
- ผู้วิจัย** : พายุ ภูคำวงษ์
- ปริญญา** : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์**
: ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น พธ.บ.(ปรัชญา), M.A., (Phil.), Ph.D. (Phil.)
- วันเสร็จสมบูรณ์** : ๑๓ / ธันวาคม / ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติ และ ความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว ๒) เพื่อศึกษาคุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้วของชาวพุทธอำเภอภูแก้ว จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่า ปรางค์กู่แก้ว เป็นปราสาทขอม ประเภท อโรคยาศาล สร้างในพุทธศตวรรษ ที่ ๑๘ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ในระหว่าง พ.ศ. ๑๗๒๔-พ.ศ.๑๗๖๑ เมื่ออาณาจักรเขมรเสื่อมลง ลาวล้านช้าง ก็ขยายอิทธิพลเข้าครอบครองดินแดนอีสานรวมถึงพื้นที่บริเวณนี้ มีการสร้างธาตุเจดีย์อิฐแบบศิลปะล้านช้าง จำนวน ๓ องค์ ทับซากปราสาทประธานและบรรณาลัย ปรางค์กู่แก้ว กลายเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา หลายร้อยปี จนได้รับวิสุคามสีมา ในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ชื่อว่า วัดกู่แก้ว ต่อมาในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๒ พระบุญมี สิริธร เจ้าอาวาส ได้พาชาวบ้านจัดหาไม้เนื้อแข็งมาก่อสร้าง อาคารโถง (ศาลา) จำนวน ๑ หลัง ทับซากธาตุเจดีย์ ๒ องค์ จึงคงเหลือเพียงองค์เดียวในปัจจุบัน

คนชาวอำเภอภูแก้วยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนา เชื่อในเรื่อง กัมมสัทธา วิปากสัทธา กัมมัสสกตาสัทธา และ ตถาคตโพธิสัทธา ปฏิบัติตนในการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และเชื่อว่าองค์หลวงปู่กู่แก้ว คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ภายในปรางค์กู่แก้ว จะคอยปกป้องรักษา ดลบันดาลความสุข ความสำเร็จ แก่ชาวอำเภอภูแก้ว และ มีความเชื่อเกี่ยวกับการขอให้ปรางค์กู่แก้ว ช่วยเหลือในเรื่องที่เกี่ยวกับ การเกิด การเจ็บป่วย การทำงาน การسابาน การบนบาน(บ่า) เมื่อได้รับความสมหวังตามที่ตนปรารถนาจึงจะมีพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว เช่น การแก้บน(ปง) ด้วยสิ่งของ เงินทอง ปล่อยสัตว์สี่เท้า จำพวก เต่า ปล่อยนกปล่อยปลา และถวายบังไฟจุดบูชา ซึ่งการบูชาข้างต้นเรียกว่า อามิสบูชา นอกจากนั้น ชาวอำเภอภูแก้ว ยังนิยมทำบุญกุศล ด้วยการ ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ร่วมเวียนเทียนวันสำคัญ และเข้าฝึกปฏิบัติธรรม อยู่เนืองๆ

งานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบังไฟ)ของอำเภอภูแก้ว ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี ชาวอำเภอภูแก้ว อำเภอใกล้เคียง และประชาชนทั่วสารทิศ ที่ศรัทธาในความศักดิ์ของ

ปรางค์กู่แก้ว จะเดินทางมาร่วมงานทำบุญ และถือโอกาสมาทำการแก้บน (ปง) ซึ่งคนทั้งหลายเชื่อว่า การแก้บน(ปง)ด้วย การจุดบั้งไฟถวายบูชา จะทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตในปรางค์กู่แก้ว(หลวงปู่กู่แก้ว) ชอบมากที่สุด อันมีผลต่อด้านจิตใจของผู้ทำการบูชาอย่างยิ่ง

คุณค่าของความเชื่อ และพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว ของชาวอำเภอแก้วแก้ว จังหวัดอุดรธานี นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนชาวอำเภอแก้วแก้ว เพราะความเชื่อและพิธีกรรมที่ได้กระทำด้วยจิตใจอันเลื่อมใสในพุทธศาสนา ต่อปรางค์กู่แก้ว จึงก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ประเพณี และ วัฒนธรรม นอกจากนั้น ยังใช้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ เป็น ศูนย์อบรมปฏิบัติธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีแก่เยาวชน ประชาชนและพุทธ ศาสนิกชนทั่วไป ให้เป็นผู้มีจิตใจน้อม เข้าถึงซึ่ง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และยึดถือไว้เป็นที่พึ่งอันประเสริฐของชีวิตตลอดไป

Thematic Paper Title : A Study of Faith Value in the Prang Ku Kaeo Worship
Ritual of Buddhists in Kukaeo District, Udonthani Province

Researcher : Mr. Phayu Phukhamwong

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Thematic Paper Supervisor
: Asst. Prof. Dr. Suwin Thongpan, B.A. (Phil.), M.A. (Phil.),
Ph.D.(Phil.)

Date of Graduation : 13 /December /2014

Abstract

The main purposes of this thematic paper were: (1) to study a history and beliefs in the Prang Ku Kaeo Worship Ritual, and (2) to study the faith value in the Prang Ku Kaeo Worship Ritual of Buddhists at Kukaeo District, Udonthani Province. A result of this research was found that Prang Ku Kaeo was the Khom castle in the form of Arocayasal, established in the 18th Buddhist century in the *King Chey Varman-VII* (B.E. 1724 – 1761). When the Khmer kingdom degenerated, Lao in the Lanchang region had great influence to occupy the I-san areas including this land. There was the establishment of three Stupas made of bricks in the Lanchang Arts, covering the ruin of the Prathan and Bannalai castle. Prang Ku Kaeo was used as a place of the Buddhist ritual for many hundred years. In B.E. 2467, the temple was given the land for the establishment and it was called ‘Wat Ku Kaeo’. Later, in B.E. 2492, Phra Bunmi Siridhara, the abbot persuaded villagers to collect hardwood to establish a meritorious house covering the ruins of two Stupas. In the present time, there was only one Stupa.

People in Kukaeo District believed in Buddhist principles: Kamma-saddhā, Vipāka-saddhā, Kammassakatā-saddhā, and Tathāgatobodhi-saddhā. They practiced Dhamma with giving, observance of morality, and practice of meditation. It was believed that the royal Pu Ku Kaeo was a holy thing within Prang Ku Kaeo to keep and bring happiness and success to people in Ku Kaeo district. There was a belief about requesting Prang Ku Kaeo to help people about birth, illness, work, swearing, and a vow (pa). When the villagers were successful in the wanted hope, they

organized the Prang Ku Kaeo Worship Ritual such as the votive offering (pong) with things, money, liberation of quadruped animals like a turtle, liberation of birds and fish, and worship with a sky rocket. This worship was called 'Āmisapūjā'. Moreover, people in Ku Kaeo district like making merit with giving, observance of morality, and practice of meditation, walking with lighted candles on important days, and continuous practice of meditation.

The meritorious ritual in the sixth month (Bun Bang Fai) in Ku Kaeo district was organized in fifteen lunar days of waxing moon in the sixth month of every year. People in Ku Kaeo district, near districts and people in four directions who believed in holiness of Prang Ku Kaeo came together to make merit and fulfill the given vow (pong). It was believed that the fulfillment of the given vow (pong) by lighting the sky rocket for worship made all holy things in Prang Ku Kaeo most satisfied and highly influential in the worshiper's mind.

The value of beliefs and the Prang Ku Kaeo Worship Ritual made by people in Ku Kaeo district, Udonthani province was very important for a way of life of people in Ku Kaeo district. Because beliefs and the rituals were done with mind full of faith in Buddhist Prang Ku Kaeo, it caused the stability of economics, politics, administration, ceremonies, and culture. Moreover, it was used as a source of education, the center of meditation instruction to cultivate consciousness in the youths, people and Buddhists who paid great respect to the Buddha, Dhamma and Sangha as a noble refuge for ever.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะความเมตตาอย่างยิ่งของอาจารย์ที่ปรึกษา สารนิพนธ์ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือ ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.ประจิตร มหาหิง รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉันท จารุเมธิชน และท่าน ดร. ประยูร แสงใส ซึ่งได้กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ข้อบกพร่องต่างๆ ให้สมบูรณ์ที่สุด ผู้วิจัย มีความซาบซึ้งในความเมตตากรุณาของอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย และขอขอบคุณท่านอาจารย์พระมหาสำราญ กम्मสุโท ที่ได้เมตตาตรวจสอบแก้ไขบทคัดย่อ ภาษาอังกฤษให้จนถูกต้องสมบูรณ์ ตลอดทั้งคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่กรุณาให้คำแนะนำ และตรวจรูปแบบสารนิพนธ์ ให้ถูกต้องสมบูรณ์ตามรูปแบบของงานวิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดวิทยาเขตขอนแก่น ที่ได้ให้ความเอื้อเฟื้อและอำนวยความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าข้อมูล หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ผู้วิจัย ขอขอบคุณ เจ้าของผลงานประพันธ์ ตำรา หนังสือ งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ที่ผู้วิจัยได้ใช้เป็นเอกสารสำหรับอ้างอิง เพื่อศึกษาค้นคว้า รวบรวมและเรียบเรียงในการเขียนสารนิพนธ์ ขอขอบคุณครูบาอาจารย์ทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ผู้วิจัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่จะลืมนิได้ขอขอบคุณเจ้าคณะอำเภอกู่แก้ว ปราชญ์ชาวบ้าน และชาวบ้านในอำเภอกู่แก้ว ที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย และขอบคุณภรรยาของข้าพเจ้าที่ช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้ ขอให้ผู้มีพระคุณทุกท่านที่กล่าวไว้ข้างต้น จงประสบแต่ความสุข ความเจริญ ตลอดกาลนานเทอญ

พายุ ภูคำวงษ์

วันที่ ๒๙ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต่อการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๓
บทที่ ๒ ประวัติและความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว	๑๔
๒.๑ ประวัติความเป็นมาของปรางค์กู่แก้ว	๑๔
๒.๒ ความเชื่อ ความหมายและความสำคัญ	๒๑
๒.๓ ความเชื่อของชาวอำเภอคูแก้ว	๓๒
๒.๔ พิธีกรรมการบูชาในพระพุทธศาสนา	๓๗
๒.๕ พิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว	๔๑
๒.๖ สรุปความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว	๔๔
บทที่ ๓ คุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว	๔๘
๓.๑ คุณค่าทางพระพุทธศาสนา	๔๘
๓.๒ คุณค่าทางสังคม	๕๕
๓.๓ สรุปคุณค่าความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว	๕๘

บทที่ ๔	สรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๖๑
	๔.๑ สรุปผลการวิจัย	๖๑
	๔.๒ ข้อเสนอแนะ	๖๕
บรรณานุกรม		๖๗
ภาคผนวก		๗๑
	ภาคผนวก ก หนังสือขอสัมภาษณ์	๗๒
	ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	๗๔
ประวัติผู้วิจัย		๗๘

คำอธิบายสัญลักษณ์ และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาทศปิฎก ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเรียงตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้

		พระวินัย			
เล่ม	คำย่อ			ชื่อคัมภีร์	
๑	วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
๔-๕	วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๖-๗	วิ.จ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
		พระสุตตันตปิฎก			
เล่ม	คำย่อ			ชื่อคัมภีร์	
๑๓	ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๔	ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย อุปรปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๕	ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
๑๖	ส.นิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
๒๐	อ.จ.เอกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๓	อ.จ.สตุตก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.ขุ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ขุททกปาฐุपालิ	(ภาษาบาลี)
	ขุ.ขุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
	ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
	ขุ.อิ.ติ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
๒๗	ขุ.ชา.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ติกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
๓๒	ขุ.อป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย อปทาน	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที.สี.อ. (บาลี)	=	ทีฆนิกาย	สุมงคลวิลาสินี	สีลกขนธวคคอกุฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
ม.ม.อ. (บาลี)	=	มชฌิมนิกาย	ปปลยจสุทนี	มชฌิมปณฺรชสกอกุฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
ม.อุ.อ. (บาลี)	=	มชฌิมนิกาย	ปปลยจสุทนี	อุปริปณฺณาสกอกุฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
สํ.น.อ. (ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	สารตถปปกาสินี	นิทานวคคอกุฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
องตฺก.อ. (บาลี)	=	องคฺตฺตรนิกาย	มโนรตฺปุรณิ	ตฺกนิปาตอกุฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
องจตุก.อ.(บาลี)	=	องคฺตฺตรนิกาย	มโนรตฺปุรณิ	จตุกฺกนิปาตอกุฎฐกถา	(ภาษาบาลี)

ปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ. (ไทย)	=	วิสุทฺธิมรรคปกรณ์	(ภาษาไทย)
-----------------	---	-------------------	-----------

ฎีกาพระวินัยปิฎก

สารตฺถ.ฎีกา(บาลี)	=	สารตฺถทีปนีฎีกา	(ภาษาบาลี)
-------------------	---	-----------------	------------

การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลี และพระไตรปิฎกภาษาไทยจะแจ้ง เล่ม
 ข้อ หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๐๕/๑๒๕., ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๕/๑๒๕. หมายถึง พระ
 สูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคคปาลี ภาษาบาลี เล่ม ๑๐ ข้อ ๒๐๕ หน้า ๑๒๕ ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก
 ๒๕๐๐ และพระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑๐ ข้อ ๒๐๕ หน้า ๑๕๒ ฉบับมหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์มีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม อาศัยอยู่บนโลกใบนี้ มีความเชื่อมีแนวความคิด ความเคยชิน ถ่ายทอดกันเป็นความรู้สึกให้กันและกัน จนกลายมาเป็นประเพณีสืบทอดกันต่อมา มนุษย์ทุกตัวตนมีสัญชาตญาณในการกลัวภัย อันตรายที่จะเกิดแก่ตนเอง ทรัพย์สินของตน เมื่อมีภัยอันตรายอันน่าสะพรึงกลัวเกิดขึ้น จึงเกิดความสะทกสะท้านลึกลับใจเพื่อความปลอดภัยในชีวิต เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อผีสง นางไม้ เทวดา มีการบูชา อ้อนวอนเพื่อหวังให้ป้องกันรักษา ให้เกิดความปลอดภัยการอ้อนวอนบูชาเจ้าป่าเจ้าเขา ซึ่งเชื่อกันว่า มีเทวดาอยู่ทุกที่ทั่วไป^๑ ให้ปกป้องรักษาเพื่อที่ตนเองจะได้ปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ มีการบูชากราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้าใจว่ามีอำนาจเหนือตน ให้ลดบันดาลสิ่งที่ตัวเองปรารถนาบ้าง การบูชาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ จนก่อให้เกิดความเชื่อ และศาสนา ที่ใครไม่ควรลบลู่คู่อหิการบูชาเป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่สอนให้รู้จักบูชากราบไหว้บุคคลที่ควรบูชา สิ่งต่าง ๆ ที่ควรบูชา เพื่อเป็นการให้คุณค่าของบุคคลหรือสิ่งที่เราเกี่ยวข้องด้วย

เพื่อให้มองเห็นคุณค่าความดีความสำคัญ และการปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นตามความเหมาะสมได้ด้วยความจริงใจ ทั้งจะก่อให้เกิดแนวทางการปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีของสังคม ทั้งสามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย ดังนั้น การบูชาจึงถือว่าเป็นหลักธรรมที่สำคัญอีกข้อหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา และเป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่งในชีวิตของทุกคน^๒ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าบูชา จ ปุชนะนิยานิ เอตมมงคลมุตตม^๓ แปลว่า การบูชาบุคคลที่ควรบูชาเป็นมงคลอย่างสูงสุด^๓

ในภาคอีสานมีปราสาทขอมมากมาย กระจายอยู่ทั่วอีสานโดยเริ่มจากจังหวัดนครราชสีมา ตลอดจนถึงตอนกลางของภาคอีสานโดยเฉพาะที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง จะพบเห็นร่องรอย

---

^๑ พระอริยานุวัตร เขมาจารีเถระ, *คติความเชื่อของชาวอีสาน*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

^๒ พระมหาหวมวด สุกกธมโม, “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗), หน้า ๖๕.

^๓ ชุ.ชู. (บาลี) ๒๕/๙/๔, ชุ.ชู. (ไทย) ๒๕/๙/๘.

ของอารยะธรรมขอมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนอีสาน เช่น ปราสาทหิน เจดีย์ ปรากฏ พระ
ธาต^๔

ปรากฏแก้ว อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี เป็นปราสาทขอม แห่งหนึ่ง ที่ผู้คนเชื่อในเรื่อง
ความศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต อันเนื่องมาจากความเชื่อและพิธีกรรมของคนอีสาน
เป็นอย่างมาก ถึงแม้สังคมจะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป จนทำให้เกิดมุมมองใหม่มากมายแต่การ
ผสมผสานของวัฒนธรรมความเชื่อและพิธีกรรมนี้ยังมีอยู่ ด้วยความเชื่อ ความศรัทธาที่มนุษย์แต่ละคน
แต่ละเชื้อชาติมีต่อโลก ต่อจักรวาล ต่อสังคมและต่อตนเอง ย่อมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานความรู้และความ
เชื่อที่แตกต่างกัน

สภาพสังคมปัจจุบัน การบูชาเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมมาก คือแทนที่จะบูชาเหมือนครั้ง
สมัยก่อน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายถึงการขอความเห็นอกเห็นใจ แต่กลับเป็นการขอร้องอ้อนวอนให้ช่วยเหลือ
ให้มีโชคลาภวาสนาบ้าง ให้หายจากโรคไข้เจ็บป่วย มุ่งผลเพียงรอคอยอภินิหารีย์ จากสิ่งที่ตนบูชาหรือ
คนที่ตนบูชาเท่านั้น อันเป็นผลให้เข้าไม่ถึงเนื้อแท้ของการบูชาอย่างแท้จริง การบูชาที่ถูก ดองนั้น
ย่อมเป็นผลให้ผู้กระทำการบูชาไม่มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ความก้าวหน้า ความเจริญความเป็นสุข
เพราะผลของการบูชานั้นเอง ท่านเรียกว่า มงคล คือความดีงาม ส่วนการบูชา การกราบไหว้ สิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ ที่มองไม่เห็นตัว บางทีก็เป็นผีสิง เทวดา ซึ่งเป็นโอปปาติกะ ถ้าเป็นกลุ่มผีที่นิสัยไม่ดี หาก
ใครไปบนบานศาลกล่าว ตกลงอะไรกับเขาไปแล้วไม่ทำตามสัญญา ก็อาจจะทำให้พวกนี้โกรธและทำ
ร้ายได้ แต่ก็มีน้อยมาก นอกจากดวงชะตาไม่ดีเท่านั้น ส่วนโอปปาติกะอีกกลุ่ม คือพวกจิตใจสูง มี
พรหมวิหารธรรม ไม่ทำร้ายใครแม้ใครจะผิดสัญญา ก็ไม่ทำร้ายให้ผลร้ายกับใคร อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์
ตั้งแต่โบราณมีความกลัวภัยที่เกิดจากธรรมชาติต่างๆ โดยเข้าใจว่ามีอิทธิพลเหนือตนเอง และจะ
สามารถช่วยเหลือตนให้พ้นภัยได้ หรือสามารถทำให้ตนเองประสบกับความโชคดีได้ด้วย จากความ
เชื่อดังกล่าว ได้พัฒนามาโดยลำดับจนเกิดมีการกระทำต่ออำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาตินั้น ถือเป็นการ
ตอบแทนบูชา ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาก็มองในเรื่องนี้ว่า หากบูชาถูกต้องย่อมได้มงคล คือบุคคล
ที่ควรบูชา สิ่งที่ควรบูชา เมื่อบูชาถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ย่อมได้ความเจริญแก่ชีวิต แต่
สภาพสังคมปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงไปการบูชาเริ่มมีแนวโน้มเปลี่ยนไปจากเดิม นิยมการบูชาแบบ
ขอร้องอ้อนวอนขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนบูชาให้ช่วยเหลือโดยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย โดย
หวังว่า ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนบูชาอยู่ได้ลดบันดาลความสำเร็จตามที่ตนต้องการในที่สุด

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประวัติของปรากฏแก้ว ความเชื่อในพิธีกรรมการบูชา
ปรากฏแก้ว ที่ชาวอำเภอกู่แก้ว ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนาน และ ศึกษาคุณค่าความเชื่อที่ปรากฏ
ในพิธีกรรมการบูชาที่มีต่อชาวพุทธอำเภอกู่แก้ว ตลอดถึงประชาชนทั่วไปที่มีความเชื่อในสิ่ง

^๔ กฤษ เหลือลมัย, อโรคยาศาลในอีสาน: วารสารเมืองโบราณ, ปีที่ ๓๐ ฉบับ ๓, ๒๕๔๖.

ศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในปรางค์กู่แก้ว เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาและปฏิบัติตนตามความเชื่อการบูชาปรางค์กู่แก้วให้ถูกต้องสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติ และความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้วของชาวพุทธอำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาคุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว ของชาวพุทธอำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ประวัติปรางค์กู่แก้วและความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว ของชาวพุทธอำเภอกู่แก้ว เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ คุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว ของชาวพุทธอำเภอกู่แก้ว มีความเป็นมาอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานได้ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของปรางค์กู่แก้ว และศึกษาความเชื่อพิธีกรรมการบูชาเกี่ยวกับจารีตประเพณี ฮีตสิบสอง หลักธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้วและคุณค่าของความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว ที่มีต่อชาวพุทธอำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

๑) การวิจัย ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๐๐ และ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary Source) ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา ตำรา เอกสารวิชาการ บทความ เอกสารสื่ออินเทอร์เน็ต และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากสถานที่จริง ด้วยการสัมภาษณ์ พระภิกษุสงฆ์ ประชาชนชาวบ้านในอำเภอภูแก้ว พ่อจ่าประจำวัดภูแก้ว และชาวบ้าน ผู้มีภูมิลำเนาเกิดและดำเนินชีวิตอย่างต่อเนื่องอยู่ในพื้นที่อำเภอภูแก้ว จังหวัดอุดรธานี

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

หมู่บ้านที่เป็นชุมชนเก่าแก่ ที่ตั้งอยู่โดยรอบปราสาทภูแก้ว จำนวน ๖ หมู่บ้าน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความเชื่อ (Belief) หมายถึง ความมีศรัทธา ความเลื่อมใส ความเชื่อถือ นับถือ เชื่อมั่น ยึดมั่น ถือมั่น มั่นใจ ไว้วางใจ ในเรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องบุญ-บาป เรื่องนรก-สวรรค์ รวมทั้งความเชื่อในองค์ เจ้าปู่ภูแก้ว ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ สามารถลด บันดาลให้เกิดผลดีผลร้ายกับชีวิตตนหรือชุมชนได้

พิธีกรรม (Ritual) หมายถึงการทำพิธี การบูชา วิธีการกระทำอันศักดิ์สิทธิ์ที่นำไปสู่ เป้าหมายด้วยการน้อมนำจิตใจให้เกิดความเลื่อมใสและเพิ่มพูนศรัทธาในประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ในการสักการบูชาปราสาทภูแก้ว เช่น การขอขมา การบ่าบน สรงน้ำปู่ และงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบังไฟ) ที่เป็นประเพณีถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

ปราสาทภูแก้ว (Prang ku kaeo) หมายถึง ปราสาทภูแก้ว ซึ่งโบราณสถานสมัยขอม ก่อสร้างด้วยศิลาแลง มีสภาพเป็นซากปรักหักพัง ปัจจุบันคือ วัดภูแก้วรัตนาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ ๗ บ้านภูแก้ว ตำบลบ้านจืด อำเภอภูแก้ว จังหวัดอุดรธานี

คุณค่า (Value) หมายถึง ความดีงาม ความสำเร็จ ที่เกิดจากการความเชื่อและพิธีกรรม การบูชาปราสาทภูแก้ว ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านประวัติศาสตร์ ด้านศาสนพิธี ด้านศิลปกรรม ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านจิตใจ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ต้องอาศัยธรรมชาติ จึงมีวัฒนธรรมความเชื่อในเรื่องของอำนาจสิ่งลี้ลับ ธรรมชาติและผีนางฟ้าซึ่งก็คือ ผี เป็นสิ่งที่มองไม่เห็นตัวแต่อาจปรากฏเหมือน

มีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือให้โทษได้ เช่น ผีบ้าน ผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษรวมถึงเหล่าเทพ เทวดา อารักษ์ด้วย^๕

ชิน อยู่ดี กล่าวถึง ความเชื่อเรื่องผี เป็นการให้คุณค่ากับธรรมชาติที่อยู่รอบตัวและเป็นความสามารถในการกลมกลืนให้เข้ากับจักรวาลของคนในสังคมไทย ซึ่งเชื่อในธรรมชาติเหล่านี้ว่ามีจิตวิญญาณ เช่น ป่าจะมีเจ้าป่า เทพารักษ์ หรือผีป่า ในต้นไม้มีผีหรือเทวดาประจำต้นไม้ ในน้ำมีผีพราย ในดินมีพระภูมิเจ้าที่ ในเรือในรถมีแม่ย่านาง และแม่ในสัตว์ที่ใช้งาน เช่น วัว ควายที่ช่วยในการทำงาน นั้นก็มีขวัญเช่นเดียวกับคน ดังที่เห็นได้จากมีพิธีสู่ขวัญควายเพื่อขอขมาและขอบคุณสัตว์ดังกล่าว ในข้าวมีแม่โพสพ ฉะนั้นจะเห็นว่า คนชนบทจะไม่เหยียบเม็ดข้าวที่หล่นตามพื้นเพราะเกรงว่าจะไปเหยียบถูกแม่โพสพ และจะยกมือไหว้เมื่อรับประทานข้าวเสร็จ ความเชื่อดังกล่าวนี้เป็นผลจากความเชื่อเรื่อง การเวียนว่ายตายเกิดตั้งปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่แหล่งถ้ำพระ อำเภอยะโยค จังหวัดกาญจนบุรี พบหลักฐานการโรยดินเทศสีแดงบนศพของคนตาย มาตั้งแต่ยุคหินกลางหรือประมาณ ๑๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว^๖

ธวัช ปุณโณทก ได้กล่าวไว้ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดจากจากจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคมแม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า เป็นความจริงแต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพยำเกรง^๗

दनัย ไชยโยธา ได้กล่าวว่า ความเชื่อหมายถึง การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีอยู่จริงและมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ แม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงแต่เป็นการยอมรับกันในกลุ่มชนนั้น^๘

ชานาญ รอดเหตุภัย ได้กล่าวถึงที่มาของความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อเกิดจากการยอมรับในอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ ดังนั้นเมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้นก็วิงวอนขอความช่วยเหลือ เมื่อพ้นภัยก็แสดงความกตัญญู รู้คุณ^๙

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓๕.

^๖ ชิน อยู่ดี, คนก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๑๒), หน้า ๑๓.

^๗ ธวัช ปุณโณทก, “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน”, ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๕๐.

^๘ ดนัย ไชยโยธา, ลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๔๙.

^๙ ชานาญ รอดเหตุภัย, ความเชื่อ-ประเพณีในคติวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา, ๒๕๑๙), หน้า ๗๖.

ภัททียา ยิมเรวัต ได้กล่าวถึงมูลเหตุของการเกิดความเชื่อที่ เกิดจากมนุษย์มีปัญหาทางด้านจิตใจและความไม่รู้ ไม่ว่ามนุษย์จะอยู่ในสภาพใด สังคมแบบไหน ภาวะจิตของมนุษย์จะมีความรู้สึกไม่สบายใจ ไม่มั่นคงต่อชีวิตตนเอง ความเชื่อนี้จะช่วยให้กำลังใจ ช่วยรักษาจิตใจให้กับมนุษย์ ช่วยตอบคำถามที่มนุษย์ไม่สามารถหาคำตอบได้^{๑๐}

พระอริยานุวัตร เขมาจารีเถระ เขียนหนังสือเรื่องคติความเชื่อของชาวอีสานสรุปได้ว่า “เมื่อมีภัยอันตรายน่าสะพรึงกลัวเกิดขึ้นจึงเกิดมีการสะทกสะท้านลงใจเพื่อความปลอดภัยในชีวิต เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อผีสาาง นางไม้ เทวดา มีการบูชา อ้อนวอนเพื่อหวังให้ป้องกันรักษาให้เกิดความปลอดภัย การอ้อนวอนบูชาเจ้าป่าเจ้าเขา ซึ่งเชื่อกันว่า มีเทวดาอยู่ทั่วไป หวังจะให้คุ้มครองและรักษาชีวิตของตนเพื่อความอยู่รอดแห่งชีวิตจึงเกิดคติความเชื่อเพื่อพ้นภัยอันตรายจึงเกิดคติความนับถือเพื่อความเป็นอยู่สบายจึงเกิดคติความเลื่อมใส”^{๑๑}

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ในอำนาจเหนือธรรมชาติ ว่าสามารถดลบันดาลสิ่งที่ดี หรือสิ่งร้าย ให้เกิดกับชีวิตตน คนในครอบครัว ตลอดจนชุมชนได้นั้น เป็นความเชื่อ ที่มีมาตั้งแต่ยุคบูรพกาล พระพุทธศาสนาได้ปรากฏขึ้นมาและดำรงอยู่ท่ามกลางความเชื่อเหล่านี้ เป็นเวลากว่ายี่สิบห้าศตวรรษแล้ว ดังได้กล่าวมาแต่ต้นว่า ปาฏิหาริย์มี ๓ อย่างคือ : (๑)อิทธิปาฏิหาริย์ (๒) อาเทศนาปาฏิหาริย์ และ (๓) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธปาฏิหาริย์ แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงยกย่อง ไม่ต้องการให้คนลุ่มหลง มัวเมาในฤทธิ์ หรือหวังผลจากฤทธิ์ หรือ จากการดลบันดาล ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเทพเจ้าโดยตนเองไม่ต้องทำความเพียรนั่งนอนรอคอยโชค หวังลาภเลื่อนลอย ซึ่งผิดหลักเหตุปัจจัย ความเป็นเหตุเป็นผลแห่งการกระทำเมื่อทำเหตุดี ก็เกิดผลดี เมื่อทำเหตุชั่ว ก็เกิดผลชั่ว ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะต้องมาสนับสนุนการกระทำดี พระพุทธเจ้าสนับสนุนส่งเสริมอนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือคำสอนที่เป็นจริง ทำให้เห็นความจริง เมื่อนำไปปฏิบัติ ก็พบความจริงแห่งความพ้นทุกข์ เป็นที่น่ายศจรรย์^{๑๒}

พระมหาคณิศร เขมาจาโร เขียนไว้ในหนังสือ ภาษาวัด สรุปได้ว่า “ผู้ที่ไหว้ต้นไม้ภูเขา หรือสถานที่ควรเคารพ น่าจะรู้ตัว ว่าตนกำลังไหว้อะไร ถ้าฟังต้นไม้ ภูเขา ไม่ทำให้เกิดความรู้สึกเคารพนับถือเชื่อมั่นขึ้นมาได้ เขาคงไหว้หรือเคารพสิ่งที่ลึกเข้าไปเช่น ผี สาาง นางไม้ ที่เป็น อธิสมานกาย มองไม่เห็น สิ่งที่สิงสถิตอยู่ในนั้น ต้นไม้ภูเขา เป็นเพียงสถานที่เท่านั้น เหมือนการบูชาพระพุทธ

^{๑๐} ภัททียา ยิมเรวัต, การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้านความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี, ภาษาและวัฒนธรรม, ๑๖(๑): ๕-๑๒; มกราคม-มิถุนายน, ๒๕๔๐.

^{๑๑} พระอริยานุวัตร เขมาจารีเถระ, คติความเชื่อของชาวอีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๒-๑๘.

พระธรรม พระสงฆ์ หาได้จงใจกราบไหว้โลหะ หรือซากอิฐ ซากปูนไม้ ผู้กราบไหว้ย่อมทราบอยู่แก่ใจตนเองดีว่า กำลังไหว้อะไร ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพ ไม่เย่อหยิ่งแข็งกระด้าง ซึ่งข้อนี้ถือว่าเป็นมงคลที่ดี ตามพุทธพจน์ จะไหว้ไปทั้งแปดทิศก็ไม่เห็นจะเสียหายเพราะไม่ลงทุนอะไร แต่ได้ประโยชน์”^{๑๓}

กิ่งแก้ว อตถากร ได้กล่าวไว้ว่า พิธีกรรม เป็นวิธีที่จะนำไปสู่เป้าหมายมีคุณสมบัติสำคัญ คือเป็นเรื่องของจิตใจและการใช้สัญลักษณ์ซึ่งอาจจำแนกพิธีกรรมเป็น ๓ ประเภท คือ พิธีการตามปฏิทิน เช่น พระราชพิธีสิบสองเดือน ฮีตสิบสองของชาวอีสาน เป็นต้น พิธีกรรมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เช่น พิธีที่เกี่ยวกับการตั้งครมภ์ การคลอดบุตร การแต่งงาน การตาย เป็นต้น และพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรค เช่น การรักษาผู้ป่วยที่ถูกเสกของเขาร่างกาย^{๑๔}

สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ ได้กล่าวไว้ว่า พลังอำนาจของพิธีกรรมอยู่ที่การสื่อสารความหมายที่เกิดในพิธีกรรมทั้งที่เป็นการสื่อความหมายระหว่างผู้ร่วมพิธีด้วยกันและสื่อความหมายไปยังผู้ชมด้วยเหตุนี้พิธีกรรมจึงเป็นภาษาอย่างหนึ่งที่สามารถอ่าน รับรู้ และเข้าใจได้จากการพิจารณาสัญลักษณ์ อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบและเนื้อหาสำคัญของพิธีกรรมแทบทุกอย่างก็คือปฏิบัติการของพลังอำนาจในรูปแบบต่างๆโดยผ่านสื่อภาษาและการให้ความหมาย^{๑๕}

ประมวล คิตคินสัน ได้กล่าวไว้ว่า พิธีกรรมคือ การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนให้แก่คนรุ่นต่อมา โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์และรวบรวมกลุ่มรวมจิตใจอันเป็นความสัมพันธ์ที่สำคัญยิ่งของมนุษย์^{๑๖}

วศิน อินทสระ ได้แสดงทัศนะว่า ศรัทธาเป็นคุณธรรมที่ต้องการก่อนในเบื้องต้นแต่ต้องเป็นศรัทธาประกอบด้วยปัญญา ปราศจากปัญญาแล้วจะเป็นความมกมาย ไม่ใช่ศรัทธาที่ต้องการ ในพุทธศาสนาความมกมายมีอยู่ในที่ใดความเป็นทาสก็มีอยู่ในนั้น พระพุทธศาสนาต้องการให้ชาวพุทธเป็นไทย^{๑๗}

พ.ท. ปิ่น มุทุกันต์ เขียนหนังสือมงคลชีวิตสรุปเรื่องการบูชาไว้ว่า “ การบูชาเป็นความดีพิเศษอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้กระทำมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต การบูชาเป็นมงคลข้อหนึ่งในมงคล ๓๘

^{๑๓} พระมหาคณิศร (เขมาจาโร), “การกราบไหว้อะไร”, ในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระราชพฤตมาจารย์ (เชียว อินทโชโต) เจ้าอาวาสวัดราชบูรณราชวรวิหาร, หน้า ๑๙๑.

^{๑๔} กิ่งแก้ว อตถากร, “ ลักษณะพิธีกรรมในสังคมไทย”, ในเอกสารการสอนวิชาไทยศึกษา: อารยธรรม เล่ม ๒, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๘), หน้า ๑-๓๐.

^{๑๕} สุริยา สมุทคุปต์และคณะ, วิธีคิดของคนไทย: พิธีกรรม”ช่วงผีพ็อน”ของ”ลาวข้าวจ้าว”จังหวัดนครราชสีมา, (นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒๓.

^{๑๖} ประมวล คิตคินสัน, คติชาวบ้าน: การศึกษาในด้านมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท โอ.เดียนสโตร์, ๒๕๒๑), หน้า ๑๓๗-๑๘๓.

^{๑๗} วศิน อินทสระ, ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญา, ๒๕๓๗), คำนำ.

ประการ ทางศาสนามองเห็นความสำคัญของการบูชา เพราะการบูชาเป็นหลักปฏิบัติที่มีผลได้ถึงขั้นเปลี่ยนแปลงชีวิตจิตใจได้ทีเดียว จึงเป็นมงคลและวิธีการปฏิบัติ ที่เรียกว่าบูชา นั้น ได้แก่ การกระทำ ๓ อย่าง คือ

๑. ปัดคะ การยกย่องสนับสนุน หรือ การเชียร์
๒. สัมมานะ การยอมรับนับถือเป็นที่พึงพอใจ
๓. สักการะ การบูชาด้วยเครื่องบูชา^{๑๘}

การบูชานั้นเกิดมงคล ๔ ทางคือ

๑. ไล่เสนียด
๒. ป้องกันการหลงผิด
๓. อบรมจิตให้ดีขึ้น
๔. ผลทางอภินิหาร

ประการที่หนึ่ง การบูชาที่ทำโดยถูกต้อง เป็นเหตุให้กำจัดสิ่งเป็นอัปมงคล ความไม่ดีที่เกิดจากคนชั่ว คำเลว คณะที่เหลวไหล

ประการที่สอง คนที่ทำการบูชาถูกต้อง จะต้องรู้ตัว รักษาความเป็นตัวของตัวไว้ เช่นเป็นคนไทยก็ประพฤติตามวัฒนธรรมไทย เป็นพุทธศาสนิกชนก็ทำตัวเป็นศาสนิกชนที่ดี ไม่หลงลืมตัวมัววิงตามความเจริญของคนอื่น โดยเอาคนและสิ่งที่ควรบูชาเป็นแบบอย่างที่ดี

ประการที่สาม การบูชาตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นการฝึกอบรมว่าให้พบในทางที่ดีให้มีจิตใจสูงให้มีคุณธรรม

ประการที่สี่ การบูชาเพื่อผลทางอภินิหารีย์ การเอาใจไปจดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งของคนที่มีความจำนวนมากเป็นผลทำให้สิ่งที่บูชามีอานุภาพ เช่น พุทธานุภาพกระแสดิจิตของคนจำนวนมากจะเข้ารวมประสานกันถ่ายทอดอานุภาพนั้นเข้าตัว และถูกปรับปรุงขึ้นจากพุทธานุภาพและกระแสดิจิตของคนจำนวนมากจึงเป็นมูลฐานของอภินิหารีย์^{๑๙}

ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวไว้ว่า “วัด” ศาสนสถานของพระพุทธศาสนาปรากฏมีขึ้นในชุมชนเช่นกัน เป็นศูนย์กลางกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการสอนทั้งทางโลก คือโรงเรียนและทางธรรม คือสถานที่สอนธรรมและประกอบกิจทางศาสนา วัดจึงเป็นที่รวบรวมเอาความรู้และศาสตร์ต่างๆ ทั้งทางโลกและทางธรรมไว้ที่แหล่งเดียวกัน รวมถึงความเชื่อดั้งเดิม และความเชื่อใหม่ที่เกิดจากคำสอนในศาสนาพราหมณ์ฮินดูและพระพุทธศาสนา กลายเป็นประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ของ

^{๑๘} ปิ่น มุทุกันต์, *มงคลชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังพิทยา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕๗.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๑-๒๓๐.

คนในชุมชนนั้น เช่น ในพิธีเลี้ยงพระ ชาวบ้านจะหลีกเลี่ยงการฆ่าสัตว์และเครื่องตีมีนมาเพื่อถวายพระ ส่วนพิธีบูชาผี จะเช่นไหว้ด้วยของคาวหวานและเครื่องตีมีนมา^{๒๐}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาปรมโสภาโส (ทองคำ) ให้ความหมายของศรัทธาไว้ว่าศรัทธาคือความเชื่อซึ่งทำให้มนุษย์มีความหวังในการดำรงชีวิตในอนาคตและสัมปรายภพด้วยคือมนุษย์มีศรัทธาเป็นเครื่องกำหนดวิถีชีวิตและมีความผูกพันอยู่กับลัทธิและศาสนาเป็นสำคัญมนุษย์มีความเชื่อในสิ่งต่างๆพร้อมไปกับความเชื่อในเรื่องของศีลธรรมด้วย^{๒๑}

พระมหาหวมวด สุกกธมโม กล่าวไว้ว่า การเชื่อเรื่องวิญญาณ ภูต ผี ปีศาจนั้นมีมาตั้งแต่มนุษย์เกิดมาในโลก และยังไม่มีความเชื่อหรือลัทธิต่างๆ ความเชื่อเรื่องอำนาจลึกลับว่ามีอำนาจทำให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆได้ “สามารถถ่ายทอดกันไปจากสิ่งหนึ่งไปยังสิ่งหนึ่งได้และถ่ายทอดจากธรรมชาติสู่มนุษย์ได้มนุษย์จึงทำการอ่อนนอบนุชาเพื่อให้วิญญาณ ภูต ผีปีศาจ ซึ่งมีอำนาจลึกลับพอใจจะได้ช่วยเหลือตนให้พ้นจากอันตราย หรือประสบความสุขความสำเร็จได้”^{๒๒}

พระมหามานพ เจือจันทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบูชาขี้ผึ้งในพระไตรปิฎก สรุปความได้ว่า การบูชาขี้ผึ้งเป็นสัญลักษณ์เดิมที่ฝังลึกในธรรมชาติของมนุษย์ เพราะความกลัวอันเกิดจากความไม่รู้ ความไม่เข้าใจในธรรมชาติอื่นๆเลยเกิดความเชื่อในสิ่งที่ตนเห็นและสัมผัสว่าเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์บริสุทธิ์เหนือตน มีพลังอำนาจ อาจทำและบันดาลสิ่งร้ายและสิ่งดีแก่ตน จึงควรแก่การเคารพ บูชา และถวายเครื่องเช่นสังเวย แรกเริ่มอาจจะทำที่ครอบครัวก่อนแล้วขยายวงกว้างเป็นชุมชนเป็นสังคมขึ้นไปเป็นลำดับจนกลายเป็นลัทธิแนวความคิดเชื่อถือในแนวนี้ขึ้นมา^{๒๓}

พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา” ผลจากการศึกษาได้ข้อสรุปว่า การบูชาเป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐานของการบูชาเกิดจากมนุษย์เห็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เชื่อว่า เป็นอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็น จึงเกิดกลัวภัยหวัง

^{๒๐} ศรีศักร วัลลิโภดม, “ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมชวา”, ใน **ประสบการณ์วัฒนธรรมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท โอ. เตียนส์โตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๘๔.

^{๒๑} พระมหาปรมโสภาโส (ทองคำ), “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวไทยในปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑.

^{๒๒} พระมหาหวมวด สุกกธมโม, “ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕.

^{๒๓} พระมหามานพ เจือจันทร์ “การบูชาขี้ผึ้งในพระไตรปิฎก” **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๙.

ความปลอดภัย ในชีวิตจึงทำการอ้อนวอนบูชา แต่ความเชื่อ ความเลื่อมใสนั้นต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องกำกับ^{๒๔}

พระครูสารกิจประยุต (กาบ ฐานทตโต/วังหอม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาคุณค่าศรัทธาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนาตุนของชาวอำเภอนาตุน จังหวัดมหาสารคาม” ผู้วิจัยสรุปว่า คุณค่าศรัทธาและพิธีกรรมการบูชา ได้แก่การสร้างวิถีชีวิตชุมชนให้มีความมั่นคงและเข้มแข็ง ทั้งการเมืองการปกครองท้องถิ่นเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม จนสามารถหล่อหลอมจิตใจชาวพุทธให้เป็นอันเดียวกันได้ เพราะความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อองค์พระธาตุที่มั่นคง อีกทั้งยังได้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นศูนย์กลางการศึกษา และการปฏิบัติธรรมเพื่อการเข้าถึงพระรัตนตรัยของพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี^{๒๕}

ธีระ พงษ์ทศวัฒน์ ได้ศึกษาวิจัย “ระบบความเชื่อเรื่องปรางค์กู่ : กรณีศึกษาบ้านปรางค์กู่ ตำบลมะเอี อำเภอรวิชัยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด”, ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการความเชื่อเรื่องปรางค์กู่ มีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อไปตามกระบวนการทางสังคมเพื่อให้ความเชื่อถือนั้นมากขึ้นและการกระจายตัวของความเชื่อทำให้เกิดศรัทธาความเชื่อมั่นและความมั่นคงในการดำเนินชีวิตซึ่งพัฒนาการของความเชื่อเรื่องปรางค์กู่ยังมีตัวแปรที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงปรางค์กู่ ในเรื่องของกระบวนการจัดการปรางค์กู่เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของคนในชุมชน ให้คนรู้สึกหวงแหนและดูแลรักษาถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มีอยู่ภายในชุมชนโดยการใช้พิธีกรรมเข้ามาเป็นส่วนช่วยหนุนเสริมพลังความเชื่อให้เกิดระบบคุณค่าร่วมกับคนในสังคมให้เกิดเป็นความเชื่อมั่น ศรัทธาและการยอมรับของคนในสังคมต่อปรางค์กู่ ที่นับว่า เข้ามามีส่วนสำคัญต่อวิถีชีวิต การดำเนินชีวิตของผู้คน^{๒๖} ด้วยความเชื่อที่มนุษย์มีต่ออำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาติ ว่าสามารถบันดาลให้ชีวิตประสบกับความทุกข์ยากลำบาก หรือความสุข ความสำเร็จได้ จึงทำให้เกิดพิธีกรรมการบูชาเพื่อเสริมพลังความเชื่อให้เกิดคุณค่าเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในที่สุด

^{๒๔} พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์), การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๒๕} พระครูสารกิจประยุต (กาบ ฐานทตโต/วังหอม), “ศึกษาคุณค่าศรัทธาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนาตุนของชาวอำเภอนาตุน จังหวัดมหาสารคาม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๒๖} ธีระ พงษ์ทศวัฒน์, “ระบบความเชื่อเรื่องปรางค์กู่ : กรณีศึกษาบ้านปรางค์กู่ ตำบลมะเอี อำเภอรวิชัยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ขั้นตอนรวบรวมข้อมูล

(๑) **ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)** เป็นการวิจัยทางเอกสาร (Document Research) เป็นการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๐๐ และ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาษาไทย พุทธศักราช ๒๕๓๙

(๒) **ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)** ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา หนังสือตำราเอกสาร เว็บไซต์ ที่มีผู้ประพันธ์เกี่ยวกับประวัติ คุณค่า หลักศรัทธาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปราสาทแก้ว อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี และวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการวิจัย

(๓) **การศึกษาภาคสนาม (Field Study)** เป็นการศึกษาจากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมายซึ่งได้มาโดยใช้วิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากประชากรจำนวน ๑๕ คน ได้แก่

๑) พระสงฆ์ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอกู่แก้ว จำนวน ๒ รูป คือ เจ้าคณะอำเภอกู่แก้ว ฝ่ายมหานิกาย(ม) ๑ รูป และเจ้าคณะอำเภอกู่แก้วฝ่ายธรรมยุติกนิกาย(ธ) ๑ รูป

๒) ประชาชนชาวบ้านคือ ผู้ที่เกิดและใช้ชีวิตอยู่ในเขตอำเภอกู่แก้ว มาแล้วไม่น้อยกว่า ๗๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๖ คน

๓) ชาวบ้านผู้มีประสบการณ์ชีวิตที่เกิดกับตนเองอันเนื่องมาจาก การบนบาน ขอพร จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในปราสาทแก้ว โดยมีความเชื่อ และได้ทำพิธีกรรมการบูชาปราสาทแก้ว หลังจากประสบความสำเร็จ จำนวน ๖ คน

๔) พ่อจ๋า คนปัจจุบัน ๑ คน ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำพิธีกรรมการบูชา การบนบาน และการแก้บน แก่ประชาชนผู้มากราบไหว้ วิงวอน ขอพร จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในปราสาทแก้ว

๑.๗.๒ **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** แนวทางการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้คำถามปลายเปิดเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเนื้อหาภาษา และโครงสร้าง ก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย มีการจดบันทึกใช้เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป

๑.๗.๓ การสร้างแบบสัมภาษณ์

การสร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาเจดีย์ ธาตุ ปรารงค์คู่ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒) ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ ๑ มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

๓) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

๔) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่านคือ รองศาสตราจารย์ ดร.ประจิตร มหาหิง รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉันท จารุเมธีชน และ ดร.ประยูร แสงใส พิจารณาความเหมาะสมและความถูกต้องตามเนื้อหา ภาษา และความสอดคล้องเกี่ยวกับประเด็นคำถาม

๕) เมื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบก่อนนำไปเก็บข้อมูล

๑.๗.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) นำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยสาขาพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในการสัมภาษณ์

๒) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจ็งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่ม เป้าหมายได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนา กับกลุ่มเป้าหมาย

๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้ การแปรความการตีความ และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายความแนวทางการนำหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสุขเพื่อใช้พัฒนาชีวิตชาวพุทธในจังหวัดอุดรธานี ใน ๒ ประเด็นดังนี้

๑.ประวัติ ปรารงค์คู่แก้ว ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาปรารงค์คู่แก้ว

๒.คุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรารงค์คู่แก้วของชาวพุทธ อำเภอแก้ว จังหวัดอุดรธานี

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบประวัติ ปรากฏการณ์ ความเชื่อ และพิธีกรรมการบูชาปรากฏการณ์

๑.๘.๒ ทำให้ทราบ คุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรากฏการณ์ของชาวพุทธอำเภอแก้ว จังหวัดอุดรธานี

บทที่ ๒

ประวัติ และความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปราสาทแก้ว

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของปราสาทแก้ว

๒.๑.๑ ความเป็นมาของอโรคยศาล

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ (พ.ศ. ๑๓๒๔-๑๓๖๑) สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ อิทธิพลของขอมในภาคอีสานนั้นเห็นได้ชัดเจน มีการสร้างเพิ่มเติมศาสนสถานเดิม เช่น ต่อเติมปราสาทพิมาย และ ปราสาทกำแพงใหญ่ นอกจากนี้ยังมีการสร้าง อโรคยศาล ที่คนส่วนใหญ่เรียกว่า กู่กาชี หรือ ปราสาทแก้ว^๑ ตามจารึกปราสาทพระขรรค์ระบุว่า อโรคยศาล ทั้งหมด ๑๐๒ แห่ง บนถนนไปยังเมืองวิชัยปุระ เมืองหลวงของอาณาจักรจามปา มี ๕๗ หลัง สายหนึ่งมายังเมืองพิมายบนที่ราบสูงโคราช มี ๑๗ หลัง และอีกสายหนึ่งไปยังเมืองต่างๆอีก ๔๔ หลัง แต่ละหลังสร้างห่างกันประมาณ ๑๒-๑๕ กิโลเมตรตามเส้นทางโบราณรวมถึงอโรคยศาล อาจเป็นจุดมุ่งหมายหนึ่งของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ในการแผ่ขยายอำนาจทางการเมืองและเผยแผ่พระพุทธศาสนาหายาน ขณะเดียวกันก็รวมอำนาจสู่ศูนย์กลางหลักฐานสิ่งก่อสร้างที่พบเหล่านี้ อาจเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับเมืองพระนครอย่างใกล้ชิดทั้งในด้านการปกครองและความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

สถานพยาบาลที่มีถึง ๑๐๒ แห่ง มีการสร้างศาสนสถานประจำสถานพยาบาลอยู่ใกล้ๆ ด้วย เพื่อเป็นการฟื้นฟูจิตใจผู้ป่วยพร้อมกับการบำบัดทางกาย ภายในวิหารมีรูปเคารพของพระพุทธ ไภษัชยคุรุไวฑูรยประภา(เทพเจ้าแห่งการรักษาโรค) รายรอบสถานพยาบาลแต่ละแห่งจะมีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่ โดยมีระบบ “กัลปนา”^๒ คือ ชาวนาจะเป็นผู้ดูแลและสนับสนุนศาสนกิจของอโรคยศาล มีการค้นพบจารึกระบุว่า สถานพยาบาลแต่ละแห่งจะมีบุคลากรประจำประมาณ ๕๐ กว่าคน ถึง ๙๘ คน คือแต่ละแห่งจะมีหมอ ๒ คน หมอคนหนึ่งมีผู้ช่วยเป็นชาย ๑ คน หญิง ๒ คน พนักงานเก็บของ ๒ คน มีหน้าจ่ายยา แม่ครัว ๒ คนรับผิดชอบในการหาพื้น ตักน้ำ และทำความสะอาดวิหาร คนรับใช้ ๒ คน เป็นผู้เตรียมของสังเวถถวายพระพุทธเจ้า พนักงานพยาบาล ๑๔ คน หญิงอีก ๖ คน ทำหน้าที่ต้มน้ำและบดยา และ ผู้หญิง ๒ คน ทำหน้าที่ตำข้าว นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่เสียค่าใช้จ่ายอยู่กินที่นั่นอีก ๖๖ คน ข้าวที่จะใช้ถวายพระกำหนดไว้วันละ ๑ กระบุงตายตัวของที่เหลือนำไปบริจาคคนไข้ จากศิลาจารึกที่ระบุว่า อาคารที่จะเป็นอโรคยศาลประกอบกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ที่เป็นแบบ

^๑ ธิตา สารยา, อารยธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๓๙), หน้า ๒๗.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

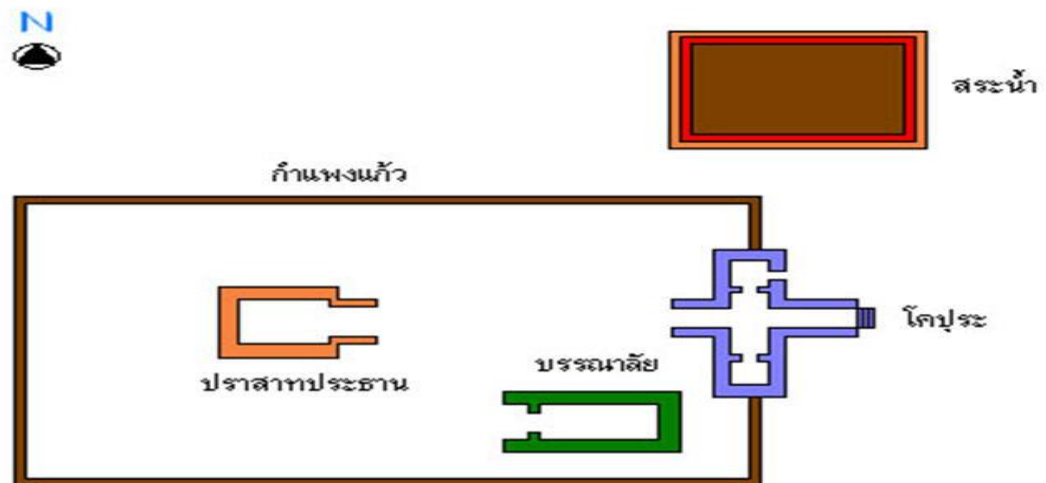
มาตรฐาน ปรากฏว่า อโรคยศาล ที่ประกอบไปด้วยวิหารพระโภษะชัยคุรุ มีตำแหน่งที่ตั้ง อยู่ ๓ ลักษณะ ดังนี้ ๑) ขานเมือง บนเส้นทางเข้าเมืองหรือนอกเมือง ๒) ภายในตัวเมือง ใกล้กับเทวาลัย อินดูที่มีมาก่อน ๓) กลางใจเมือง อโรคยศาลขานเมือง จะเห็นได้จากการที่ประชากรชาวเขมรและ เขตการปกครองของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ขยายตัวจากพื้นที่ภาคอีสานตอนล่างไปทางทิศเหนือ จน ครอบคลุมพื้นที่ภาคอีสานทั้งหมด ได้มีเมืองเขมรใหม่ๆ เกิดขึ้นในพื้นที่ปกครองเดิม และที่กระจายตัว ออกไปทั่วพื้นที่ภาคอีสาน ชุมชนเขมรที่ตั้งขึ้นใหม่ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ นี้ ยังคงยึดคติการวาง ผังเมืองตามแนวนิยมดั้งเดิมของตน คือการสถาปนาศาสนสถานขึ้นกลางใจเมือง แต่หากแต่เปลี่ยน เทวาลัยในอินดูคติเป็นพุทธสถานวิหารพระวัชรสัตว์แทน เช่น ได้มีการจัดตั้งเมืองเขมรใหม่ริมหนอง หาน จังหวัดสกลนคร ให้เป็นเมืองศูนย์กลางอารยธรรมเขมรในพื้นที่แอ่งสกลนคร ในภาคอีสาน ตอนบน โดยมีเมืองหนองหานหลวงเก่าในศาสนาอินดู ที่มีปราสาทคูมเป็นศูนย์กลาง มีปราสาท นารายณ์เจงเวง และปราสาทภูเพ็กเป็นเทวบรรพตอยู่ห่างออกไปประมาณ ๒๐ กิโลเมตร จากเมือง หนองหานหลวงที่ตั้งใหม่ ซึ่งมีปราสาทศิลาแลงเป็นศูนย์กลาง และมีกำแพงเมืองสี่เหลี่ยมจัตุรัส ล้อมรอบ ปัจจุบันปราสาทดังกล่าวมีการสร้างพระธาตุเชิงชุมครอบไว้

อโรคยศาล ที่มีการสำรวจและขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลปากร พบว่ามีอาคารที่ประดิษฐาน รูปเคารพสำคัญประจำ อโรคยศาล^๓ อาจสร้างขึ้นจากไม้ โดยอยู่ในบริเวณใกล้กับศาสนสถานที่ยัง สร้างขึ้นจากศิลาแลงที่พบหลักฐานในปัจจุบัน แผนผังของศาสนสถานประกอบด้วยปราสาทประธาน สร้าง หันไปทางทิศตะวันออก มีกำแพงแก้วล้อมรอบ และมีโคปุระเป็นทางเข้าด้านเดียวทางทิศตะวันออก มักพบอาคารผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าสันนิษฐานว่าเป็นบรรณาลัย อยู่ติดริมกำแพงทางทิศตะวันออกเฉียง ใต้ หันเข้าหาปราสาทประธาน และมีสระน้ำอยู่ในบริเวณใกล้เคียง โดยมักอยู่ทางทิศตะวันออกบริเวณ ภายในหรือภายนอกกำแพงแก้ว

รูปแบบดังกล่าวเป็นแผนผังของศาสนสถานประจำ อโรคยศาล ที่พบทั่วไปในประเทศไทย ซึ่ง เป็น อโรคยศาลที่มีขนาดเล็กประจำท้องถิ่น และสร้างขึ้นคล้ายคลึงกันในแต่ละชุมชน โดยมี รายละเอียดบางประการที่ต่างกันเล็กน้อยตามลักษณะพื้นที่ และวิธีการก่อสร้าง แต่รูปแบบทาง สถาปัตยกรรมของอโรคยศาลาโดยรวมแล้วเหมือนกัน ตามภาพประกอบรายละเอียด รูปแบบ มาตรฐานที่ ๑

^๓ ธาดา สุทธิธรรม, “ภูมิที่ตั้งอโรคยศาลา: ความสัมพันธ์กับบริบททางผังเมือง” วารสารเมือง โบราณ, ๒๕๔๗, ฉบับที่ ๓๐.

มาตรฐานที่ ๑ การสร้างอโรคยศาล

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของ อโรคยศาล มีปราสาทประธานเพียงหลังเดียวที่มีขนาดเล็ก สร้างจากศิลาแลงเป็นวัสดุหลัก มีองค์ประกอบสถาปัตยกรรมสลักจากหินทราย มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เพิ่มมุมทั้ง ๔ ด้าน เรือนธาตุเป็นมุข ๔ ด้าน ด้านทิศตะวันออกเป็นประตูทางเข้า มีภาพสลักหน้าบรรณทับหลัง และ เสาประดับกรอบประตูสลักจากหินทราย ส่วนอีกสามด้านที่เหลือเป็นประตูหลอก มักพบการประดับทับหลังหินทราย ส่วนยอดเป็นชั้นหลังคาซ้อนกัน ๕ ชั้น ประดับด้วยรูปสลักเทพประจำทิศต่างๆ และส่วนยอดบนสุดประดับด้วยรูปดอกบัวสลักจากหินทราย ดูภาพประกอบรายละเอียดองค์ประกอบ

มาตรฐานที่ ๒ องค์ประกอบมาตรฐานของ อโรคยศาล

ตามจารึกปราสาทพระขรรค์ระบุว่า อโรคยศาล ทั้งหมด ๑๐๒ แห่ง บนถนนไปยังเมืองวิชัยปุระ เมืองหลวงของอาณาจักรจามปา มี ๕๗ หลัง สายหนึ่งมายังเมืองพิมาย บนที่ราบสูงโคราช มี ๑๗ หลัง และอีกสายหนึ่งไปยังเมืองต่างๆอีก ๔๔ หลัง แต่ละหลังสร้างห่างกันประมาณ ๑๒-๑๕ กิโลเมตรตามเส้นทางโบราณรวมถึง อโรคยศาล

อโรคยศาล ที่ค้นพบในประเทศไทยเท่าที่สำรวจพบแล้วมีอยู่ประมาณ ๓๗ แห่ง กระจายอยู่ตามที่ต่างๆ ที่เคยเป็นหัวเมือง หรือชุมชนสำคัญในพระราชอาณาจักรเขมร ดังนี้

จังหวัดร้อยเอ็ด

๑. คุโพนระฆัง ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
๒. ปรากฏ์กู๋(ปราสาทหนองกู๋)บ้านหนองกู๋ ตำบลมะฮี อำเภอธวัชบุรีจังหวัดร้อยเอ็ด
๓. กู๋คัมนาม(กู๋บ้านดำน) บ้านกู๋ ตำบลยางคำ อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

จังหวัดศรีสะเกษ

๑. ปราสาททามจาม บ้านทามจาม ตำบลสมอ อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๒. ปราสาทสระกำแพงน้อย บ้านสระกำแพงน้อย ตำบลห้วยปลอึง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดสุรินทร์

๑. ปราสาทช่างปี บ้านช่างปี ตำบลช่างปี อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์
๒. ปราสาทตาเมียนโต๊ด บ้านหนองคันนา ตำบลตาเมียง อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์
๓. ปราสาทจอมพระ บ้านศรีดงบัง ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์
๔. ปราสาทมีชัย บ้านถนน ตำบลกระเทียม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
๕. ปราสาทบ้านปราสาท ตำบลกระเทียม อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์
๖. ปราสาทเข้ม บ้านหมอนเจริญ ตำบลกาบเชิง อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์

จังหวัดบุรีรัมย์

๑. ภูมิภาชีกู่ภาชี ตำบลทองหาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
๒. ภูมิภาชีหนองบัวลาย(สระเพลง) ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
๓. ภูมิภาชีบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
๔. ปราสาททุ่งศรีสุข บ้านโคกจิว ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์
๕. ปราสาทบ้านโคกปราสาท(ปราสาทบ้านโคกจิว) อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

^๔ กิตติพงษ์ สนเล็ก, อโรคยศาล: สุขศาลาขอม, สำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น, อัดสำเนา, ๒๕๕๗.

๖. วัดบ้านปะคำ(โบราณสถาน) บ้านปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์
๗. ปราสาทบ้านโคกจิว ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

จังหวัดนครราชสีมา

๑. กู่บ้านปราสาท (คูบ้านปราสาท) ตำบลเมืองปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
๒. ปราสาทนางรำ บ้านนางรำ ตำบลนางรำ อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา
๓. กุฏิฤๅษีน้อย ตำบลประตู่ชัย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา
๔. ปราสาทครบุรี บ้านครบุรี ตำบลครบุรี อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา
๕. ปราสาทหินเมืองเก่า บ้านเมืองเก่า ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา
๖. ปราสาทบ้านปราสาท ตำบลหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา
๗. ปราสาทบ้านสีดา ตำบลสีดา อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา
๘. ปราสาทพลสงคราม บ้านพลสงคราม ตำบลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
๙. ปราสาทบ้านปราสาท บ้านปราสาท ตำบลจันอัด อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดปราจีนบุรี

๑. สระมรกต บ้านสระข่อย ตำบลโคกไทย อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี

จังหวัดสระแก้ว

๑. ปราสาทบ้านน้อย บ้านทางหลวง ตำบลฝักขะ อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

จังหวัดขอนแก่น

๑. กู่แก้ว บ้านบึงหัวสระ ตำบลดอนช้าง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๒. กู่ประภาชัย(กู่ناق้าน้อย) ตำบลบัวใหญ่ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

จังหวัดชัยภูมิ

๑. ปราสาทกู่ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
๒. ปราสาทกู่ บ้านหนองแฝก ตำบลบ้านเต่า อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

จังหวัดมหาสารคาม

๑. กู่สันตรัตน์ ตำบลกู่สันตรัตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม
๒. กู่บ้านเขวา ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

จังหวัดสกลนคร

๑. กู่บ้านพันนา ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

จังหวัดอุดรธานี

๑. กู่แก้ว ตำบลบ้านจืด อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี

จังหวัดอุบลราชธานี

๑. ธาตุสมเด็จเจ้านางพญา ตำบลหนองโสน อำเภอบุญศรี จังหวัดอุบลราชธานี^๕

จากข้อมูลการสำรวจของกรมศิลปากร ที่ ๗ ขอนแก่น ครั้งแรก มีปราสาทหินที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมจัดอยู่ในประเภท อโรคยศาล จำนวน ๓๗ แห่ง และต่อมีการสำรวจค้นพบอีก และลงทะเบียนโบราณสถานเพิ่มเติมเป็นอีก ๒ แห่งรวมเป็น ๓๙ แห่ง

๒.๑.๒ ประวัติปราสาทแก้ว

จากข้อมูลหลักฐานที่อ้างไว้แล้ว ปราสาทแก้ว จัดอยู่ในปราสาทขอม ประเภท อโรคยศาล ที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ (พ.ศ. ๑๗๒๔-๑๗๖๑) หลังจากขอมเสื่อมอำนาจ อาณาจักรล้านช้างได้แผ่อิทธิพลด้านศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ครอบคลุมดินแดนภาคอีสานทั้งหมด ปี พ.ศ. ๒๑๐๓ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ได้ย้ายเมืองหลวงหนิงการุณราชของพระเจ้าบุเรงนองแห่งหงสาวดี มาสู่ที่ราบเวียงจันทน์ ลาวล้านช้างเวียงจันทน์ รุ่งเรืองที่สุดในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๘๑- ๒๒๓๘ เมื่อพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชสิ้นพระชนม์พระองค์ไม่มีรัชทายาทสืบบัลลังก์ จึงเกิดการแย่งชิงการปกครอง มีการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ของคนลาวจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้าสู่ดินแดนอีสาน โดยมีการเคลื่อนย้ายใหญ่สองครั้ง โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. ๒๓๐๕-๒๓๑๐ เจ้าสิริบุญสารขึ้นเป็นเจ้าชีวิตเวียงจันทน์ พระวรวงศา(พระวอ)ไม่พอใจได้พาคนของตนแยกมาตั้งเมืองหนองบัวลุ่มภู เจ้าสิริบุญสารส่งทัพมาปราบหลายครั้ง ในที่สุดหนองบัวลุ่มภูแตก พระวรวงศา(พระวอ)พาคนลาวอพยพหนีลงมาตามลำน้ำมูล น้ำชี ทำให้เกิดบ้านเกิดเมืองขึ้นในภาคอีสานมากมาย อิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้าง แผ่กระจายสู่ศาสนสถานตามรูปลักษณ์ล้านช้างทั่วดินแดนอีสาน จึงสันนิษฐานว่าโบราณสถานปราสาทแก้ว ถูกดัดแปลงรบกวนสภาพระหว่าง พ.ศ. ๒๒๔๐-๒๓๒๐ มีการสร้างธาตุเจดีย์ก่อด้วยอิฐศิลปกรรมแบบล้านช้างมียอดแหลมอยู่ ๓ องค์ เรียงกัน องค์ที่อยู่กลางมีขนาดใหญ่กว่าอีก ๒ องค์ โดยสร้างทับซากปราสาทประธาน และบรรณาลัย ศาสนสถานปราสาทแก้ว เป็นศูนย์กลางของชุมชนมาอย่างยาวนาน จนในที่สุดการพ่ายแพ้ของเวียงจันทน์แก่สยามธนบุรี โดยเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกแม่ทัพหลวงกรุงธนบุรี เข้ายึดเวียงจันทน์ได้ราบคาบ เมื่อวันจันทร์ แรม ๓ ค่ำเดือน ๑๐ ในปี พ.ศ. ๒๓๒๒ สยามได้กวาดต้อนคนลาวเข้าสู่ภาคกลางของสยามประเทศ^๖

ราวปี พ.ศ. ๒๔๓๑-๒๔๓๕ มีพระรูปหนึ่งท่านเป็นคนจังหวัดนครศรีธรรมราช ชื่อ หลวงปู่ลาย เติมนุดงค์มาพักอยู่ที่ปราสาทแก้ว ท่านได้อบรมสั่งสอนชาวบ้านให้รู้จักให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา

^๕ ศิลปากร, กรม, สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๗ ขอนแก่น, โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๘-๒๓๐.

^๖ ไผท ภูผา, ความเป็นมาของคนอีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๘.

จนชาวบ้านเคารพศรัทธาได้ส่งลูกหลานมาบวชกับท่าน จึงสันนิษฐานว่า ปราสาทขอมแห่งนี้ กลายมาเป็น วัดกุ้ ตั้งแต่ขึ้นมาสมัยหลวงปู่ลาย มาพำนักอยู่เกิดเหตุฝนไม่ตกเลยชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นไม่ได้ทำนาเลยเกิดความอดอยาก ก่อนถึงฤดูทำนาปีต่อมาชาวบ้านได้พากันไปหาหลวงปู่เพื่อให้ท่านช่วย ท่านจึงแนะนำให้ชาวบ้านร่วมกันทำบุญเดือนหกเพื่อสวดคาถาขอฟ้าฝนจากพญาแถน จึงสันนิษฐานว่า บุญสร้างน้ำกุ้ และบุญบังไพน่าจะเริ่มต้นในสมัยนั่นเอง”

โบราณสถานปราสาทกุ้แก้ว ได้ถูกดัดแปลงรบกวนสภาพครั้งแรกเมื่อได้ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่สันนิษฐานว่า คงมีการสร้างเจดีย์ศิลปะล้านช้าง ๓ องค์ทับซากปราสาทประธาน และบรรณาลัย ในระหว่าง พ.ศ. ๒๒๔๐ – ๒๓๑๐ การสร้างธาตุ ๓ องค์ ทับซากปรักหักพังนี้เองคนในสมัยนั้น จึงเรียกชื่อว่า ธาตุ ๓ จอม (สำเนียงภาษาลาว) ต่อมาคำเพี้ยนมาเป็น ธาตุสถานจอม” ในปลายสมัยรัชกาลที่ ๓ พุทธศาสนาในประเทศไทย ได้มีการก่อตั้ง ธรรมยุติกนิกาย จึงมีพระภิกษุชุดังคมาพำนักปฏิบัติธรรมอยู่ที่ปราสาทกุ้อยู่เสมอ สงฆ์ทั้งสองนิกาย ต่างชิงการครอบครองศาสนสถานแห่งนี้ ในที่สุดวัดกุ้แก้วได้รับวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ สังกัดวัดมหานิกาย ทางราชการได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำหรับชาติในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘ ระบุชื่อ “วัดโบราณราษฎร์ เรียกว่ากุ้ อำเภอหนองหาน ตำบลบ้านจืด”^๙

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๒ พระบุญมี สิริธร เป็นเจ้าอาวาส ได้พาชาวบ้านก่อสร้างศาลาไม้เนื้อแข็ง ทับซากเจดีย์องค์ที่ ๑ และ องค์ที่ ๒ จนไม่เห็นร่องรอยโบราณสถานเดิม โบราณสถานปราสาทกุ้ตั้งอยู่ในบริเวณวัดกุ้แก้วรัตนาราม คงเหลือธาตุเจดีย์ ศิลปกรรมแบบล้านช้างสร้างทับโบราณสถานอยู่ ๑ องค์ สภาพปัจจุบันส่วนยอดพังทลาย ส่วน สระน้ำกรุด้วยศิลาแลง ซึ่งอยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือกำแพงแก้วขณะนี้ถูกถมไว้ใต้ดิน สำหรับวัดกุ้โบราณจำพวกเครื่องบดยาพระพุทธรูปเก่าแก่ ได้มีการเคลื่อนย้ายเอาเข้ามาเก็บไว้ที่วัดโพธิ์ศรี(วัดนอก)ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้านจืด ในช่วงที่หลวงปู่บุญมี สิริธร เป็นอุปัชฌาย์ และปกครองดูแลวัดกุ้แก้ว ต่อมาท่านได้มรณภาพลงในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ทำให้วัดกุ้โบราณจำนวนมากหายสาบสูญไป และมีบุคคลถือไว้ในครอบครองของตน จนไม่สามารถสืบสวนหาข้อเท็จจริงได้ ปัจจุบัน โบราณสถานปราสาทกุ้แก้วที่ถูกดัดแปลงใช้งานเป็นศาลาและสถานที่เคารพสักการะของท้องถิ่นอยู่ในบริเวณวัดกุ้แก้วรัตนาราม หมู่ที่ ๗ บ้านกุ้แก้ว ตำบลบ้านจืด อำเภอกุ้แก้ว จังหวัดอุดรธานี

^๙ สัมภาษณ์ ประสิทธิ์ พรหมสอน, ประชาชนชาวบ้านอำเภอกุ้แก้ว, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

^๘ สัมภาษณ์ พระครูสันติธรรมญาณ, เจ้าคณะอำเภอกุ้แก้ว(ธ), ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^๙ ศิลปากร, กรม, สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๗ ขอนแก่น, “โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน”, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๘-๒๓๐.

๒.๒ ความเชื่อ ความหมาย และความสำคัญ

สิ่งที่จะทำคนเราให้เห็นภาพรวมของสิ่งใดได้อย่างชัดเจนนั้น คือ การให้คำจำกัดความมันเสียก่อน ดังนั้นผู้วิจัยจะได้เริ่มต้นโดยการให้นิยามความหมายของ ความเชื่อ ซึ่งในทางพุทธศาสนาจะใช้คำว่า ศรัทธา และต่อจากนั้นจึงจะได้อภิปรายในประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยตามลำดับต่อไป

๒.๒.๑ นิยามและความหมาย

คำว่า “ ศรัทธา ” เป็นภาษาสันสกฤต ซึ่งตรงกับภาษาบาลีว่า สทฺธา แปลว่า ความเชื่อสามารถแยกศัพท์ได้ ดังนี้ สฺ บทหน้า ธา ธาตุ เป็นไปในความทรงไว้ เชื่อมั่น ตั้งมั่น อ ปัจจัยในนามกิตก์ ตั้งรูปวิเคราะห์ศัพท์เป็นภาษาบาลีได้ดังนี้

สทฺทหติ เอตยาติ สทฺธา แปลว่า บุคคลย่อมเชื่อมั่น ด้วยธรรมชาตินี้ เพราะเหตุนี้ธรรมชาตินี้จึงชื่อว่า สทฺธา^{๑๐}

สมมา จิตตํ นิเรติ เอตยาติ สทฺธา แปลว่า บุคคลย่อมตั้งจิตไว้โดยชอบด้วยธรรมชาตินั้น เพราะเหตุนี้ธรรมชาตินั้น จึงชื่อว่า สทฺธา^{๑๑}

สทฺทหนมตตเมว วา เอสาติ สทฺธา แปลว่า ธรรมชาตินั้น เป็นเพียงความเชื่อเท่านั้น เหตุนี้ธรรมชาตินั้นจึงชื่อว่า สทฺธา(ความเชื่อ)^{๑๒}

นิยามความหมายดังกล่าวมานั้นเป็นเพียงการวิเคราะห์ศัพท์ทางด้านภาษาศาสตร์ สำหรับความหมายในเชิงกว้างของศรัทธาในขอบเขตของพุทธศาสนา พอที่จะประมวลเพิ่มเติมได้ดังต่อไปนี้

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อความเลื่อมใสในทางธรรม คือ เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุด้วยผล เชื่อมั่นในคุณงามความดี มีความเชื่อความเลื่อมใสในความจริง เพื่อที่จะไม่ให้เกิดผลไปตามสิ่งชั่วร้ายและลักษณะอาการที่เป็นไปในภายนอก^{๑๓}

ศรัทธา (สัทธา) หมายถึงความเชื่อ, ความเลื่อมใส, เช่นสิ้นศรัทธาฉันมีศรัทธาในความดีของเขาบางทีก็ใช้ร่วมกับปสาทะเป็นศรัทธาปสาทะเชื่อ, เลื่อมใส, เช่นเขาศรัทธาในการรักษาแบบแพทย์แผนโบราณ^{๑๔}

^{๑๐} มุลนิธิหมามกุฏราชวิทยาลัย, อภิธานนปทีปิกาและอภิธานนปทีปิกาสูจิ, (กรุงเทพมหานคร: มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๘๔๗.

^{๑๑} มุลนิธิภูมิพล, สทฺทนีติมาลาปรกรณ์ สุตตมาลา, (ฉบับภูมิพล), (กรุงเทพมหานคร: มุลนิธิภูมิพล, ๒๕๒๕), หน้า ๔๐๔.

^{๑๒} วิสุทธิ ๓/๓๘.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๒๓.

^{๑๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๙๓.

๒.๒.๒ ความสำคัญของความเชื่อในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาวางหลักศรัทธาไว้ ๔ ประการคือ ๑) กัมมสัทธา, ๒) วิปากสัทธา, ๓) กัมมัสสกตาสัทธา, และ ๔. ตถาคตโพธิสัทธา^{๑๕} ศรัทธา ๔ (ความเชื่อ, ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล - faith; belief; confidence) ดังนี้

(๑) กัมมสัทธา (เชื่อกรรม, เชื่อกฎแห่งกรรม, เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริงคือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือเป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตนเป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไปการกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำมิใช่ด้วยอำนาจอนหรืออนาคตโยชค เป็นต้น - belief in Karma; confidence in accordance with the law of action)

(๒) วิปากสัทธา (เชื่อวิบาก, เชื่อผลของกรรม, เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว - belief in the consequences of actions)

(๓) กัมมัสสกตาสัทธา (เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน, เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน - belief in the individual ownership of action)

(๔) ตถาคตโพธิสัทธา (เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, มั่นใจในองค์พระตถาคตว่า ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๑ ประการตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง - confidence in the Enlightenment of the Buddha)

กรรมในพระพุทธศาสนา (ภาษาสันสกฤต : กรรม, ภาษาบาลี : กम्म) แปลว่า “การกระทำ” ได้แก่ กระทำทางกาย เรียก กายกรรม ทางวาจา เรียก วจีกรรม และทางใจ เรียก มโนกรรมกรรม แบ่งเป็น ๒ประเภท คือ

๑. กรรมดี เรียกว่ากุศลกรรมหรือ บุญกรรม

๒. กรรมชั่ว เรียกว่าอกุศลกรรมหรือ บาปกรรม

กรรม (การกระทำ, การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทางกายก็ตาม ทางวาจาก็ตาม ทางใจก็ตาม - Kamma: action; deed) ประกอบด้วย

^{๑๕} อัง.สตุตตก.๒๓/๔/๓.

๑) อุกุศลกรรม (กรรมที่เป็นอกุศล, กรรมชั่ว, การกระทำที่ไม่ดี ไม่ฉลาดไม่เกิดจากปัญญา ทำให้เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต หมายถึงการกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ หรือโมหะ - Akusala-kamma: unwholesome action; evil deed; bad deed)

๒) กุศลกรรม (กรรมที่เป็นกุศล, กรรมดี, การกระทำที่ดี ฉลาด เกิดจากปัญญาส่งเสริมคุณภาพของชีวิตจิตใจ หมายถึง การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ หรือ อโมหะ - Kusala-kamma: wholesome action; good deed)^{๑๖} ซึ่งกรรมดังกล่าวอธิบายได้ดังนี้

กัมมสัทธา ความเชื่อเรื่องกรรม, ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม, ความเชื่อว่าการกรรมมีอยู่จริง คือความเชื่อว่าจะทำอะไรโดยเจตนาคือจงใจทำทั้งรู้ย่อมเป็นกรรมคือเป็นความดีความชั่วขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไปการกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการสำเร็จ ได้ด้วยการกระทำมิใช่ด้วยอำนาจอนหรืออนรอกอยในโชคชะตา^{๑๗} ดังพุทธภาษิตว่าคนทำกรรมใดไว้ ย่อมเห็นกรรมในตนคนทำกรรมดีย่อมได้รับผลดีคนทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่วคนหว่านพืชเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น^{๑๘} บุคคลเชื่อกรรมก็ได้ชื่อว่าเชื่อกฎแห่งกรรม ดังในพุทธภาษิตที่ได้ยกมานี้จะเห็นได้ว่า กรรมที่บุคคลใดได้กระทำไปแล้วไม่ว่าดีหรือชั่วหากมีเจตนาเป็นตัวประกอบในการกระทำแล้วถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่มีสูญเปล่าและผู้รับผลกรรมก็คือตัวผู้กระทำกรรมนั้นๆนั่นเองบุคคลมีเจตนาที่ดี ประกอบกรรมดีผลกรรมนั้นก็จะเป็นผลที่ดี

ดังที่ อุบาสกสาวก อนาถบิณฑิกคหบดี จึงได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้เลิศกว่าใครในการยินดีถวายทาน^{๑๙} ก็เพราะการทำความทานของอนาถบิณฑิกคหบดีต่อพระพุทธ เจ้าและสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งบรรลุโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดาเป็นผู้จะตรัสรู้ในภายหน้าอย่างแน่นอน ด้วยการพิจารณาธรรมที่พระพุทธตรัสสอนแล้ว^{๒๐} อันเป็นไปตามกฎแห่งกรรมที่ดีที่ได้ทำไว้ ส่วนกฎแห่งกรรมชั่วนั้นเป็นเรื่องที่ตรงกันข้ามกับกรรมดีมีผลเป็นทุกข์และมีทุกขเป็นที่เป็นไปเมื่อสิ้นชีวิตเมื่อใดที่ภัยเวร ๕ ประการ (บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ฯ บุคคลผู้ลักทรัพย์ฯ บุคคลผู้ประพฤติผิดในกามฯ บุคคลผู้พูดเท็จฯ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในความประมาทเพราะเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยฯ) นี้ของบุคคลสงบแล้วเมื่อนั้นบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโสดาปัตติผล ๔ ประการ (ผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าฯลฯ ในพระธรรมฯลฯ ในพระสงฆ์ฯลฯ ผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะปรารถนาฯลฯ) และความถูกต้องชอบธรรม (ญายธรรม)

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒๘.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๐.

^{๑๘} ชู.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๔๔/๑๐๓.

^{๑๙} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๔๙/๓๑.

^{๒๐} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๐๕/๑๑๒-๑๑๕.

อันประเสริฐ^{๒๑} ที่บุคคลนั้นเห็นดีแล้วแทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญาบุคคลนั้นหวังอยู่สามารถที่จะพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่าเป็นผู้ไม่ไปเกิดในนรกไม่ไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานไม่ไปเกิดเป็นเปรตวิสัยไม่ไปเกิดในภูมิกำเนิดที่ปราศจากความเจริญไม่มีทุกขไม่มีสภาพตกต่ำเป็นโสดาบันมีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดาเป็นผู้จะตรัสรู้ในภายหน้าอย่างแน่นอน^{๒๒}

ดังตัวอย่างที่พระนางมหาปชาบดีโคตรมี ทรงเกิดพระทัยเพื่อถวายผ้าใหม่คู่หนึ่งแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อทรงอนุเคราะห์พระมารดา ทรงมีพระดำรัสว่า พระนางมหาปชาบดีนี้เกิดเจตนา ๓ ประการ คือ ปุพพเจตนา สันนิภูฐาปกเจตนา อปราปรเจตนา เพราะปรารถนา เจตนาเหล่านั้นของพระนางจงเกิดขึ้นปรารถนาก็มิชงฆ์เกิด เมื่อเป็นเช่นนี้เจตนา ๖ ประการของพระนางก็จะรวมเป็นอันเดียวกันเป็นไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุตลอดกาลนาน^{๒๓} พระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “พระนางทรงอาศัยพระองค์แล้วจึงได้ขอถึงซึ่งพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะทรงเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤตินิโคตม การพูดเท็จ การเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่ง ความประมาททรงอาศัยพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงทรงมีความเลื่อมใสแน่วแน่ในพระพุทฺธเจ้าในพระธรรมในพระสงฆ์ มีศีลที่พระอริยะยินดี ทรงอาศัยพระพุทฺธเจ้าแล้วจึงเป็นผู้หมดความสงสัยในทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา”^{๒๔} พระผู้มีพระภาคอธิบายถึงเหตุพร้อมอานิสงส์แห่งทักษิณาทานว่า ผู้ใดปราศจากราคะแล้ว ได้ของมาโดยธรรม มีจิตเลื่อมใสเชื่อกรรมและผลของกรรมอันยิ่งใหญ่จึงให้ทานในท่านผู้ปราศจากราคะทานของผู้นั้น นั้นแหละว่าเลิศกว่าสิ่งของทั้งหลาย เมื่อเกิดความเบาใจและน้อมใจยินดีในการทักษิณาสงฆ์ข้อนี้ก็จะเห็นถึงความสำคัญของกัมมัสถาในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายที่เกิดขึ้นคือเมื่อเข้าใจและเชื่อในกรรมดีว่าย่อมได้รับผลดีตอบแทนบุคคลย่อมยินดีในการทำดีแล้วอาศัยกัมมัสถาเป็นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความเลื่อมใสยึดมั่นในพระรัตนตรัยเป็นสรณะมีศีลเป็นเครื่องรักษาตนให้เป็นปกติพัฒนาตนจนเกิดปัญญาและปัญญาที่เกิดขึ้นแล้วจะทำหน้าที่ต่อจากศรัทธาเป็นตัวนำส่งต่อให้บุคคลเข้าสู่เป้าหมายสูงสุดก็ด้วยอาศัยความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างนี้สรุปได้ว่า บุคคลที่เชื่อกรรมเชื่อกฎแห่งกรรมที่ว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วเมื่อมีความเข้าใจจึงเกิดศรัทธาต่อพระรัตนตรัย เพื่อยึดมั่นถือมั่นเป็นสรณะประพฤตินตนเป็นผู้มีศีลเป็นเครื่องระวังรักษาตนให้ตนบริสุทธิ์จากอกุศลและกิเลสที่ทำให้ตนเศร้าหมองเกิดปัญญาด้วยรู้เห็นตามความเป็นจริงในอริยสัจและความสำคัญของกัมมัสถาในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายที่เกิดขึ้น คือเมื่อเข้าใจและเชื่อในกรรมดีว่า ย่อมได้รับผลดีตอบแทนทำให้สืบต่อในการบรรลุเป้าหมายคือนิพพาน

^{๒๑} ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๔๑/๘๓.

^{๒๒} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๔๑-๔๒/๘๓-๘๘.

^{๒๓} ม.อ.อ. (บาลี) ๑๒/๓๗๖/๑๘๓.

^{๒๔} ม.อ. (ไทย) ๑๔/ ๓๗๖/๔๒๔-๔๒๕.

วิปากัสถา ความเชื่อวิปากเชื่อผลของกรรมเชื่อว่าผลของกรรมมีจริงคือเชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุผลดีเกิดจากกรรมดีผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว^{๒๕}

วิปาก แปลว่าผล, ผลผลิต, ผลที่เกิดขึ้น, ผลที่ติดตามมาจากเหตุ

วิปาก ในคำวิถหมายถึงผลกรรม, ผลที่เกิดจากกรรมที่ทำไว้ก่อนไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว ล้วนมีวิปาก คือผลทั้งสิ้นโดยกรรมดีมีวิปากเป็นสุข กรรมชั่วมีวิปากเป็นทุกข์ ใช้ซ้ำกันเป็นผลวิปากหรือวิปากผลก็มี

วิปาก โดยทั่วไปมักเข้าใจว่าหมายถึงผลทางชั่วคือทุกข์อย่างเดียว ส่วนวิปากทางดีไม่นิยมใช้พูดกัน เช่นพูดว่า“วิปากกรรมตามทันแล้ว จึงทำให้เขาตกยากลงอย่างทันตา” “กรรมวิปากเป็นเหตุให้ต้องตกนรก”

วิปาก ในคำไทยใช้หมายความว่าลำบาก, ทุ่กันดาร เช่น หนทางวิปาก, ประสบความวิปาก^{๒๖}

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คนทำบาปถึงจะเหาะขึ้นไปในอากาศก็ไม่พ้นจากบาปกรรมถึงจะดำลงไปกลางทะเลก็ไม่พ้นจากบาปกรรมถึงจะเข้าไปหลบตัวในซอกเขา ก็ไม่พ้นจากบาป กรรมเพราะไม่มีแผ่นดินสักส่วนหนึ่งที่คนทำบาปยืนอยู่แล้วจะพ้นจากบาปกรรมได้พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้อีกว่าสัตว์พวกหนึ่งย่อมเกิดในครรภ์พวกที่ทำบาปกรรมย่อมไปนรกพวกทำดีย่อมไปสวรรค์ส่วนผู้ที่ไม่มีอาสวะย่อมนิพพาน”^{๒๗} จะเห็นได้ว่าผลดีผลกรรมที่ยังไม่ส่งผลบุคคลมักมีความเห็นผิดว่าทำดีแล้วไม่ได้ดี หรือทำชั่วทำไม่ได้ดีด้วยความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปจากความจริงจึงทำให้บุคคลทำกรรมชั่วบ้าง ดีบ้างในบุคคลที่มีความคิดเห็นที่ถูกต้องเพราะใช้ปัญญาเข้าประกอบกรรมที่คิดกระทำนั้น จึงเป็นกรรมดี ส่วนในบุคคลที่มีความคิดเห็นที่ผิดเพราะไม่ได้ใช้ปัญญาเข้าประกอบกรรมที่คิดกระทำนั้น จึงเป็นกรรมชั่วเมื่อตายไปผลของกรรมนั้นทำให้ไปเกิดในนรก ส่วนผู้ที่ทำกรรมดีนั้นได้ไปเกิดในสวรรค์ ส่วนผู้ที่ไม่อาสวะแล้วนั้นจะเป็นผู้หลุดพ้นเป็นอิสระจาก วัฏฏสงสาร มินิพพานเป็นที่ไป ดังที่พระเทวทัต ถูกอัสถธรรม ๓ ประการ มีความปรารถนาชั่วความมีมิตรชั่ว บรรลुकุณวิเศษขั้นต่ำ ครอบงำจิตใจต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิดในนรกดำรงอยู่ชั่วกาลนานแก้ไขไม่ได้ ก็เพราะประทุษร้ายเบียดเบียนพระพุทธเจ้า^{๒๘} ทำสงฆ์ให้แตกกัน^{๒๙} ความสำคัญ วิปากัสถา คือพวกที่ทำบาปกรรมย่อมไปนรกดังเช่นพระเทวทัต ถูกอัสถธรรม ๓ ประการ มีความปรารถนาชั่ว ความมีมิตรชั่ว บรรลुकุณ

^{๒๕} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๔๐.

^{๒๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙, **ราชบัณฑิตพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์**

ชุดคำวิถ, (กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

^{๒๗} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๒๖/๗๐.

^{๒๘} ชุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๘๙/๔๕๘-๔๖๐.

^{๒๙} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๐๙/๔๔๑-๔๔๓.

วิเศษขั้นต่ำครอบงำจิตใจต้องไปเกิดในอบายต้องไปเกิดในนรกดำรงอยู่ชั่วกาลนานแก้ไขไม่ได้ ก็เพราะประทุษร้ายเบียดเบียนพระพุทธรเจ้า^{๓๐} ทำสงฆ์ให้แตกกัน^{๓๑} ก็เป็นผลแห่งกรรมชั่วของพระเทวทัต แลพวกทำดียอมไปสวรรค์ ดังเช่น การเป็นโสดาบัน เพราะทำการละสังโยชน์ ๓ประการให้สิ้นไป เป็นสกทาคามีเพราะสังโยชน์ ๓ประการให้สิ้นไป และเพราะระคะโทสะโมหะเบาบางเป็นอนาคามี เพราะโอรัมภาคียสังโยชน์ ๕ ประการสิ้นไปดำรงอยู่ในอรหัตผล เพราะละสังโยชน์ได้ทั้ง ๑๐ ประการ^{๓๒} เป็นผู้หลุดพ้นแล้วเป็นความเชื่อในผลดีที่เกิดจากการกระทำดีและสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวิปากสัทธา กับเป้าหมายได้คือในด้านที่เป็นผลช่วยอมมาจากกรรมชั่วเท่านั้นและไม่เป็นเหตุให้หลุดพ้นจากวิภูฏะได้และต้องกลับมาเวียนว่าย ตายเกิดในอบายภูมิอีกโอกาสที่จะได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์และบรรลุนิพพานถึงเป้าหมายนั้นไม่มี แต่เมื่อใดที่เชื่อผลดีต้องเกิดจากการทำดีบุคคลจะเกิดศรัทธาเพราะ มีความเชื่อมั่นว่าต้องนำสุขมาให้ ทั้งยังสามารถพัฒนาตนให้บรรลุนิพพานได้ตามลำดับจนถึงขั้นสูงสุดคือนิพพาน พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องความเป็นพราหมณ์ของบุคคลว่า บุคคลจะเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรมอันประเสริฐนี้คือ ตบพรหมจรรย์สี่ญฺญุมะทมะ กรรมอันประเสริฐนี้นำความเป็นพราหมณ์ที่สูงส่งมาให้^{๓๓} นิพพานคือเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาอันเป็นผลที่เกิดจากกพระพฤติพรหมจรรย์ของบุคคล เมื่อบุคคลศรัทธาผล คือ นิพพานจึงกระทำความที่เป็นไปเพื่อ นิพพาน

ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสถึงการอยู่อย่างผาสุกของภิกษุภิกษุณีอุบาสกอุบาสิกาว่าภิกษุภิกษุณีผู้นี้มีรณภาพแล้ว ได้รับพยากรณ์จากพระผู้มีพระภาคว่า ท่านรูปนั้นดำรงอยู่ในอรหัตผล เพราะได้เห็นเองหรือได้ฟังมาว่าท่านรูปนั้นเป็นผู้มีศีล...มีธรรม ...^{๓๔} มีปัญญา...มีวิหารธรรมอย่างนี้ ท่านรูปนั้นเป็นผู้หลุดพ้นแล้วอย่างนี้ท่านรูปนั้นเป็นโอบปาติกะ^{๓๕} ...ท่านรูปนั้นเป็นสกทาคามี... ท่านรูปนั้นเป็นโสดาบัน ... เพราะได้เห็นเองหรือได้ฟังมาว่าท่านรูปนั้นเป็นผู้มีศีล ... มีธรรม ... มีปัญญา ... มีวิหารธรรม... เป็นผู้หลุดพ้นแล้วอย่างนี้ภิกษุภิกษุณีนั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธาศีลสุตะจาณะและปัญญาของท่านรูปนั้นก็จะน้อมจิตไปเพื่อศรัทธาอุบาสกอุบาสิกาในศาสนานี้ได้ฟังว่าอุบาสกอุบาสิกาผู้นี้ตายแล้วได้รับพยากรณ์จากพระผู้มีพระภาคว่าท่านผู้นั้นเป็นโอบปาติกะ ... ท่านผู้นั้นเป็นสกทาคามี ... ท่านผู้นั้นเป็นโสดาบัน... เพราะได้เห็นเองหรือได้ฟังมาว่าท่านผู้นั้นเป็นผู้มีศีล... มีธรรม มีปัญญา... มี

^{๓๐} ชุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๘๙/๔๕๘-๔๖๐.

^{๓๑} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๔๐๙/๔๔๑-๔๔๓.

^{๓๒} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

^{๓๓} ชุ.ชู. (ไทย) ๒๕/๖๖๑/๖๕๔.

^{๓๔} ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๑๖๙/๑๓๕.

^{๓๕} ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๑๗๑/๑๔๙, อัง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๗-๘๘/๒๔๒.

วิหารธรรม... เป็นผู้หลุดพ้นแล้วอย่างนี้อุบาสกอุบาสิกานั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธาศีลสุตะจาณะและปัญญาของท่านผู้นั้นก็จะน้อมจิตไปเพื่อศรัทธา^{๓๖}

ตามที่พระผู้มีพระภาคได้พยากรณ์สาวกทั้งหลายผู้ล่วงลับไปแล้วในภพที่เกิดทั้งหลายว่าสาวกชื่อโน้นเกิดในภพโน้น สาวกชื่อโน้นเกิดในภพโน้น ด้วยความประสงค์ว่าคนจะได้รู้จักพระพุทธเจ้าด้วยเหตุนี้ก็ไม่ใช่ เพราะผู้ที่มีศรัทธา มีความยินดีปราโมทย์มากก็มีอยู่เมื่อบุคคลได้ฟังคำพยากรณ์นั้นแล้วก็จะเกิดการน้อมจิตไปเพื่อศรัทธา เมื่อเกิดศรัทธาแล้วย่อมเป็นไปเพื่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุกแก่บุคคลผู้มีศรัทธานั้นตลอดไปสิ้นกาลนานจะเห็นได้ว่า วิปากสัทธามีความสำคัญในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายคือเป็นจุดเริ่มต้นเป็นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ให้ถึงเป้าหมาย ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ของวิปากสัทธากับเป้าหมายเกิดจากความเชื่อผลของกรรมดี ศรัทธาเป็นพื้นฐานของโศดาปัตติ เมื่อบุคคลมีความเข้าใจดีแล้วด้วยความศรัทธาที่มีปัญญาเป็นเครื่องประกอบในการตัดสินใจทำให้บุคคลกระทำให้กรรมดีเพื่อให้ได้รับผลดีเมื่อบุคคลปรารถนาในนิพพานอันเป็นผลของการทำกรรมดีที่สุดในทางพระพุทธศาสนาบุคคลจะต้องกระทำกรรมที่เป็นไปเพื่อนิพพาน คือมรรค ๘ เท่านั้นจึงจะสามารถสร้างความสัมพันธ์ให้ถึงเป้าหมายได้ แต่หากบุคคลกระทำกรรมชั่วผลที่ได้นั้นไม่ใช่ในนิพพานอันเป็นเป้าหมาย แต่จะเป็นผลของกรรมชั่ว คือทุกขคติเป็นผลตอบแทนบุคคลเกิดวิปากสัทธาดี มีจิตศรัทธา พระรัตนตรัยสมบรมด้วยไตรสิกขาพัฒนาตนจนถึงเป้าหมายสูงสุดจะเห็นได้ว่า ความเชื่อในผลกรรมที่ว่าผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว เพราะมีความเชื่อเช่นนี้ทำให้บุคคลเกิดศรัทธาในพระรัตนตรัยยึดเป็นสรณะ ให้เกิดขึ้นในตน อาศัยการปฏิบัติตนด้วยไตรสิกขา (ศีลสมาธิปัญญา) จนทำให้เห็นแจ้งด้วยปัญญา จึงทำให้บรรลุถึงเป้าหมาย คือ นิพพาน

กัมมัสสกตาสัทธา (เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน, เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน-belief in the individual ownership of action)^{๓๗} ความเชื่อที่สัตว์มีกรรมเป็นของตนเชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตนดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนมีกรรมเป็นทายาทมีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นที่พึงอาศัยกรรมย่อยจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน^{๓๘} จะเห็นได้ว่ากรรมเป็นเครื่องกำหนดหรือเครื่องนำพาการเป็นไปของบุคคลตามกรรมที่ตนกระทำไว้แล้วหมายความว่าเมื่อบุคคลทำกรรมอะไรไว้กรรมนั้นจะทำให้บุคคลเป็นไปตามกรรมที่ตนได้กระทำทั้งที่ยังมีชีวิตและเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วกรรมนั้นก็ยิ่งส่งผลต่อการนำเกิด

^{๓๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๖๙-๑๗๒/๑๙๐-๑๙๔.

^{๓๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิตยสถานการศึกษาศาสตร์
ชุดคำวัด, (กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘), หน้า ๖.

^{๓๘} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๘/๓๕๐.

ในภพภูมิใหม่ด้วยเช่นกันแต่จะเกิดเป็นอะไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับกรรมที่กระทำเมื่อยังมีชีวิตด้วยกรรม เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลเป็นเทวดามารพรหมมนุษย์หรือแม้แต่สัตว์เดรัจฉานนรกเปรตอสุรกายกรรมยังเป็นเครื่องจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกันบุคคลกระทำความดีไม่ว่าดีหรือเลวกรรมนั้นเมื่อเป็นผลแล้วจะเป็นของใครอื่นไม่ได้นอกจากของผู้ที่กระทำเท่านั้นและยังติดตัวของบุคคลไปทุกที่ไม่สามารถที่จะส่งมอบหรือยกให้เป็นของคนอื่นได้เพราะเป็นสมบัติติดตัวเฉพาะบุคคลที่ได้ชื่อว่า เป็นผู้กระทำความดีนั้นไว้

ดังที่พระสารีบุตรได้ธรรมจักขุอันปราศจากอภิปราศจากอภิปราศจากมลทินได้เกิดขึ้นก็เพราะได้ฟัง ธรรมปริยายจากพระอัสสชิ^{๓๙} เพราะผลกรรมที่เกิดจากการฟังธรรมจึงทำให้พระสารีบุตร เกิดปัญญา บรรลุโสดาปัตติผล^{๔๐} และเมื่อบวชในพระศาสนาของพระพุทธเจ้า บรรลุพระอรหัตผล ถึงที่สุดแห่ง พระสาวกบารมีญาณตามที่ตั้งความปรารถนาไว้^{๔๑} ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีปัญญามาก^{๔๒} เพราะมี ปฏิภาณที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญามากยอมนำไปสู่ความมีปัญญามาก^{๔๓} ทั้งในอดีตชาติพระสารีบุตรก็ได้สั่งสมบารมีในสมัยพระผู้มีพระภาคพระนามว่า อโนมทัสสี ครั้งนั้นพระสารีบุตรเกิดเป็นดาบสสุรจุ ด้วยกรรมที่ได้ทำบุญอุทิศแด่พระศาสดาพระนามว่า อโนมทัสสี สำเร็จบารมีในจำนวนคุณทั้งสิ้น ชื่อว่าเป็นกรรมที่ทำไว้ดีแล้วกรรมที่พระสารีบุตรได้ทำไว้ในกาลที่จะกำหนดจำนวนไม่ได้ได้แสดงผล แล้วในอภิปราศสุดท้ายของพระสารีบุตร^{๔๔} ทั้งกรรมเก่าและกรรมใหม่ที่พระสารีบุตรได้กระทำล้วนมีผล ต่อเนื่องส่งต่อและมีความสัมพันธ์กันระหว่างภพใหม่กับภพเก่า จึงทำให้พระสารีบุตรได้มาบรรลุเป็น พระอรหันต์ในภพปัจจุบัน อันหมายถึงบุคคลมีกรรมนำเกิดและมีกรรมเป็นทายาท เป็นเผ่าพันธุ์จึง เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน สมดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้วนั้นความสำคัญของ กัมมัชสกตาสัทธาต่อการเข้าถึงเป้าหมายความเชื่อที่ว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของของกรรมจะ ต้อง รับผิดชอบรับผล เป็นไปตามกรรมของตน กรรมจำแนกบุคคลว่าดีหรือเลว

“สุภมาณพโตเทยยบุตร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ถึงเหตุที่เป็นปัจจัยให้สัตว์ที่เกิดเป็น มนุษย์ปรากฏเป็นคนเลวและคนดีคือมนุษย์ทั้งหลายมีอายุสั้นบ้างยืนบ้างมีโรคมามากบ้างน้อยบ้างมี ผิพรรณทรามบ้างดีบ้างมีอำนาจน้อยบ้างมากบ้างมีโภคน้อยบ้างมากบ้างเกิดในตระกูลต่ำบ้างสูง บ้างมีปัญญาน้อยบ้าง มากบ้าง”

^{๓๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๐/๗๒-๗๔.

^{๔๐} ชุ.อป. (ไทย) ๓๒/๒๘๗/๔๖.

^{๔๑} สารตถ.ฎีกา. (บาลี) ๓/๖๒/๒๗๗.

^{๔๒} อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๘๙/๒๕.

^{๔๓} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๒๘๗/๓๕๖-๓๕๗.

^{๔๔} ชุ.อป. (ไทย) ๓๒/๑๗๑-๒๗๔/๓๐-๔๔.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนมีกรรมเป็นทายาทมีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยกรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกันบุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายก็ตามถ้าเป็นผู้ฆ่าสัตว์ เพราะกรรมนั้นหลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในอบายทุกคติวิบาตนคร^{๔๕} ถ้ากลับมาเกิดเป็นมนุษย์จะเป็นคนมีอายุสั้นนี้เป็นปฏิปทา(ข้อปฏิบัติ) ที่เป็นไปเพื่อความมีอายุสั้นๆ ถ้าเป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพรานหมณ์แล้วสอบถาม ฯลฯ จึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ... จะเป็นผู้มีปัญญามาก ...^{๔๖} รวมความว่าข้อปฏิบัติเพื่ออะไรย่อมนำไปสู่ความเป็นอย่างนั้นสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนมีกรรมเป็นทายาทมีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยกรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกันด้วยประการฉะนี้^{๔๗}

ดังนั้น กัมมัฏสะกตาสัทธา มีความสำคัญคือเป็นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์เพื่อการเข้าถึงเป้าหมายการกระทำปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญามากจึงจะมีผลสัมพันธักเป้าหมายเพราะบุคคลกระทำความผิดทำให้เกิดปัญญาด้วยเป็นผู้ที่เข้าไปหาสมณะ หรือพรานหมณ์ ที่เป็นผู้รู้และมีปัญญาแล้วสอบถามถึงเรื่องว่าอะไรเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล อะไรมีโทษหรือไม่มีโทษ อะไรควรเสพหรือไม่ควรเสพกรรม อะไรที่ทำแล้วจึงจะไม่ให้เป็นทุกข์ตลอดกาลนานหรือว่ากรรมอะไรที่ทำแล้วเป็นไปเพื่อความสุขตลอดกาลนาน หากเสียชีวิตจะได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ถ้ากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆจะเป็นผู้มีปัญญามากก็ด้วยปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญามากนี้เมื่อบุคคลมีความปรารถนาที่จะเข้าถึงเป้าหมายปัญญาที่บุคคลได้กระทำอย่างสมบูรณ์แล้วจะเป็นตัวทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์กับเป้าหมายตามลำดับต่อไป

สรุปได้ว่า กรรมสัทธา หมายถึง ความเชื่อเรื่องกรรม คือ ความเชื่อเรื่องการกระทำ ความเชื่อเรื่องผลของกรรม ความเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน ความเชื่อในกรรมนี้เป็นกรรมที่มีความมุ่งมั่นสู่เป้าหมายทำให้เกิดศรัทธาต่อพระรัตนตรัย เป็นสรณะรักษาตนให้บริสุทธิ์จากกิเลส ตัณหา ราคะด้วยศีล มีปัญญารู้เห็นในอริยสัจ ๔ ทำให้บรรลุถึงเป้าหมายในที่สุด คือ นิพพาน

ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่า ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะทรงพระคุณทั้ง ๙ ประการ ตรัสธรรมบัญญัติวินัยไว้ด้วยดีทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ คือเราทุกคนนี้หากฝึกฝนตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดบริสุทธิ์หลุด

^{๔๕} ชื่อว่าอบายเพราะปราศจากความงอกงามคือไม่มีความเจริญหรือความสุขชื่อว่าทุกคติเพราะเป็นคติคือเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์ชื่อว่าวิบาตเพราะเป็นสถานที่ตกไปของหมู่สัตว์ที่ทำความชั่วชื่อว่านรก เพราะปราศจากความยินดีเหตุเป็นที่ไม่มีความสบายใจ; ม.มุ.อ. (บาลี) ๑/๑๕๓/๓๕๘.

^{๔๖} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙-๒๙๖/๓๔๙-๓๕๔.

^{๔๗} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๗/๓๕๖ .

พันได้ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง^{๔๘} ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสใน รตนสูตรไว้ว่า “บุคคลเหล่าใดในศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้าเป็นผู้ประกอบตนไว้ดีมีใจมั่นคงหมดความห่วงใยบุคคลเหล่านั้น ชื่อว่าบรรลอรหัตตผลยังถึงอมตนิพพาน รับรสความดับสนิทแบบได้เปลาณี เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ด้วยสัจจะนี้ขอให้มีความสุข”^{๔๙} บุคคลผู้เป็นพระพุทธบริษัทล้วนมีความเชื่อมั่นในพระปัญญาการตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคว่าเป็น บุคคลที่ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคแล้วได้เกิดศรัทธาในตถาคตเมื่อมีศรัทธาแล้วย่อมจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน^{๕๐} แต่การกระทำเช่นนั้นไม่ใช่จะทำกันได้อย่างง่ายดาย ทำให้บางคนยินดีพอใจที่จะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตละทิ้งสมทรัพย์และเครื่องใช้ทั้งหลายเพื่อจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนอาศัยความยึดมั่นในตถาคตโพธิสัทธา เป็นสรณะสำหรับตนพร้อมกับน้อมนำพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้สอนไว้แล้วมาปฏิบัติตาม ในกลุ่มของผู้ออกบวชเป็นบรรพชิต ได้ถือเอาแบบอย่างของพระผู้มีพระภาคแล้วสามารถที่จะบรรลอรหัตตผลและเข้าถึงนิพพานได้ตามอย่างพระผู้มีพระภาค ดังที่มีพระอรหันตสาวกสาวิกาจำนวนมากและได้รับการยกย่องจากพระผู้มีพระภาคให้เป็นเลิศในแต่ละด้านต่างกันไปถึงคฤหัสถ์ที่เป็นอุบาสกอุบาสิกา^{๕๑} ที่พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงรับรองในการบรรลอรหัตตผลและเป็นผู้เลิศในด้านต่างๆด้วยเช่นกัน ในการประพฤติปฏิบัติของคฤหัสถ์ พระผู้มีพระภาคได้มีหลักธรรมและการปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักของธรรมที่เหมาะสมอย่างคฤหัสถ์ ดังเช่นเรื่องของผู้ชดสน ณ พระเวฬุวันสถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ณ ที่นั้นพระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรื่องนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลายเรื่องเคยมีมาแล้วในกรุงราชคฤห์ นี้เอง ได้มีบุรุษคนหนึ่งเป็นคนชดสนเป็นคนกำพร้าเป็นคนยากไร้แต่เขายึดมั่นศรัทธาศีล สุตะ จาคะและปัญญาในธรรมวินัยที่เราประกาศแล้วหลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ คือความเป็นสหายของเทพชั้นดาวดึงส์เทพบุตรองค์นั้นรุ่งเรืองกว่าเทพเหล่าอื่นด้วยรัศมีและยศ พวกเทพชั้นดาวดึงส์พากันกล่าวโทษติเตียน ท้าวสักกะจอมเทพรับสั่งกับเทพชั้นดาวดึงส์ว่า ท่านผู้นิรทุกข์ท่านทั้งหลายอย่าได้กล่าวโทษต่อเทพบุตรนี้เลยเพราะเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์นั้นเขาได้ยึดมั่นศรัทธา ศีล สุตะจาคะและปัญญาในธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้วได้ตรัสคาถาว่าผู้ใดมีศรัทธาในพระตถาคตตั้งมั่นไม่หวั่นไหวมีศีลงามเป็นศีลที่พระอรិยะชอบใจและสรรเสริญ มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์และมีความเห็นตรงบังผดทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่าเป็นคนไม่ชดสนชีวิตของเขาจะไม่สูญเปล่า เพราะฉะนั้นบุคคลผู้มีปัญญาเมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายควรหมั่นประกอบศรัทธา ศีลความเลื่อมใสและการเห็นธรรม”^{๕๒} จะเห็นได้ว่าบุคคลที่มีตถาคตโพธิสัทธา จึง

^{๔๘} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๐.

^{๔๙} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๗/๑๑.

^{๕๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๑๐/๔๔๖.

^{๕๑} อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๘๘-๒๖๗/๒๕-๓๓.

^{๕๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๖๐/๓๘๐-๓๘๑.

เปรียบได้ว่ามีสิ่งประเสริฐสุดสำหรับชีวิต เพราะอาศัยตถาคตโพธิสัทธาเป็นสิ่งที่นำพาชีวิตของคุณคน ให้ปฏิบัติปฏิบัติชอบมีศีลที่ประกอบด้วยมรรคและผลเลื่อมใสในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์และ เห็นสังฆธรรม ๔ ประการ คือทุกข์ สมุทัยนิโรธ มรรค^{๕๓} ตามหลักธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัส สอนไว้ดีแล้ว ปฏิบัติ ยึดมั่นตามอย่างมั่นคงสม่ำเสมอไม่มีความกังวลใจว่า ตนจะมีหรือจนไม่ค้ำหน้าว่า ตนจะอยู่ในสถานะบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ มีความมุ่งมั่นที่จะกระทำความบริสุทธิ์ให้เต็มกำลัง ความสามารถของตนเพื่อทำให้เกิดการหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง จนสามารถที่จะบรรลุธรรมตั้งแต่ โสดาบันไปจนถึงอรหันต์และนิพพานได้ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ก็ตาม ถึงแม้ว่ายังไม่สามารถบรรลุธรรมในภพมนุษย์ได้ เมื่อเสียชีวิตก็มีภพใหม่อยู่อย่างไม่ขาดสน หากว่ามี ตถาคตโพธิ สัทธาอย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหว สั่นคลอน การมีชีวิตก็เจริญรุ่งเรืองและการจากไปแล้ว แต่เป็นไปด้วยดีในสุคติสวรรค์และประเสริฐเมื่อได้มีโอกาสกลับมาเป็นมนุษย์อีก แต่ถ้าสิ้นอาสวะกิเลสทั้งหลายก็ ได้นิพพานเป็นที่สุด ความสำคัญของตถาคตโพธิสัทธาในฐานะที่เป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึง เป้าหมาย พุทธบริษัท ๔ ได้อาศัยตถาคตโพธิสัทธา คือเชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์ พระตถาคตเป็นแนวทางเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการปฏิบัติตนเพื่อการบรรลุธรรมตั้งแต่ขั้นต้นไปจนถึง ขั้นสูงสุด ในทางพระพุทธศาสนาเมื่อเกิดศรัทธาก็ขอขอบขางท่านก็ขอเป็นอุบาสก อุบาสิกาใน พระพุทธศาสนาด้วยการถึงพระรัตนตรัย^{๕๔} เป็นสรณะเพื่อปฏิบัติตนให้ได้ถึงที่สุดแห่งการบรรลุธรรม คือนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาและไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์หาก ฝ่าฝืนได้ ถ้าประพฤติปฏิบัติชอบก็จะสามารถพ้นทุกข์ได้เช่นกัน แต่หากฝ่าฝืนฝ่าฝืนหนึ่งประพฤติ ปฏิบัติผิดก็ต้องถูกตำหนิและไม่สามารถพ้นทุกข์ได้เช่นกัน^{๕๕}

ภิกษุปัญจวัคคีย์ ได้เชื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตั้งจิตในการฟังเพื่อรู้อย่าง เมื่อทราบชัดถึง โทษในสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดา ด้วยตนแล้วจึงแสวงหานิพพานที่ไม่มีความเกิดอันเป็นแดนเกษม จากโยคะอันยอดเยี่ยมได้บรรลุนิพพานที่ไม่มีความเกิดอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมแล้ว เป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดาศลา เป็นผู้มีความเจ็บเป็นธรรมดาศลา เป็นผู้มีความตายเป็นธรรมดาศลา เป็นผู้มีความเศร้าโศกเป็นธรรมดาศลา เป็นผู้มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดาศลา ภิกษุปัญจ วัคคีย์เหล่านั้น ได้เกิดญาณทัสสนะ (การหยั่งรู้) ขึ้นมาว่า “วิมุตติของพวกเราไม่กำเริบชาตินี้เป็นชาติ สุดทำยาภพใหม่ไม่มีอีกต่อไป”^{๕๖}

^{๕๓} วจ.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๕๒/๓๔๙.

^{๕๔} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๑๐/๑๑๐.

^{๕๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๓/๕๘๔.

^{๕๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๘๖/๓๑๑-๓๑๔, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๒๔/๑๘-๓๑.

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า ตถาคตโพธิสัทธาที่เกิดในพุทธบริษัททั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ ความศรัทธาที่มีกำลังแรงกล้าทำให้ถือเอาแบบอย่างของพระผู้มีพระภาคเพื่อนำมาปฏิบัติตนให้ถึงความหลุดพ้นเหมือนกับบุคคลต้นแบบที่ทรงประเสริฐที่สุด ศึกษาและปฏิบัติตามหลักพระธรรมคำสอนด้วยไตรสิกขาซึ่งจะมีความแตกต่างกันของธรรมสำหรับบรรพชิตแล้วจะอาศัยศีลเป็นจุดเริ่มต้นก่อนจึงสร้างสมาธิให้เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดเป็นปัญญาและพัฒนาต่อให้ถึงเป้าหมาย ส่วนของคฤหัสถ์นั้นจะเริ่มจากทานก่อนเพราะเมื่อจิตที่ไม่ยึดติดในสิ่งใดว่าเป็นของของตน สามารถละสิ่งของนั้นให้กับบุคคลอื่นได้ด้วยการทำทาน ทำให้จิตใจสงบระงับอกุศลสร้างกุศลด้วยศีล จนเกิดปัญญารู้เห็นถูกต้องตามความเป็นจริงและพัฒนาสู่เป้าหมายคือนิพพาน

๒.๓ ความเชื่อของชาวอำเภอกู่แก้ว

๒.๓.๑ ความเชื่อในพระพุทธศาสนา

ความเชื่อของชาวอำเภอกู่แก้ว ในฐานะที่เป็นชาวพุทธในอดีตมีความเชื่อในเรื่องบุญกุศลว่าเมื่อใครก็ตามเป็นผู้ทำบุญกุศลไว้มาก เกิดมาแล้วก็จะได้เป็นมนุษย์ เป็นคนมั่งมีศรีสุขร่ำรวย มีคนนับถือ มีความเจริญรุ่งเรือง เมื่อตายจากโลกนี้ไปก็จะได้เสวยผลบุญที่เมืองสวรรค์ แต่ถ้าหากทำความชั่วไว้มากเมื่อตายจากโลกนี้ไปก็จะได้ไปเกิดเมืองนรกอบายภูมิ เป็นต้น ชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อได้กระทำบุญแล้วมันมีความสบายใจ อิ่มเอิบใจ การทำบุญแต่ละครั้งก็ต้องทำบุญกับพระสงฆ์ จึงจะถือว่าได้บุญอย่างบริบูรณ์ เช่น การทำบุญตักบาตรในเวลาเช้า การได้ถวายภัตตาหารในเวลาเพล การได้สวดมนต์ในเวลาไหว้พระก่อนนอน และการแผ่เมตตาให้สรรพสัตว์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ก็ถือว่าได้บุญได้กุศลแล้ว เรื่องการทำบุญในพระพุทธศาสนามีหลายวิธีการด้วยกัน เช่น การให้ทานวัตถุคือปัจจัยสี่ที่เป็นสิ่งจำเป็นเหมาะสมแก่สมณะภาวะเท่านั้น ธรรมทานคือการชี้โทษบอกคุณ ส่วนอภัยทาน คือการให้อภัยกันและกันด้วยจิตอันประกอบด้วยเมตตาถือว่าเป็นบุญกุศลอย่างยิ่งและการที่จะได้บุญได้กุศลตามที่ชาวบ้านเชื่อนั้นจะต้องมีข้อปฏิบัติ ดังนี้

- ๑) รักษาศีล ๕
- ๒) การเจริญภาวนา คือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้มีขึ้นเจริญขึ้น
- ๓) การชวนชวายเป็นช่วยเหลือบุคคลอื่น
- ๔) การมีสัมมาคารวะ คือประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่
  - ๕) การให้ส่วนบุญ คือแบ่งปันส่วนบุญแก่ผู้อื่น
- ๖) การยินดีกับคนอื่น คือยินดีเมื่อคนอื่นทำความดีอย่าอิจฉาริษยา
- ๗) การฟังธรรม คือได้ฟังเรื่องที่ดี
- ๘) การแสดงธรรม คือชี้ประโยชน์แนะนำเรื่องที่ดี

๙) การทำความเห็นให้ถูกต้อง คือ เชื่อเรื่องบุญและบาป เชื่อเรื่องสวรรค์ นรก ชาตินี้ชาติหน้า บุญคุณของพ่อแม่มีจริง^{๕๗}

๒.๓.๒ ความเชื่อของชาวอำเภอกู่แก้วเกี่ยวกับปรารงค์กู่แก้ว

ความเชื่อที่ชาวอำเภอกู่แก้ว นับได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกันในทุกๆ ด้าน เริ่มแต่การมีความรักของหนุ่มสาว มักจะพากันไปกล่าวคำสาบานสัญญาความรักต่อหน้าพระพุทธรูปประธาน(หลวงปู่กู่แก้ว)ในอารามกู่แก้วด้วยกัน เป็นการเริ่มต้นของการดำเนินชีวิตครอบครัว ดังนี้

๑.การเกิด เมื่อคู่สามีภรรยาแต่งงานกันแล้วไม่มีบุตรก็จะไปตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรกับองค์หลวงปู่กู่แก้ว วิธีการขอบุตรก็จะนำขัน ๕ ไปถวาย แล้วกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย จากนั้นก็ขอบุตรหรือธิดากับองค์หลวงปู่กู่แก้ว ก็ปรากฏว่าได้บุตรตามที่ต้องการ ก็จะต้องนำสิ่งของที่ตั้งใจไว้ว่าจะนำมาถวายไปถวายบูชา และบุตรที่เกิดมาจะดีหรือด้าวาแรงๆ ไม่ได้ ถ้าด้าวาด้วยคำหยาบหรือตีแรงๆ เด็กก็จะเกิดป่วยไข้ไม่หาย ต้องไปขอหมากับองค์หลวงปู่กู่แก้ว แล้วเด็กจึงหายจากอาการเจ็บป่วยไข้ ชาวบ้านจึงเชื่อว่าเด็กเกิดจากการไปขอจากองค์หลวงปู่เป็นบุตรที่เทวดาประทานให้ จะด้าวาด้วยคำที่หยาบคายหรือตีแรงๆ ไม่ได้

๒.การเจ็บป่วย เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ ไม่ว่าจะเกิดกับเด็กคนวัยทำงาน หรือคนเฒ่าคนแก่ก็ตาม หรือแม้แต่กับสัตว์เลี้ยง เมื่อไม่ทราบถึงสาเหตุของอาการ และหมอก็รักษาไม่หาย พ่อจ๋าก็จะพาชาวบ้านไปทำพิธีขอมาต่อองค์หลวงปู่กู่แก้วและการสวดมนต์ถวายองค์หลวงปู่กู่แก้วให้ช่วยดลบันดาลให้หายจากอาการเจ็บป่วย แล้วปรากฏว่าอาการเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุหายไปโดยเร็วพลัน ชาวบ้านก็จะนำสิ่งของมาถวายองค์หลวงปู่กู่แก้ว เพื่อแสดงความเคารพและตอบแทนที่ประทานให้หายจากอาการเจ็บป่วย

๓.การทำงาน ชาวอำเภอกู่แก้วหรือแม้แต่อำเภอใกล้เคียง เมื่อจะมีการสอบเข้าทำงานหรือต้องการเลื่อนตำแหน่ง หรือแม้แต่ไม่ได้รับการเกณฑ์ทหาร ก็จะมาขอกับองค์หลวงปู่กู่แก้วให้ช่วย แล้วปรากฏว่าได้ตามที่ปรารถนา ก็จะนำสิ่งของหรือ เงินทอง มาทำการถวายองค์หลวงปู่กู่แก้ว แต่ถ้าได้สมความปรารถนาแล้วไม่นำสิ่งที่ตนอธิษฐานจิตตั้งใจไว้ตอนมาขอพร(บนบานหรือ บำ) มาถวาย จะเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยหรือ อุบัติเหตุ อุบัติภัยโดยไม่ทราบสาเหตุ จนกว่าจะนำสิ่งนั้นๆ มาถวายหรือ มาแก้บน (ปง) อาการเจ็บป่วยจึงหายไป

๔.การสาบาน(สาบาน) เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตน หรือ แม้แต่ของหาย คนหาย หรือสัตว์เลี้ยงถูกขโมย ในการแสดงความบริสุทธิ์ในกรณีที่ถูกคลุกใส่ความ หรือได้กระทำความผิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็นำไปสาบานต่อหน้าองค์หลวงปู่กู่แก้ว ถ้ากระทำความผิดจริงท้องก็จะโตโดยไม่มีสาเหตุ

^{๕๗} นภจรี นำเบญจพล และอมรรัตน์จันทร์เพ็ญสว่าง, จิตวิทยาศาสนาและความเชื่อและความจริง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กองทุน ปี. ทราเวน, ๒๕๓๗), หน้า ๔๓.

และจะมีอันเป็นไปตามคำพูดที่ได้สาบานไว้ ในกรณีทีสิ่งของต่างๆ ได้หายไปจากการถูกขโมยก็จะไปขอให้องค์หลวงปู่แก้วช่วยให้อับขโมย ได้ของที่หายไปกลับคืนมา เมื่อได้สิ่งของหรืออับขโมยได้แล้วจะต้องนำสิ่งของมาถวายองค์หลวงปู่แก้วชาวอำเภอแก้วแก้วเชื่อว่า เทวดาอารักษ์ที่สถิตอยู่ภายในปราสาท และ อำนาจศักดิ์สิทธิ์ขอพระพุทธรูป ที่มีนามเรียกขานว่า หลวงปู่ตื้อ องค์ทั้งสองอย่างนี้รวมกัน เรียกชื่อเป็นนามเดียวว่า “หลวงปู่แก้ว” จะให้ความคุ้มครองชาวบ้านได้ จึงพยายามปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ เพื่อ กระทำการสักการบูชาองค์หลวงปู่แก้ว ด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีสงฆ์น้ำกุ้ พิธีบวงสรวงบูชา พิธีบุญเดือนหก (บุญบังไฟ) เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าเมื่อกระทำเช่นนี้แล้วจะได้รับความคุ้มครองจากองค์หลวงปู่แก้ว อยู่เย็นเป็นสุข เป็นต้น^{๕๘}

๕. การบนบาน(บ่า) และการแก้บน(ปง) ชาวอำเภอแก้วแก้ว และ อำเภอใกล้เคียงตลอดจนผู้มีความเชื่อในองค์หลวงปู่แก้ว จะเดินทางมากราบไหว้ขอพรด้วยตัวเองก็ได้ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วผู้คนที่มายังปราสาทแก้ว หรือ วัดกุ้ เพื่อขอพรจากหลวงปู่แก้ว จะติดต่อโดยตรงกับพ่อจ่าผู้นำพิธีที่อยู่ประจำวัดกุ้ เพื่อให้พ่อจ่าเป็นตัวกลางนำความประสงค์ หรือความต้องการที่มาขอให้หลวงปู่แก้วช่วยดลบันดาลให้สำเร็จ โดยทุกคนที่มาเข้าไปในอาราม(ศาลาที่สร้างทับซากปราสาทประธานและบรรณาลัย) ผู้มาบนบาน ขอพร ส่งจานดอกไม้รูปเทียน(ชั้น ๕) ให้แก่พ่อจ่า พร้อมบอกความประสงค์ที่มาร่วมบูชา หรือ เขียนข้อความที่ต้องการลงแผ่นกระดาษสอดทับไปพร้อมกับชั้น ๕ เมื่อพ่อจ่ารับชั้น ๕ ไปแล้วจะจุดเทียน นำปากกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย คำบูชาหลวงปู่แก้ว เสร็จแล้วพ่อจ่าจะกล่าวข้อความที่ผู้มาขอ(บนบาน)ต่อหน้าพระประธาน โดยอ้างคุณพระพุท พระธรรม พระสงฆ์ องค์พรหมเทพเทวดาอารักษ์ ภูมิเจ้าที่ แม่ธรณี และบารมีของหลวงปู่แก้ว เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวอ้างถึงให้ช่วยดลบันดาลความสำเร็จแก่ผู้ที่มาบูชาบนบาน^{๕๙}

นอกจากนี้ชาวอำเภอแก้วแก้ว เชื่อว่า องค์หลวงปู่แก้ว ที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้เฝ้าปราสาทแก้ว จะให้ความคุ้มครองชาวบ้านได้ จึงพยายามปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ เพื่อการบูชา และกระทำการสักการบูชาปราสาทแก้ว ด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีบวงสรวง พิธีการสงฆ์น้ำกุ้ เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่า เมื่อกระทำเช่นนี้แล้วจะได้รับความคุ้มครองจากองค์หลวงปู่แก้ว ให้ประสบความสำเร็จในอาชีพ การงาน ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ อุบัติเหตุเภทภัย ความทุกข์ยากลำบากกายใจมีชีวิตราบรื่น อยู่เย็นเป็นสุข ตลอดไป^{๖๐} นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องการทำบุญกิริยาวัตถุ ๓ เพื่อบูชาองค์หลวงปู่แก้วเพราะเชื่อว่าการได้กระทำเช่นนี้จะเหมือนการได้บูชาพระพุทธเจ้า จึงทำบุญบูชาปราสาทแก้ว โดยการ ทำทาน รักษาศีล บำเพ็ญภาวนา ทำผ้าป่าต้นดอกเงินและการบวชแก้บน(บวชบ่า) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรคุณาตุต, เจ้าคณะอำเภอแก้วแก้ว(ม), ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นายไข่ จันทะสิงห์หาร, พ่อจ่าประจำปราสาทแก้ว(วัดกุ้แก้ว), ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายทอง ภูคำวงษ์, ประชาชนชาวบ้านในอำเภอแก้วแก้ว, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

๑. การให้ทาน

ชาวอำเภอกู่แก้ว เกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อองค์หลวงปู่แก้ว ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ชาวอำเภอกู่แก้วและผู้ที่เกี่ยวข้องพิธีงานบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ)เป็นวันที่นำสิ่งสักการะมาบูชา หลวงปู่แก้วนั้น เชื่อว่า เมื่อได้ถวายทานแก่พระสงฆ์ในงานพิธีหรือจุดบั้งไฟถวายบูชา จึงเปรียบเสมือนได้ถวายทานหรือได้ทำบุญต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้นจึงได้จัดทำพิธีการถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ ในงานพิธีประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) ประชาชนที่มาร่วมทำพิธีจะเตรียมอาหารคาว หวาน ข้าวตอกดอกไม้ มาถวายพระสงฆ์กันตั้งแต่เช้า บางคนก็จะเตรียมเครื่องสังฆทาน ปัจจัยอื่นๆ ที่มีมีความเชื่อว่าเมื่อได้ถวายแล้วจะเกิดบุญกุศลอย่างแรงกล้า ดังนั้นผู้ที่เข้าร่วมพิธีจึงมีความตั้งใจเป็นอย่างมากที่จะเข้าร่วมพิธีนี้เพราะมีความเชื่อในเรื่องของอานิสงส์ของการให้ทานในงานบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ)ของวัดกู่แก้ว เพื่อบูชาองค์หลวงปู่แก้ว^{๖๑}

๒. การรักษาศีล

ในงานวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่นวันสงกรานต์ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕) และวันบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี ชาวอำเภอกู่แก้ว จะมีการจัดให้ผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในองค์หลวงปู่แก้ว มาปฏิบัติธรรม รักษาศีลอุโบสถ ตลอด ๓ วัน ๒ คืน เพื่อถวายบูชาให้กับองค์หลวงปู่แก้ว เพราะชาวอำเภอกู่แก้ว เชื่อว่าการรักษาศีลเป็นการเพียรพยายามเพื่อจะระงับโทษทางกาย และวาจา อันเป็นเพียงกิเลสอย่างหยาบมิให้กำเริบขึ้น แต่ ศีล ก็เป็นเบื้องต้นของการทำความดีทุกอย่าง ให้ประสบความสำเร็จ เพราะการรักษาศีลก็มีกุศลมาก การประพฤติปฏิบัติเพื่อมิให้ผิดศีล หรือทำให้ศีลขาดต้องมีการสำรวมกายวาจาโดยมีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาสิ่งที่นับว่าเป็นตัวทำลายสติตัวฉกาจก็ คือสิ่งเสพติดและของมีนเมาทุกชนิดนอกจากจะไม่มีประโยชน์แล้วยังนำไปสู่ความประมาทอันเป็นเหตุให้ชีวิตเข้าสู่ทางเสื่อม^{๖๒}

๓. การเจริญภาวนา

ชาวอำเภอกู่แก้วเชื่อว่า หลวงปู่แก้ว เปรียบเสมือนตัวแทนของพระพุทธเจ้า ผู้ที่เข้าร่วมพิธีงานบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) เชื่อว่าเมื่อได้บำเพ็ญเพียรภาวนาในงานพิธีอบรมปฏิบัติธรรม นี้จึงก็เปรียบเสมือนได้เข้าเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างใกล้ชิด ดังนั้น จึงได้จัดทำพิธีการบำเพ็ญเพียรภาวนา ในงานพิธีปฏิบัติธรรม ประชาชนจะร่วมกันรักษาศีลอุโบสถ และบำเพ็ญเพียรภาวนา ตลอด ๓ วัน ๒ คืนจะเห็นได้ว่า ความศรัทธาของชาวพุทธอำเภอกู่แก้วที่มีต่อองค์หลวงปู่แก้วนั้น มีความเชื่อในเรื่องของการบุญ ในบุญกิริยาวัตถุ ๓ ในงานบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ)ของอำเภอกู่แก้ว จึงมี

^{๖๑} สัมภาษณ์ นางอุดม คำทะนุ, ชาวบ้านในอำเภอกู่แก้ว, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๖๒} สัมภาษณ์ นางวิเชียร ทองเจริญ, ชาวบ้านในอำเภอกู่แก้ว, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

การจัดกิจกรรมการ ให้ ทาน การรักษาศีล และการบำเพ็ญภาวนาเพื่อเป็นการแสดงออกซึ่งความ ศรัทธาที่มีต่อปรารักษ์แก้ว^{๖๓}

๔. การทำผ้าป่าต้นดอกเงิน ชาวภูแก้ว ที่ไปทำมาหากินอยู่ต่างถิ่น หรือต่างประเทศ เมื่อ มีโอกาสกลับมาบ้านเกิด มักนิยมทำบุญสร้างกุศล โดยการนำผ้าป่าต้นดอกเงิน(นิยมใช้ต้นกล้วยขนาด เล็กสูงไม่เกิน ๑๒๐ เซนติเมตร ตัดโคนออกแล้วใช้ไม้เสียบโคนเป็นสามเส้าตั้งได้ หรือ นำมาตั้งวางลง บนกล่อกระดาดขเปล่ามัดให้ตั้งได้ แล้วใช้ริ้วไม้ไผ่เหลาจนเกลี้ยงเกลา ผ่ากลางจากด้านบนลงมายาว ขนาดพอดีกับการใช้ธนบัตรเสียบเรียงไว้ได้ แล้วนำริ้วไม้ไผ่แต่ละริ้วที่หนีบใส่ธนบัตรไว้แล้วนำไปปักลง บนต้นกล้วยนั้น โดยรอบจนเต็มมีลักษณะเป็นทรงพุ่มสวยงาม) จัดเป็นขบวนแห่ต้นเงิน จากหมู่บ้าน นำมาที่ปรารักษ์แก้ว แล้วขบวนแห่ๆ รอบกำแพงแก้ว เวียนขวา ๓ รอบแล้วนำเข้าไปในอาราม มอบ ถวายแก่พระสงฆ์ เพื่อนำเงินเหล่านั้นไปบูรณะบำรุงรักษา ซ่อมแซม ศาสนสถาน และใช้เป็นทุน ก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดภูแก้ว เช่น สร้างที่พัก ศาลา กุฏิที่พักสงฆ์ และค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า เป็นต้น^{๖๔}

๕. การบวชป่า ชาวอำเภอภูแก้วหรือบุคคลผู้ที่มากราบไหว้ บนบาน ขอพร ให้บารมี หลวงปู่แก้วช่วยบันดาลให้ตนได้สิ่งที่ปรารถนาตามที่มุ่งหวังไว้แต่ต้น เมื่อบุคคลเหล่านั้นได้ผลลัพธ์ ตามที่ตนประสงค์ มีจำนวนไม่น้อยที่มาบวชเพื่อแก้บน ตามกำหนดระยะเวลาที่ตนเองอธิษฐานไว้ เช่น มาขอพรจากหลวงปู่แก้ว ว่า ให้ช่วยลูกหลานสอบเข้ารับราชการได้ หรือ ให้ได้ไปทำงาน การค้าขาย หารายได้ให้ ร่ำรวยเงินทอง หากสอบได้ หรือ ได้ทำงาน การค้าขาย มีรายได้ดี ร่ำรวย จะมาบวชให้ ต่อมาปรากฏว่า ลูกหลานคนนั้นสอบเข้าทำราชการได้จริง หรือ บุคคลนั้นๆ ได้มีงานทำ มีอาชีพ การค้าขาย มีรายได้ดี ร่ำรวยเงินทอง ผู้ที่มาบนบาน หรือ ขอพร จะต้องมาแก้บน โดยการบวชที่ เรียกว่า “บวชป่า” ที่วัดภูแก้ว ตามกำหนดระยะเวลาที่ตั้งใจไว้ อาจกำหนด ๓ วัน ๕ วัน ๗ วัน ๑๕ วัน ๑ เดือน หรือ มากน้อยเท่าใด จะขึ้นอยู่กับคำอธิษฐาน หรือ คำกล่าวที่เคยบอกไว้ตอนที่บุคคลผู้ นั้นได้ขอพร หรือ บนบานไว้ โดยปกติแล้ว การบวชป่า จะบวชในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว หรือ การปิดภาคเรียนของนักเรียน หรือ ช่วงเวลาที่ลาพักงานได้ สำหรับผู้ทำงานเอกชน หรือ รับราชการ^{๖๕} การบวชป่า จะจัดพิธีแบบเรียบง่ายในหมู่ญาติพี่น้องเท่านั้น เพราะ ทุกคนถือว่า เป็นการบวชใน กำหนดเวลาสั้นๆเท่านั้น

^{๖๓} สัมภาษณ์ นายสมหมาย จันทะแจ่ม, ชาวบ้านในอำเภอภูแก้ว, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๖๔} สัมภาษณ์ นางวิเชียร ทองเจริญ, ชาวบ้านในอำเภอภูแก้ว, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๖๕} สัมภาษณ์ นายบัณฑิต พรหมศรี, ชาวบ้านในอำเภอภูแก้ว, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

๒.๔ พิธีกรรมการบูชาในพระพุทธศาสนา

๒.๔.๑ นิยามและความหมาย

พิธีกรรม หมายถึง การบูชาแบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆที่ปฏิบัติในทางศาสนา^{๖๖} เป็นคำบัญญัติของการประกอบพิธีการต่างๆและคำว่าพิธีการ (Rite) หมายถึง พิธีตามประเพณี ทางศาสนาหรือในโอกาสสำคัญพิธีกรรมจะก่อให้เกิดอำนาจพิเศษขึ้นมาเป็นการเพิ่มสีสันและพลังอำนาจให้แก่การดำเนินชีวิตประจำวัน...^{๖๗} เป็นรูปแบบของพฤติกรรมหรือการทำพิธี^{๖๘} จากการศึกษาความหมายของพิธีกรรมข้างต้น พิธีกรรม คือพฤติกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อสนองโลกียวิสัย หรือเพื่อความสูงส่งทางจิตวิญญาณซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์โดยถูกต้องตามกฎหมายประเพณี การสั่งสมของวัฒนธรรมและเป็นที่ยอมรับของคนที่จะต้องเป็นการกระทำที่ปลุกเร้าหรือเรียกร้องให้เกิดปฏิกิริยาหรืออารมณ์ได้

การบูชา เมื่อถือเอาความหมายตามภาษาไทยแล้ว คำว่า บูชา หมายถึง การยกย่องสรรเสริญเป็นต้น ส่วนทางศาสนา คำว่า บูชา หมายถึง การทำสักการะเคารพบนอบและไหว้ ชื่อว่าบูชา^{๖๙} พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า การแสดงความเคารพต่อบุคคล หรือสิ่งที่มีเกียรติด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น เช่นบูชาพระ บูชาเทวดา บูชาไฟ, การยกย่องเทิดทูลด้วยความนับถือหรือเลื่อมใสในความรู้ความสามารถ เช่นบูชาวีรบุรุษ บูชาความรู้บูชาฝีมือ^{๗๐} ชีวิต เมื่อมีอันตรายน่าสะพึงกลัวเกิดขึ้น มีความสะทกสะท้านลงใจ เพื่อหวังให้รักษาให้ปลอดภัย ป้องกันให้จึงมีการบูชาอ่อนน้อม เป็นต้น^{๗๑}

เสฐียรโกเศศ ได้อธิบายไว้ว่า การบูชาพระเจ้าผู้ซึ่งมีทิพย์อำนาจอยู่เหนือธรรมชาติด้วยความเคารพเกรงกลัว ซึ่งแสดงออกมาด้วยกิริยาอาการของผู้เลื่อมใสว่ามีความเคารพเกรงกลัวต่อพระเจ้าหรือสิ่งที่มีอำนาจอยู่เหนือโลก ซึ่งบอกให้ผู้เชื่อรู้ได้ด้วยปัญญาความรู้สึกเกิดขึ้นเองด้วยสหัชชา

^{๖๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๗๘๘.

^{๖๗} Richard Lawrence, *Unlock Your Psychic Powers – ศาสตร์แห่งพลัง*, แปลโดยสมชาย สัมฤทธิ์ทรัพย์, (กรุงเทพมหานคร: มาสเตอร์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๖-๒๐๗.

^{๖๘} Denny Sargent, *Global Ritualism พิธีกรรมของโลก*, แปลโดยทิพย์อาภา (นามแฝง), (กรุงเทพมหานคร: บริษัทจูนพับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙-๓๕.

^{๖๙} มงคล.(บาลี) ๑/๖๙/๗๕, มงคล (ไทย) ๑/๖๙/๑๑๒.

^{๗๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๖๓๔.

^{๗๑} พระอรียานูวัตร เขมจารีเถระ, *คติความเชื่อของชาวอีสาน*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

ปัญญา (intuition) ว่าต้องมีอยู่เป็นรูปร่างอย่างหนึ่ง และต้องเป็นผู้สร้าง และเป็นผู้กำหนด วิธีชีวิตของมนุษย์ให้มีอยู่เป็นอยู่^{๗๒}

๒.๔.๒ พิธีกรรมการบูชาในพระพุทธศาสนา

พิธีกรรม ทางพุทธศาสนา แบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ

๑. พิธีกรรมของพระสงฆ์ คือ พิธีกรรมที่เป็นหน้าที่และกิจเฉพาะของสงฆ์ที่จะปฏิบัติ พิธีกรรมของสงฆ์ยังแยกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑.๑ อปโลกนกรรม คือ พิธีที่ทำในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติ(ข้อเสนอ)ไม่มีอนุสาวนา (การขอคำปรึกษา) ไม่จำเป็นต้องทำในอุโบสถ (โบสถ์) พิธีกรรมประเภทนี้ เช่น การแบ่งภัตตาหารของพระสงฆ์ และ การขออนุญาตเพื่อถวายผ้ากฐินแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

๑.๒ ญัตติกรรม คือ พิธีกรรมที่ต้องมีญัตติ ๑ ครั้ง (เสนอประเด็น ๑ ครั้ง) ไม่มีอนุสาวนา (แต่ไม่ต้องขอคำปรึกษาได้) แต่พิธีกรรมประเภทนี้จะต้องทำในอุโบสถ ได้แก่ การทำ อุโบสถสังฆกรรม และการทำปวารณา

๑.๓ ญัตติหุตติกรรม คือ พิธีกรรมที่ต้องมีญัตติ ๑ ครั้ง อนุสาวนา ๑ ครั้ง และจะต้องประกอบพิธีในอุโบสถ เช่น การรับผ้ากฐิน และการสวดเพื่อให้ผ้ากฐินแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

๑.๔ ญัตติจตุตถกรรม คือ พิธีกรรมที่ต้องมีญัตติ ๑ ครั้ง อนุสาวนา ๓ ครั้ง และจะต้องทำในอุโบสถ พิธีกรรมประเภทที่ ๔ นี้ มีความสำคัญมาก เพราะเป็นพิธีเกี่ยวกับเรื่องสำคัญที่จะต้องปรึกษาและตัดสินใจของสงฆ์ เช่น มีการปรึกษากันถึง ๓ ครั้ง ก่อนตัดสินใจ พิธีกรรมที่สำคัญดังกล่าว เช่น พิธีอุปสมบท พิธีกรรมการรับภิกษุที่ต้องอาบัติหนักเข้าหมู่ เป็นต้น

๒. พิธีกรรมของพุทธศาสนิกชน คือ แบบอย่างหรือวิธีปฏิบัติของประชาชนผู้นับถือพุทธศาสนา บางที่เรียกว่า “ศาสนพิธี” สาเหตุที่ทำให้เกิดศาสนพิธีในพุทธศาสนานั้นก็เนื่องจากหลักคำสอนในพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้วางเป็นหลักการไว้ในวาทปาติโมกข์อันเป็นการประมวลเอาหลักคำสอนทั้งหมดมาสรุปให้สั้นเพื่อให้ผู้ปฏิบัติยึดเป็นแนวการดำเนินชีวิตซึ่งแยกได้ ๓ ประการ คือ

๑) สัพพปาปสσοการณ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง

๒) กุสลสุสุปสมปทา การทำความดี

๓) สจิตตปริโยทปนํ การทำจิตใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์^{๗๓}

หลักคำสอนทั้ง ๓ ประการข้างต้น ถือว่าเป็นแม่บทที่พุทธศาสนิกชนได้นำมาปฏิบัติโดยตีความหมายไปตามพุทธวจนะ จนเกิดเป็นแนวปฏิบัติที่เรียกว่า ศาสนพิธีตามมา วิธีที่จะปฏิบัติเกี่ยวกับพุทธศาสนานั้นมีมาก ในหนังสือศาสนพิธีขององค์การศึกษา คณะสงฆ์ได้แบ่งพิธีกรรมของพุทธศาสนิกชน หรือศาสนพิธีออกเป็น ๔ หมวด คือ

^{๗๒} เสฐียรโกเศศ, ลัทธิศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๖), หน้า ๕.

^{๗๓} ชู.ธ.อ. (ไทย) ๑๗๙-๑๘๑.

๒.๑ หมวดกุศลพิธี ว่าด้วยพิธีบำเพ็ญกุศล ได้แก่ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิธีรักษาอุโบสถศีล และพิธีกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

๒.๒ หมวดบุญพิธี ว่าด้วยพิธีทำบุญ ได้แก่ การทำบุญในงานมงคล เช่นทำบุญวันเกิด แต่งงาน และการทำบุญในงานอวมงคล เช่น การทำบุญอุปถัมภ์ เป็นต้น

๒.๓ หมวดทานพิธี ว่าด้วยพิธีถวายทาน ได้แก่ การถวายทานทั่วไป ได้แก่ ปาฏิปุคคิกทาน และสังฆทาน

๒.๔ หมวดปกิณณกะ ว่าด้วยพิธีเบ็ดเตล็ดได้แก่ พิธีเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับพิธีปฏิบัติเนื่องในพิธีต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น เช่น การกราบพระ การประเคนของ การเคารพพระรูป พระสลุบเจดีย์ เป็นต้น^{๗๔}

พิธีกรรมที่กล่าวถึงข้างต้นนั้นเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพิธีกรรมของสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนที่พึงปฏิบัติให้ถูกต้องการประกอบพิธีกรรมมีความสำคัญในการชักนำผู้คนให้มาพบปะรู้จักสัมพันธ์ สื่อความหมายเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่มุ่งหวังอันเดียวกัน เป็นผลรวมทางด้านจิตใจก่อให้เกิดความสุขกายสบายใจ และมั่นใจจนเกิดการยอมรับพิธีกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น พิธีกรรมขอฝน พิธีกรรมการทำบุญของชาวข่า พิธีกรรมการเสี่ยงทายหาของที่หาย หรือพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยของชนเผ่าต่างๆ ประเพณีและพิธีกรรมจึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมที่สำคัญในสังคมไทย และที่ผ่านมาจะเป็นการผสมผสานกันระหว่างศาสนากับไสยศาสตร์ที่แยกกันไม่ออก แต่อดีตมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันความเชื่อประเพณี และพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นสิ่งที่ผูกพันกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยอย่างแยกไม่ออกการไม่รังเกียจเด็ดฉันทศาสนาและลัทธิความเชื่ออื่นๆ ตามธรรมชาติของพระพุทธ ศาสนาทั้งทางการที่มีผู้คนอพยพเคลื่อนย้ายจากภายนอกเข้ามาอยู่ในประเทศไทยสามารถนำเอาระบบความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมของคนเข้ามาผสมผสานกับสิ่งที่อยู่ในสังคมในดินแดนประเทศไทยได้ ทำให้ความเชื่อประเพณี พิธีกรรมซึมแทรกเข้าไปในส่วนต่างๆ ของชีวิต และวัฒนธรรมของผู้คนจนกลายเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงในวิถีชีวิตและจิตใจ ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์กันอย่างมีดุลยภาพระหว่างโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ และความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ^{๗๕}

ศรีศกดิ์ วัลลิโกดม ได้กล่าวถึงพิธีกรรม ไว้ว่า หมายถึง ลำดับที่แน่นอนของกิจกรรมซึ่งรวมถึงการกระทำ คำพูดและสิ่งของที่ถูกจัดขึ้นในสถานที่ที่แน่นอน และจัดขึ้นเพื่อสนองต่อความมุ่งหมาย และผลประโยชน์ของผู้ประกอบพิธี และนอกจากนี้ได้จัดแบ่งพิธีกรรมออกเป็น ๓ ประเภท คือ

^{๗๔} ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๘๘-๑๐๔.

^{๗๕} สง่า พัฒนชีวะพูล, “เจ้าพ่อพญาและ : ความเชื่อและพิธีกรรม”. **ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๘), หน้า ๗๙ - ๘๐.

พิธีกรรมที่เกิดขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ตามการเปลี่ยนแปลงของช่วงชีวิตมนุษย์ และพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับพระผู้เป็นเจ้ารวมทั้งสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

๑. พิธีกรรมที่เกิดขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ซึ่งอาจจะเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่ถูกกำหนดโดยลักษณะทางวัฒนธรรมหรือการเริ่มต้นของกิจกรรมนั้นๆ เช่น การเพาะปลูก การเก็บเกี่ยวผลผลิต หรือการเปลี่ยนผ่านจากฤดูหนาวเป็นฤดูร้อน เป็นต้น

๒. พิธีกรรมอาจจะเป็นเงื่อนไขหรือช่วยตอบสนองต่อภาวะวิกฤติในชีวิตของปัจเจกชน เราเรียกพิธีกรรมนี้ว่า พิธีกรรมที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไข (Contingent Rituals) ซึ่งอาจแบ่งย่อยเป็นพิธีที่เกี่ยวข้องกับภาวะวิกฤติช่วงชีวิต เช่น การเกิด การตาย การชำระบาป(Purity) การแต่งงาน หรืออื่นๆ ทั้งนี้เพื่อส่งผ่านจากระยะหนึ่งไปสู่อีกระยะหนึ่งในรอบของปัจเจกชน

๓. พิธีที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติ (Ritual of Affliction) ที่จัดขึ้นเพื่อปลอบโยน บำรุงขวัญโดยการติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่าเป็นต้นเหตุแห่งภัยพิบัติ เช่น โรคร้ายไข้เจ็บ เคราะห์ร้าย ความเจ็บป่วยทางกาย และอื่นๆ^{๗๖}

ลักษณะของพิธีกรรม มีองค์ประกอบของพิธีกรรมได้แก่ศาสนาพลังแห่งเวทมนตร์ วัฒนธรรมและประเพณีซึ่งรวมกลุ่มกันขึ้นเป็นสัญลักษณ์และพิธีกรรม^{๗๗} และส่วนที่เป็นหัวใจของพิธีกรรมคือขั้นตอนของพลังลึกลับซึ่งก็คือการมองโลกให้ลึกลงไปจนถึงความเป็นจริงที่ซ่อนอยู่^{๗๘} การประกอบพิธีกรรมมี ๓ ลักษณะคือ

๑) การประกอบพิธีกรรมโดยกลุ่มคนมีพระหรือผู้นำกลุ่มนั้นๆเป็นผู้นำในพิธี

๒) หมอผีหรือผู้ขมังเวทร่วมกันประกอบพิธีกรรมโดยแต่ละคนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน แม้ว่าบางคนอาจจะมีตำแหน่งสูงกว่าคนอื่นๆ

๓) การประกอบพิธีกรรมส่วนตัวของหมอผีหรือผู้ขอพรเช่นการติดต่อกับเทพเจ้าของชาวอินเดียนแดงการติดต่อโดยตรงกับพระเยซูคริสต์โมฮัมหมัดพระกฤษณะ ฯลฯ^{๗๙}

การบูชา ในภาษาไทย คำว่า บูชา เป็นคำศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า ปูชา, เป็นอิทธิลึงค์ หรือ ปุชนิ เป็น นปุงสกลึงค์ แปลว่า การบูชา, วิเคราะห์คำศัพท์ว่า ปูชาติ ปุชนิ, ปุชียเต ปุชนิ , แปลว่า การบูชา ชื่อว่า บูชา, หรือ อัญย่อมบูชา ชื่อว่า การบูชา, ลง ยุ ปัจจัยแต่หน้า ปุช ธาตุเป็น

^{๗๖} ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, การถือผีในเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๓๖), หน้า ๓๒ - ๔๓.

^{๗๗} Denny Sargent, *Global Ritualism พิธีกรรมของโลก*, แปลโดยทิพย์อาภา (นามแฝง), (กรุงเทพมหานคร: บริษัทจูนพับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙-๓๕.

^{๗๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

^{๗๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗-๑๕๒.

ถาวรรูป ภาวสาธนะ^{๘๐} คำว่า บูชา คำศัพท์เดิมคือ ปูชา, ปูชนิ เมื่อเปลี่ยนรูปคำตามไวยากรณ์แล้ว รูปศัพท์ ก็แปลงไปเป็น ปูชา บ้าง ปูชนิ บ้าง แปลว่า การบูชาเหมือนกันทั้ง ๒ ศัพท์ คัมภีร์อภิธานวรรณนา ให้ความหมายคำว่า บูชา ไว้ว่า (ปูช+ปูชาย+อ+อา) แปลว่า การบูชา, การทำพิธีกรรม, วิเคราะห์ว่า ปูชนูปูชา หมายถึง การบูชา ชื่อว่า บูชา^{๘๑} เมื่อจะว่าไปแล้วทางพระพุทธศาสนาท่านกล่าวไว้มี ๕ ลักษณะคือ

๑. สกุกโต การสักการะ
๒. ครุกโต การทำความเคารพ
๓. มานิตโต การแสดงความนับถือ
๔. ปูชิตโต การบูชา
๕. อปจิตโต ความนอบน้อม^{๘๒}

การบูชาเป็นคุณธรรมที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นพื้นฐานของคุณธรรมข้ออื่น หากคนมีการสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม กันและกันอยู่ในจิตใจ ย่อมมีความหวังดีปรารถนาดีต่อกัน พระพุทธองค์จึงทรงสรรเสริญการบูชาว่าเป็นมงคลอย่างสูงสุด เพราะเป็นปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาชีวิต ช่วยให้ชีวิตมีความเจริญ ช่วยยกระดับชีวิตให้สูงขึ้น และช่วยให้มีจิตใจสูงขึ้นด้วยคุณธรรมประจำใจ”^{๘๓}

๒.๕ พิธีกรรมการบูชาปรากฏแก้ว

พิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์สนองความต้องการของประชาชนได้มากกว่าพิธีกรรมในศาสนาพุทธ กล่าวคือพิธีกรรมและคำสอนในศาสนาพุทธ มุ่งด้านจริยธรรมและการใช้เหตุผลโดยเน้นการพึ่งตนเองหรือสติปัญญาของมนุษย์ การทำพิธีจึงมีลักษณะเป็น ”บุญ” คือมุ่งความสุขใจที่ได้กำจัดกิเลสของตนเองมากกว่าอย่างอื่น เช่น พิธีทอดกฐิน พิธีทอดผ้าป่า เป็นต้น ส่วนพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์แสดงถึงการยอมรับ ความมีอยู่ของอำนาจภายนอกในรูปแบบต่างๆ ลักษณะของพิธีมุ่งสร้างอำนาจภายนอกที่เหนือกว่า เช่น อำนาจของเทพเจ้าเพื่อกำจัดปกป้องอำนาจภายนอกที่ร้ายแรงอย่างอื่น และให้อำนาจที่เหนือกว่านี้ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้ประกอบพิธี ด้วยลักษณะพิธีจึงแสดงให้เห็นความสูงต่ำระหว่าง ๒ สิ่ง เช่น ฝักบัวเทวดา สวรรค์กับนรก ช้างขึ้นกับช้างแรม เป็นต้น สิ่งที่สูงกว่า

^{๘๐} มงคล (บาลี) ๑/๕๗/๕๔, มงคล (ไทย) ๑/๕๗/๘๑.

^{๘๑} พระมหาสมปอง มุทิโต, คัมภีร์อภิธานวรรณนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓๑.

^{๘๒} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๐๓/๑๑๓.

^{๘๓} Denny Sargent, *Global Ritualism พิธีกรรมของโลก* แปลโดยทิพยอาภา(นามแฝง), หน้า ๑๖๒.

ได้รับการมองว่าเป็นสิ่งที่เป็นมงคล และบริสุทธิ์^{๘๔} จุดมุ่งหมายของพิธีกรรมคือ การพัฒนาจิต ณ จุดสุดยอดของพิธีกรรม ร่างกาย จิตใจ วิญญาณจะต้องถูกตรึงอยู่ในลักษณะเดียวกันเป็นจุดสำคัญที่ทำให้เกิดปัญญา ก่อนที่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จะสลายตัวไป ส่วนสุดท้ายของพิธีกรรมเป็นการให้คำสัตย์สาบาน ซึ่งถือว่า สำคัญมากใช้เพื่อขานรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์บางคนทำพิธีเพราะต้องการสัมผัสหรือติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์^{๘๕}

การบูชาปรารภคู่แก้ว ของชาวอำเภอกู่แก้ว ที่ถือว่าเป็นการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงยุคสมัยปัจจุบัน จำแนกออกเป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้

๒.๕.๑ อามิสบูชา หมายถึง การแสดงความเคารพบูชา ด้วยวัตถุสิ่งของด้วยปัจจัย ๔ แก่พระภิกษุ สามเณรที่พำนักอยู่ในวัดกู่แก้ว สำหรับเครื่องสักการบูชาที่นำไปกราบไหว้สักการะองค์หลวงปู่แก้วที่ศาลาโถงในอารามได้แก่ ดอกไม้ ธูป เทียน และอาจมีสัตว์สี่เท้าประเภทสัตว์เลื้อยคลานจำพวก กบ เต่า ตะพาบน้ำ แล่น (ลักษณะคล้ายตัวเงินตัวทอง) หรือ การปล่อยนก ปล่อยปลา เป็นต้น การบูชาด้วยอามิสสิ่งของดังกล่าว ผู้ที่มาทำการบูชาจะใช้เวลาในการดำเนินการตามที่มีความพร้อมของแต่ละบุคคล แต่ความสมบูรณ์ของการถวายบูชาจะขาดผู้เป็นเจ้าของเจ้าพิธีไม่ได้ โดยเฉพาะ การบูชาองค์หลวงปู่แก้ว จะต้องให้พ่อจ้ำ เป็นผู้พาทำพิธีบูชา จึงถือว่า สมบูรณ์แบบ การบูชาที่คนส่วนใหญ่กระทำร่วมกันมาจนถือว่าเป็นประเพณีประจำปีของอำเภอกู่แก้ว ที่คนชาวอำเภอกู่แก้ว จะต้องมาร่วมเป็นประจำปี คือ งานประเพณีบุญเดือนหก (บุญบั้งไฟ) ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๕ เดือน ๖ ของทุกปี (วันวิสาขบูชา) ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนในอำเภอกู่แก้ว ทุกภาคส่วนจะร่วมกันจัดงานประเพณี ดังกล่าวอย่างยิ่งใหญ่ทุกปีสืบต่อกันมายาวนาน ในความหมายที่เป็นนัยสำคัญงานบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) นั้นมี ๒ นัย คือ^{๘๖}

๑. การบูชาพระยาแถน เพื่อขอฝนสำหรับการเริ่มต้นแห่งฤดูทำนา ซึ่งชาวบ้านโดยทั่วไปเชื่อว่า ความอุดมสมบูรณ์ของการทำนาต้องอาศัยอำนาจของพญาแถนที่จะบันดาลน้ำฝนลงมา ยังพื้นโลกให้ถูกต้องตามฤดูกาล

๒. การบูชาองค์หลวงปู่แก้ว มีความหมายถึง การแก้บน (ปง) ชาวอำเภอกู่แก้ว หรือประชาชนผู้เชื่อในอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในปรารภคู่แก้ว ที่บันดาลความสำเร็จตามความ

^{๘๔} สุวิทย์ ทองศรีเกตุ, “การศึกษาวิเคราะห์พิธีพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีต่อพฤติกรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๓), หน้า ๓๙-๔๙.

^{๘๕} Denny, Sargent, *Global Ritualism - พิธีกรรมของโลก*, แปลโดยทิพย์อาภา (นามแฝง), หน้า ๒๔๓-๒๕๒.

^{๘๖} สัมภาษณ์ พระครูสันติธรรมญาณ, เจ้าคณะอำเภอกู่แก้ว(ธ), ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

ประสงค์ที่ตนเคยบนบาน(บ่า) เอาไว้ในครั้งก่อน ได้ถือโอกาสเอาวันงานประเพณีบุญเดือนหก เป็นวันที่ตนเองมาทำพิธีถวายบูชาแก่นบน(ปง)

การบูชาที่กล่าวข้างต้นนั้น เป็นการบูชาด้วยสิ่งของ ที่เรียกว่า อามิสบูชา นอกจากดอกไม้ ธูปเทียนแล้ว สิ่งทีถือว่า สำคัญมากที่สุดในการบูชา คือ การจุดบั้งไฟบูชา ซึ่งการบูชาพญาแถน บั้งไฟที่นำมาจุดบูชา ได้มาโดยความร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคีของคนแต่ละหมู่บ้านจัดทำร่วมกันซึ่งมีขนาดบั้งไฟแต่ละบั้ง จะทำตามทีคณะกรรมการจัดงานกำหนดไว้ก่อนถึงงานบุญไม่น้อยกว่า ๑ เดือน ของแต่ละปี สำหรับบั้งไฟจุดบูชาของค์หลวงปู่แก้วนั้น ขนาด และจำนวนจะเป็นไปตามความประสงค์ของผู้นำมาจุดบูชา

๒.๕.๒ ปฏิบัติบูชา หมายถึง การแสดงความเคารพบูชาด้วยการประพฤติปฏิบัติสิ่งที่เป็นคุณธรรม จริยธรรม เช่น การไหว้ กราบ การแสดงความนับถือ นอบน้อมและการปฏิบัติตามคำสอนของบุคคลที่เป็นที่เคารพบูชา ทั้งนี้ เป้าหมายของการบูชานั้นอยู่ที่การได้ประกอบกุศลกรรม หรือการสร้างเสริมคุณธรรมในตนเองเป็นสำคัญ มิใช่การอ้อนวอนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งปรารถนาต่าง ๆ เพราะการจะได้มาซึ่งสิ่งปรารถนานั้น ก็ขึ้นอยู่กับกฎธรรมชาติ คือ กฎแห่งกรรมนั่นเอง การสรรเสริญเทพเจ้า การอ้อนวอนร้องขอให้ลดบันดาลจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถช่วยได้ หากไม่ได้ปฏิบัติตนสอดคล้องกับเป้าหมายที่ปรารถนาหรือไม่สร้างเหตุให้สมกับผลที่ต้องการ ทศณะดังกล่าวนี้ มีกรณีตัวอย่างที่เห็นได้ชัดดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพวกพราหมณ์ชาวปัจฉาณุมิ ซึ่งเป็นที่เลื่องลือว่าสามารถปลุกชีวิตที่ตายไปแล้วให้ฟื้นคืนชีพได้ และสามารถชักจูงวิญญาณของสัตว์ที่ตายแล้วให้สู่สรวงสวรรค์ได้ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงสอนว่า บุคคลผู้ประกอบอกุศลกรรมมถ ๑๐ ประการไม่สามารถขึ้นสวรรค์ได้ และไม่สามารถช่วยให้ขึ้นสวรรค์ได้ด้วยการสวดอ้อนวอนสรรเสริญคุณเทพเจ้าเพื่อขออำนาจลดบันดาล เปรียบเหมือนหินที่จมน้ำ ไม่สามารถลอยขึ้นเหนือน้ำได้ด้วยเหตุแห่งการสวดอ้อนวอน ในทางกลับกันผู้ประกอบกุศลกรรมมถเท่า่นั้นที่สามารถขึ้นสวรรค์ได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการสวดอ้อนวอน เปรียบเหมือนเนยใสหรือน้ำมันที่ถูกเทลงในน้ำ ย่อมสามารถลอยขึ้นเหนือน้ำได้เอง^{๘๗} ชาวอำเภอกู่แก้วเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดต่อหลักของพุทธศาสนา มีความเชื่อในเรื่องกรรม(การกระทำ) ทั้งกรรมดี(บุญกรรม) กรรมชั่ว(บาปกรรม) โดยเชื่อในผลของกรรม คือ เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การดำเนินชีวิตจึงยึดมั่นในหลักของโอวาท ๓ เน้นการกระทำที่เป็นประเภทกรรมดีโดยใช้หลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ดังนี้

๑.การให้ทาน หมู่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอกู่แก้ว ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุนับได้เป็นร้อยปีขึ้นไป เคยเป็นชุมชนโบราณที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง การทำบุญให้ทาน ซึ่งจะปรากฏให้เห็นชัดเจนที่วัดประจำหมู่บ้านแต่ละแห่งเสมอ ทั้งในวันธรรมสวนะ วันสำคัญทางศาสนา หรือวันบุญที่ทาง

^{๘๗} ดนัย ไชยโยธา, ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น,

วัดจัดขึ้น นอกจากนั้น การบริจาคสิ่งของ การแบ่งปัน การเสียสละ การเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และกัน ยังพบเห็นได้ในชาวอำเภอภูแก้ว^{๘๘}

๒.การรักษาศิล ชาวอำเภอภูแก้วเป็นผู้ที่ดำเนินชีวิตประจำวัน ตามหลักศีล ๕ ในวันธรรมสวนะ(วันพระ) จะมีผู้คนที่สมาทานศีลอุโบสถ (ศีล ๘) อยู่ปฏิบัติธรรมรักษาศีลตลอด ๑ วันกับ ๑ คืน ที่วัดประจำหมู่บ้าน หรือ วัดที่พระสงฆ์ มีข้อวัตรปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ซึ่งปัจจุบันมีอยู่หลายแห่งส่วนใหญ่เป็นวัดสังกัดธรรมยุติกนิกาย เช่น วัดป่าศรีคุณาราม วัดป่าโนนทองอินทร์ วัดป่าหนองช้างควา เป็นต้น^{๘๙}

๓.การเจริญภาวนา ชาวอำเภอภูแก้ว ถูกปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมเรื่องของการให้ทาน การรักษาศีล จากบุพการีตลอดเรื่อยมา การนั่งสมาธิ เดินจงกรม จึงเป็นภาพที่พบเห็นได้ไม่ยาก โดยเฉพาะในวัดที่ผู้คนนิยมศรัทธาไปรักษาศีลอุโบสถ ในวันพระ หรือ วันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา จะมีชาวพุทธทั้ง อุบาสก อุบาสิกา จำนวนมากไปปฏิบัติศาสนกิจ เช่น ไหว้พระ สวดมนต์ ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น นั่งสมาธิ เจริญภาวนา^{๙๐}

๔.การปฏิบัติธรรมตามกาล เมื่อมีกำหนดการจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานที่ต่างๆ ชาวอำเภอภูแก้วนิยมไปรวมปฏิบัติธรรมกันมาก โดยเฉพาะในงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ)ที่จัดขึ้นในวัดภูแก้วรัตนาราม โดยปกติมีกำหนด ๒ คืน ๓ วัน จะมีประชาชนจำนวนมากมาร่วมปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการบูชาองค์หลวงปู่แก้ว^{๙๑}

๒.๖ สรุปความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาปรางค์ภูแก้ว

๒.๖.๑ ด้านพระพุทธศาสนา วางหลักศรัทธาไว้ ๔ ประการคือ

๑. กัมมสัทธาเชื่อกรรมเชื่อกฎแห่งกรรมเชื่อว่ากรรมมีอยู่จริงกรรมใดที่กระทำโดย เจตนากรรมนั้นย่อมเป็นอันทำไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วย่อมเป็นปัจจัยให้ผลดีและไม่ดีสืบต่อกันไป

๒. วิปากสัทธาเชื่อผลของกรรมเชื่อว่าผลของกรรมมีจริงกรรมทำแล้วต้องมีผล และต้องมีเหตุผลดีเกิดจากกรรมดีผลชั่วเกิดจากกรรมที่ชั่ว

๓. กัมมัสมกตาสัทธาเชื่อถือว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตนใครทำกรรมใดไว้จะต้องเป็นเจ้าของกรรมนั้นและจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้น

๔. ตถาคตโพธิสัทธาเชื่อความตรัสรู้ของพระพระตถาคตเจ้าเชื่อมั่นในความเป็นผู้ตรัสรู้ดีของพระพุทธเจ้า

^{๘๘} สัมภาษณ์ นายสมหมาย จันทะแจ่ม, ชาวบ้านในอำเภอภูแก้ว, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นายอำนาจ จันทรส, ชาวบ้านในอำเภอภูแก้ว, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๙๐} สัมภาษณ์ นางวารี พันธุ์พรหม, ชาวบ้านในอำเภอภูแก้ว, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๙๑} สัมภาษณ์ นางวิเชียร ทองเจริญ, ชาวบ้านในอำเภอภูแก้ว, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

พระพุทธเจ้าได้วางหลักการเอาไว้ในโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งกำหนดไว้ให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ที่เรียกว่า โอวาท ๓ ประการ คือ เว้นจากการทำชั่วทั้งปวง การทำความดี และ การทำจิตใจให้ผ่องใส จากหลักการดังกล่าว พุทธศาสนิกชนจึงนำมาเป็นแนวในการประพฤติปฏิบัติ จนเกิดเป็น ศาสนาพิธี ที่นำไปสู่การประกอบพิธีกรรม ประเภท บุญกรรม ที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา เพื่อการดำเนินชีวิตที่เป็นสุขต่อไป

๒.๖.๒ ด้านการดำเนินชีวิต

ชาวอำเภอภูแก้ว มีความเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ขององค์หลวงปู่แก้วที่จะสามารถบันดาลให้การดำเนินชีวิตประสบความสำเร็จสมปรารถนาในเรื่องต่อไปนี้

- ๑) การเกิด
- ๒) การเจ็บป่วย
- ๓) การประกอบกรงาน อาชีพ
- ๔) การสาบานตนแสดงความบริสุทธิ์
- ๕) การบนบาน(บ่า)และการแก้บน(ปง)

ด้วยความเชื่อในหลักพระพุทธศาสนาและอำนาจศักดิ์สิทธิ์ในองค์หลวงปู่แก้ว ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ชาวอำเภอภูแก้วจึงมีพิธีกรรมการบูชา ดังนี้

๑.อามิสบูชา คือ การบูชาด้วยสิ่งของ ซึ่งประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

- ๑) ดอกไม้ รูปเทียน (ชั้น ๕, ชั้น ๘)
- ๒) ปลอยสัตว์ ๔ เท้า เช่น กบ เต่า แล่น หรือ ปลอยนก ปลอยปลา
- ๓) มอบถวายเงินให้แก่ทางวัดภูแก้ว
- ๔) ก่อสร้างถาวรวัตถุขึ้นในวัดภูแก้ว

๕) การจุดบั้งไฟบูชา เป็นการบูชาครั้งใหญ่ ที่เกี่ยวกับประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี จึงมีผู้คนมาร่วมบุญพิธีที่วัดภูแก้วจำนวนมากส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มาแก้บน(ปง) พิธีกรรมการบูชาในงานบุญเดือนหก (บุญบั้งไฟ) นี้ ต้องอาศัยพ่อจ้ำ เป็นผู้นำในการประกอบพิธีและรวมกันที่ละหลายคน เป็นกลุ่ม เป็นคณะ ตลอดวันจนกว่าจะแล้วเสร็จพิธีการบูชาจะเริ่มทันที บุคคลหรือ คณะบุคคล เข้าไปรวมกันที่ศาลาในอาราม โดยมีชั้น ๕ และ แผ่นกระดาษที่เขียนชื่อบุคคล หรือ คณะบุคคลที่มา พร้อมบอกจุดประสงค์ของการบูชา และ บางคน หรือ บางคณะ อาจมีเงินใส่ซองแนบวางบนงานดอกไม้รูปเทียน (ชั้น ๕) ด้วย เมื่อพ่อจ้ำ หรือ ผู้ช่วยพ่อจ้ำ รับชั้น ๕ ทั้งหมดไว้แล้ว จากนั้นพ่อจ้ำจะจุดเทียน พร้อมกับนำพาทุกคนในศาลา กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย กล่าวคำขอขมาพระรัตนตรัยตาม ลำดับ จากนั้นพ่อจ้ำ ก็จะเปล่งเสียงกล่าวคำบอกแจ้ง เรื่องราวทั้งปวงให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้รับทราบ ถือว่าพ่อจ้ำเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ที่มาบูชา กับ องค์หลวงปู่แก้ว เมื่อพ่อจ้ำกล่าวจบ ทุกคนในศาลากราบพร้อมกัน ๓ ครั้ง แล้วทยอยออกจากศาลา พร้อมกับสิ่งที่นำมา

เป็นเครื่องบูชา คือ บั้งไฟ หากเป็นบั้งไฟขนาดเล็กจะจุดถวายให้เสร็จในวันนั้นโดยจะจุดเอง หรือ มอบให้ตัวแทนทางวัดจุดให้ก็ได้

การบูชาด้วยบั้งไฟที่นำมาแก้งบ(ปง)หรือ จุดบูชาคู่ นอกจากจะใช้บั้งไฟบูชาโดยเฉพาะ ซึ่งทำจากการใช้ลำไม้ไผ่ หรือ ใช้ท่อพลาสติก มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ไม่เกิน ๑ นิ้ว ยาวไม่เกิน ๕ นิ้ว อัดดินประสิว(หมื่อ)เข้าจนเต็มกระบอก เจาะรูตรงกลางกระบอก สอดไส้ชนวน แล้วมัดติดกับส่วนหาง เมื่อมัดส่วนหางเข้าไปจะมีความยาวไม่เกิน ๑ เมตร แล้ว ยังนิยมนำบั้งไฟหมื่น บั้งไฟแสน หรือ บั้งไฟล้าน มาจุดถวายบูชา เพราะ เชื่อว่าจะได้บุญกุศลมากกว่า การจุดบั้งไฟบูชาปรารภคู่แก้ว จะทำกันในวันขึ้น ๑๕ เดือน ๖ และ วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๗ รวม ๒ วัน โดยเฉพาะในวันที่ ๒ ของงาน จะมีบั้งไฟที่จุดแข่งขันชิงรางวัล หรือ จุดเติมพัน ซึ่งถือว่าเป็นการพนันอีกรูปแบบหนึ่งที่กฎหมายยังไม่บัญญัติให้ชัดเจน

ปัจจุบัน หมู่บ้าน ชุมชนในท้องที่อำเภอแก้ว มีการขยายเพิ่มจำนวนมากขึ้น อุบัติภัยจากการที่บั้งไฟที่จุดขึ้นฟ้าแล้วตกลงมาสร้างความเสียหายต่อชีวิต ทรัพย์สิน บ้านเรือนประชาชนนั้น นับวันจะเพิ่มมากขึ้น ในอนาคตประเพณีการจุดบั้งไฟบูชาปรารภคู่แก้ว คงจะเกิดการปรับเปลี่ยนประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้^{๔๒}

๒.ปฏิบัติบูชา คือ การปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม ซึ่งประกอบด้วย

๑) การให้ทาน ได้แก่ การบริจาคสิ่งของ ปัจจัย ๔ หรือ เงินบริจาค ที่มอบให้โดยตรง หรือ จัดทำเป็นต้นดอกเงิน เฉพาะบุคคล หรือ รวมกันเป็นหมู่คณะ ซึ่งการให้ทาน ของชาวอำเภอแก้วในงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) ชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะได้บุญกุศลมากกว่าการทำบุญในเวลาอื่นๆ ด้วยงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ)เป็นงานที่ยิ่งใหญ่ จัดเพียงปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น เพราะความเชื่อในกัมมัสถา และวิปากัสถา

๒) การรักษาศีลก็ได้แก่ พิธีกรรมการปฏิบัติธรรมเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และพิธีกรรมปฏิบัติธรรมเพื่อถวายบูชาองค์หลวงปู่แก้วที่สถิตอยู่ในปรารภคู่แก้ว โดยเริ่มตั้งแต่การประชาสัมพันธ์เชิญชวนพุทธศาสนิกที่สนจะเข้าอบรมการปฏิบัติในงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) ตลอด ๓ วัน ๒ คืนและพอถึงวันเริ่มงานพุทธศาสนิกชนก็จะนุ่งขาวห่มขาวเพื่อมาลงทะเบียนกันตั้งแต่เวลาเช้าและสมทานศีล ๘ ตลอด ๓ วัน ๒ คืน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้รับประโยชน์คือ เพื่อเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาเป็นพุทธอนุสรณ์ ถวายเป็นพุทธบูชา ในมหามงคล “ฉลอง แห่งการตรัสรู้” เพราะมีความเชื่อในตถาคตโพธิสัทธา

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายไข่ จันทะสิงห์หาร, พ่อเจ้าประจำปรารภคู่แก้ว(วัดแก้ว), ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

๓) การภาวนา ก็สืบเนื่องจากการรักษาศีล เมื่อประชาชนมารักษาอุโบสถศีลแล้วย่อมกระทำการเจริญสมาธิ เจริญภาวนาเพื่อให้ถึงจิตอันสงบ เพราะมีความเชื่อในเรื่อง เชื่อกัมมัสัทธา วิปากัสัทธา กัมมัสสกตาสัทธา และตถาคตโพธิสัทธา เพื่อที่จะให้ได้ถึงซึ่งนิพพาน

๔) การบวชป่า เป็นการบูชาอีกอย่างหนึ่งที่ชาวอำเภอภูแก้วได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยต้นเหตุ มาจากการที่บุคคลผู้บวช ได้มาบนบาน ขอพร จากองค์หลวงปู่แก้ว เอาไว้ก่อนแล้ว หากเกิดประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา จะมาบวชให้ ๓ วัน ๕ วัน หรือ มากกว่า ก็สุดแต่ผู้บนบานจะกำหนดไว้เอง ต่อมาภายหลัง ปรากฏว่า สิ่งที่ตนบนบานหรือ ที่ขอเอาไว้ ได้สำเร็จผลตามปรารถนา คนผู้นั้นก็จะกลับมาบวชอยู่ประจำที่วัดภูแก้ว จนครบกำหนดจำนวนวันที่ตนตั้งใจไว้ หรือ ที่เคยเปล่งวาจาไว้ การบวชลักษณะนี้ เรียกว่า บวชป่า

บทที่ ๓

คุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรากฏแก้ว

๓.๑ คุณค่าทางพระพุทธศาสนา

ปรากฏแก้ว เป็นโบราณสถานที่ดีถือว่าเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางใจ ซึ่งทำให้เกิดความมั่นคง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้คนชาวอำเภอแก้ว พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ (หลวงปู่แก้ว)อันเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าอันมีลักษณะของพุทธศิลป์สมัยทวารวดี ทุกคนก็เข้าใจร่วมกันว่านี่คือตัวแทนของพระพุทธเจ้า อันสมควรแก่การกราบไหว้บูชา ถึงแม้ว่าพระพุทธ ศาสนาจะเกิดการแตกแยกออกเป็นกลุ่มเป็นนิกายต่างๆแต่ก็ยังมีหลักยึดอันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาอยู่ ตามลักษณะการถ่ายทอดลักษณะของมหาบุรุษ และพยายามที่จะถ่ายทอดลักษณะของสภาวะธรรมภายในอันแสดงถึงความเป็นพุทธะ อันเป็นนามธรรมสู่ความเป็นรูปธรรมเป็นการรักษาซึ่งศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา ปรากฏแก้ว หรือ วัดแก้ว เป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวอำเภอแก้ว หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ที่สามารถพิสูจน์ได้ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา ดังนั้นปรากฏแก้วจึงมีคุณค่า ที่ต้องสานต่อไปเพื่อการรักษาความมั่นคงในพระพุทธศาสนาสืบไป ปรากฏแก้ว เป็นสถานโบราณที่ค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่แสดงว่าบริเวณแห่งนี้เคยเป็นชุมชน เป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองในอดีต และจะดำรงคุณค่าทางด้านความเชื่อ หลักธรรม จิตใจ และวัตถุ สืบต่อไปดังนี้

๓.๑.๑ ด้านความเชื่อ

๑) ความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา

หลักความเชื่อของพระพุทธศาสนา ๔ ประการ ที่เรียกว่า ศรัทธา ๔ นั้น เกิดขึ้นจากการกระทำที่เรียกว่า กรรม อันเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นทางกาย เรียกว่า กายกรรม ทางวาจา เรียกว่า วาจากรรม และ ทางใจ เรียกว่า มโนกรรม ซึ่งการกระทำที่ปรากฏแบ่งได้เป็นทั้ง กรรมดี(กุศลกรรม) และ กรรมชั่ว(อกุศลกรรม) หลักพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิดทางการพัฒนา ด้านจิตใจ เพราะพระพุทธศาสนาเน้นถึงธรรมะที่สามารถนำมาประยุกต์กับการพัฒนาสังคม และวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เช่นพระพุทธศาสนาสอนให้คนยึดมั่นใน โอวาท ๓ คือ การไม่ทำชั่ว การทำดี และ การทำใจให้บริสุทธิ์ โดยเน้นหลักไตรสิกขา ศีลสมาธิ ปัญญา เพื่อให้เกิดการกระทำที่เป็นส่วนดี เรียกว่า บุญกิริยา ๓ คือ การให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สั่งสมบุญกุศลกระทำเพื่อบูชาพระพุทธเจ้าและเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปความเชื่อ

ที่ เป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรง^๑ การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้หรือไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงก็ได้

๒) ความเชื่อที่มีต่อปรากฏการณ์จากธรรมชาติกลุ่มเป้าหมาย

ประชาชนชาวอำเภอแก้วมีความเชื่อในอำนาจของปรากฏการณ์แก้ว โดย เชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการเคารพกราบไหว้เพื่อต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในองค์ปรากฏการณ์ได้คุ้มครองรักษาตนให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลาย ดังนั้น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นจากองค์หลวงปู่แก้ว อาจเกิดจากสาเหตุหลักๆ คือ

(๑) พุทธานุภาพ คือ ความเชื่อมั่นในพระพุทธรูป ที่ทรงบริสุทธิปราศจากกิเลสสาสวะทั้งปวง และทรงประกอบด้วยพระคุณ ๓ ประการ คือ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาธิคุณ และพระปัญญาธิคุณ

(๒) ธรรมานุภาพ คือ พลังอำนาจของพระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่มีปรากฏอยู่ตามบทสวดมนต์ต่างๆ

(๓) สังฆานุภาพ คือ อานุภาพแห่งพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทั้งหลายและมีการแผ่เมตตาจิตมาสู่สรรพสัตว์ทั้งหลาย

(๔) ปัญญาานุภาพ คือ อานุภาพของการทำบุญกุศล คุณงามความดี รวมถึงการกระทำที่ส่งผลในทางที่ดีของบุคคลต่างๆ

(๕) เทวานุภาพ คือ อานุภาพแห่งเทวดาที่ชาวพุทธมีความเชื่อว่าจะต้องได้รับการปกป้องรักษาจากเทวดาอยู่เสมอหากบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำแต่สิ่งที่ดี

สาเหตุทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นสิ่งที่ประชาชนเชื่อว่าจะได้รับการปกป้องรักษาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งองค์หลวงปู่แก้ว ซึ่งได้สถิตอยู่ในปรากฏการณ์แก้ว จึงทำให้ปรากฏการณ์แก้วได้รับความเชื่อเช่นนั้นด้วยเช่นกัน^๒ อภินิหารของหลวงปู่แก้ว กับความเชื่อของชาวอำเภอแก้วนั้นไม่ได้เกิดจากสัญชาตญาณหากเกิดแต่ประสบการณ์ความคิดและสติปัญญาของบุคคลนั้นๆ อันเป็นสิ่งที่แสดงขั้นพื้นฐานว่า คนต่างจากสัตว์ตรงที่มีความเชื่อที่เป็นศาสตร์ คนส่วนมากจะยอมรับได้อย่างสนิทใจโดยไม่มีข้อสงสัยใดๆ เช่นหลักธรรมของศาสนาในศาสนาต่างๆรวมทั้งข้อเท็จจริงทางวิชาการในศาสตร์ทั้งปวง แต่ความเชื่อที่เกิดจากความเลื่อมใสถือเป็นสิ่งเฉพาะตัว ยากที่จะให้คนอื่นซึ่งไม่ได้ประสบด้วยตนเองเชื่อตามหรือ

^๑ ธวัช ปุณโณทก, “วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ” ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๓๕๐-๓๕๑.

^๒ สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรคุณาเขต, เจ้าคณะอำเภอแก้ว (ม), ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

ยอมรับได้ ดีไม่ดีอาจถูกตำหนิว่าโง่หรือมกมายแล้วพาลทะเลาะวิวาทขัดใจกันไป ในที่สุดจึงมีผู้มองโลกในแง่ดีและเห็นใจทั้งสองฝ่าย รอมยอมปัญหาที่เกิดขึ้นให้อยู่ในทางสายกลางว่า “ไม่เชื่อก็อย่าลบลู่”^๓

ชาวอำเภอภูแก้วมีความเชื่อว่า ปรากฏการณ์เทวดาปกป้องรักษาอยู่ ในอดีตจนถึงปัจจุบันชาวบ้านได้อาศัยพลังความเชื่อเหล่านี้ เป็นตัวขับเคลื่อน เพราะชาวบ้านส่วนมากเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อในอิทธิฤทธิ์ของผู้วิเศษ เชื่อในการประกอบพิธีกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อเป็นการเอาใจเทวดา มีการอ้อนวอน บวงสรวง บูชาสิ่งที่ตนเคารพกราบไหว้ พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้อำนาจพุทธคุณช่วยเหลือในสิ่งที่ตนปรารถนา การที่ได้ประกอบพิธีกรรมการบูชาปรากฏการณ์ ก็เพื่อเป็นการขอให้เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เฝ้ารักษาดูแลปรากฏการณ์ อันหมายถึง องค์หลวงปู่แก้วได้รับรู้รับทราบถึงปัญหาของตนเองและจะได้ช่วยเหลือตน ชาวบ้านเชื่อว่า หลวงปู่แก้ว คือพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดภู และ คือเทพอารักษ์ที่สถิตอยู่ในปรากฏการณ์^๔ ความเชื่อดั้งเดิมของชาวอำเภอภูแก้วมีความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนาและผี สาง เทวดา เพราะปรากฏการณ์เปรียบเสมือนตัวแทนของพุทธศาสนา คือชาวบ้านเชื่อว่ามิพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดภู และเทพอารักษ์ที่อยู่ภายในปรากฏการณ์ แต่พิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพต่อปรากฏการณ์ไม่ใช่พุทธแท้เสียทั้งหมด ดังนั้น จึงเป็นความเชื่อที่เป็นแบบผสมผสานระหว่างความเชื่อทางพุทธกับพราหมณ์ ผี รวมทั้งเทวดาด้วย ความเชื่อดั้งเดิมของชาวอำเภอภูแก้ว ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษก่อนที่จะมีการสร้างปรากฏการณ์ภูแก้ว คือมีความเชื่อเรื่อง ผี เทวดา ที่ปกป้องรักษาหมู่บ้าน เชื่อในเรื่องของบ่อน้ำหนองน้ำศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านมักเรียกผีและเทวดาว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่สามารถดลบันดาลสิ่งต่างๆ ตามที่ชาวบ้านต้องการได้^๕

ความเชื่อของชาวอำเภอภูแก้ว เชื่อในเรื่องของบาป บุญ คุณโทษ เชื่อว่าเมื่อมีการทำความดีถวายปรากฏการณ์ภูแก้วแล้วจะได้รับสิ่งดีๆ ตอบแทนกลับมา เช่น เมื่อถึงวันพระชาวบ้านก็จะใส่ชุดขาวมารักษาสิบล้อโบสถ์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เพราะเชื่อว่าการทำเช่นนี้จะได้กุศลมาก และองค์หลวงปู่แก้วจะบันดาลสิ่งที่ดี ๆ ให้กลับคืนมา ความเชื่อของชาวอำเภอภูแก้วที่เกี่ยวข้องกับองค์ปรากฏการณ์นับได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกันในทุกๆ ด้าน ดังนี้

ความเชื่อในปรากฏการณ์ภูแก้วในเรื่องของการเกิดนั้นคือ เมื่อคู่สามีภรรยาแต่งงานกันแล้วไม่มีบุตร ก็จะไปตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรกับองค์หลวงปู่แก้ว วิธีการขอบุตรก็จะนำขันธุ์ ๕ ไปถวาย แล้วกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย จากนั้นก็ขอบุตรหรือธิดากับองค์หลวงปู่แก้ว ก็ปรากฏว่าได้บุตรตามที่ต้องการ ก็จะต้องนำสิ่งที่ตนบนบานเอาไว้ไปถวายบูชา และบุตรที่เกิดมาจะดีหรือด่าว่าแรงๆ ไม่ได้ ถ้า

^๓ สัมภาษณ์ นางวาริ พันธุ์พรม, ชาวบ้านในอำเภอภูแก้ว, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^๔ สัมภาษณ์ นายหัตตา เสียงอ่อน, ประชาชนชาวบ้านอำเภอภูแก้ว, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^๕ สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ พรหมสอน, ประชาชนชาวบ้านอำเภอภูแก้ว, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

ดูด้วยคำหยาบหรือตีแรง ๆ เด็กก็จะไม่สบายเป็นไข้ไม่หายต้องไปขอหมากับองค์หลวงปู่แก้ว เด็กจึงหายจากการเป็นไข้^๖

ความเชื่อเรื่องการเจ็บไข้ไม่สบาย เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ ไม่ว่าจะเกิดกับ เด็ก คนวัยทำงาน หรือคนเฒ่าคนแก่ก็ตาม หรือแม้แต่กับสัตว์เลี้ยง เมื่อไม่ทราบถึงสาเหตุของอาการป่วย และหมอรักษาก็ไม่หาย หากเกิดขึ้นกับบุคคลใด หรือ เฉพาะครอบครัวใด คนในครอบครัวนั้น จะให้พ่อจ๋าพาไปทำพิธีขอขมาต่อหลวงปู่แก้ว หรือ หากเกิดขึ้นเป็นการส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน พ่อจ๋าก็จะพาชาวบ้านไปทำพิธีขอขมาต่อองค์หลวงปู่แก้ว และการสวดมนต์ถวายบูชาให้ช่วยดลบันดาลให้หายจากอาการเจ็บป่วย แล้วปรากฏว่าอาการเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุหายไปโดยเร็วพลัน ชาวบ้านก็จะนำ เครื่องบวงสรวงบูชามาถวายองค์หลวงปู่แก้ว เพื่อแสดงความเคารพ และตอบแทนที่ประทานให้หายจากอาการเจ็บป่วย^๗

ความเชื่อในเรื่องอาชีพการงาน ชาวอำเภอแก้วหรือชาวบ้านในอำเภอใกล้เคียง เมื่อจะมีการสอบเข้าทำงานหรือต้องการเลื่อนตำแหน่ง หรือแม้แต่ไม่ได้รับการเกณฑ์ทหาร ก็จะมาขอกับองค์หลวงปู่แก้วให้ช่วย แล้วปรากฏว่าได้ตามที่ปรารถนา ก็จะนำเครื่องบูชา มาทำการถวายองค์หลวงปู่ แต่ถ้าได้สมความปรารถนาแล้วไม่นำเครื่องบวงสรวงมาถวาย จะเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ จนกว่าจะนำเครื่องบวงสรวงมาถวายอาการเจ็บป่วยจึงหายไป^๘

ความเชื่อเรื่องการสาบานตนเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ หรือแม้แต่ของหาย คนหาย หรือ สัตว์เลี้ยงถูกขโมย ในการแสดงความบริสุทธิ์ในกรณีที่ถูกขโมย หรือได้กระทำความผิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็นำไปสาบานต่อหน้าพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ อันเสมือนเป็นตัวแทนของหลวงปู่แก้ว ถ้ากระทำความผิดจริงจะเกิดอาการท้องจะโต โดยไม่มีสาเหตุและมีอันเป็นไปตามที่ได้สาบาน ในกรณีที่สิ่งของต่างๆ ได้หายไปจากการถูกขโมยก็จะไปขอให้องค์หลวงปู่ช่วยให้อับขโมย และได้ของที่หายไปกลับคืนมา เมื่อได้สิ่งของหรืออับขโมยได้แล้ว จะต้องนำเครื่องบูชามาถวาย^๙

จากการสัมภาษณ์เรื่องความเชื่อของชาวอำเภอแก้วที่มีต่อปรางค์แก้ว ผู้วิจัย สรุปได้ว่า ชาวอำเภอแก้วเชื่อในพุทธานุภาพ ขององค์หลวงปู่แก้ว ที่สถิตอยู่ภายในปรางค์แก้ว ดังนั้น ชาวอำเภอแก้วจึงพยายามปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ เพื่อบูชา องค์หลวงปู่แก้ว กระทำการสักการบูชา ด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมการบ่า พิธีกรรมการปง พิธีกรรมขอขมา พิธีสรนน้ำกู่ จุดบั้งไฟบูชา พิธีเวียนเทียน พิธีปฏิบัติธรรม เป็นต้นโดยมีความเชื่อว่ามีประสิทธิภาพแล้วจะได้รับ ความคุ้มครองจากองค์หลวงปู่หลวงปู่แก้ว ให้อยู่เย็นเป็นสุข แต่จากความเชื่อนี้

^๖ สัมภาษณ์ นายเลี่ยม จันทะแจ่ม, ปราชญ์ชาวบ้านอำเภอแก้ว, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^๗ สัมภาษณ์ นายใบ สุขเจริญ, ปราชญ์ชาวบ้านอำเภอแก้ว, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^๘ สัมภาษณ์ นายบัณฑิต พรหมศรี, ชาวบ้านในอำเภอแก้ว, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^๙ สัมภาษณ์ นางวาริ พันธุ์พรม, ชาวบ้านในอำเภอแก้ว, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

ก่อให้เกิดเป็นงานบุญเดือนหกอำเภอกู่แก้ว ถือว่าเป็นงานประจำปีของชาวอำเภอกู่แก้ว ซึ่งตรงกับ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี พิธีกรรมที่ชาวอำเภอกู่แก้วได้ประพฤติปฏิบัติต่อปรารภกู่แก้ว นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางด้านความเชื่อ สร้างความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนเคารพนับถือ นำมาซึ่งความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชนเป็นอย่างดี ยิ่ง ฉะนั้น เมื่อชาวบ้านและชุมชนยังคงยึดมั่นในการประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณีบนพื้นฐานของวัฒนธรรมอันดีงามประเพณีและพิธีกรรมอันดีงามจะยังคงอยู่คู่กับชาวอำเภอกู่แก้วไปอีกรุ่น

๓.๑.๒ ด้านหลักธรรม

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในทุกชั้นตอน เป็นการถ่ายทอดปรัชญาความเชื่อลงไปในพิธีกรรม เพื่อเป็นแนวทางที่จะได้ถ่ายทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ศาสนพิธีต่างๆที่เป็นพิธีกรรมจึงเกิดขึ้นหลังจากที่มีศาสนาแล้ว ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสในการแสดงธรรมของพุทธองค์ผ่านกิจกรรมต่างๆที่มีคนหมู่มากมารวมกันประกอบกิจกรรมอย่างเดียวกัน เหตุที่มีพิธีกรรมนั้นเพราะเนื่องมาจาก โอวาท ๓ (หัวใจของพุทธศาสนา) คือการทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลักการนี้ทำให้พุทธบริษัทหันมาประกอบกิจกรรม เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ๑๐ ที่ตั้งแห่งการทำบุญ , ทางทำความดี อันได้แก่

- ๑) ทานมัยคือการทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ
- ๒) สีลมัยคือการทำบุญด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติดี
- ๓) ภาวนามัยคือการทำบุญด้วยการเจริญภาวนาคือการฝึกจิตใจเจริญปัญญา
- ๔) อปจายนมัยคือการทำบุญด้วยการประพดีอ่อนน้อม
- ๕) เวยยาวัจจมัยคือการทำบุญด้วยการชวนชววยรับใช้
- ๖) ปัตติทานมัยคือการทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้ผู้อื่น
- ๗) ปัตตานุโมทนามัยคือการทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น
- ๘) ธัมมัสสวนมัยคือการทำบุญด้วยการฟังธรรมด้วยการศึกษาหาความรู้
- ๙) ธัมมเทศนามัยคือการทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้รู้
- ๑๐) ทิฏฐชุกัมมัยคือการทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

ในการสร้างบุญที่เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของชาวพุทธคือ การสร้างที่ได้มาจากการร่วมกิจกรรมในงานบุญประเพณี ฮีต ๑๒ พระพุทธศาสนาจึงสอดแทรกหลักธรรมคำสอนเหล่านี้เข้าไปในพิธีกรรมกระบวนการสร้างและอาศัยศรัทธาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการนี้สั่งสอนธรรมชั้นสูงยิ่งขึ้นไปเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดองค์ความรู้และนำความรู้ขึ้นไปขัดเกลาตัวเองให้เกิดปัญญา มีดวงตาเห็นธรรมสามารถนำศีลสมาธิและปัญญาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดองค์กรแห่งความดีงามทำให้ผู้คนมีความสุข สังคมสงบสุขในที่สุด

การดำเนินชีวิตของชาวอำเภอแก้ว จังหวัดอุดรธานี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตการประพฤติธรรม พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในเวรัญชกสูตรว่า “การประพฤติในกุศลกรรมบถ ๑๐ คือ กายสุจริต ๓ วจีสุจริต ๔ มโนสุจริต ๓ เชื่อกันว่า ประพฤติธรรมกายสุจริต ๓ ได้แก่ ละจากการฆ่าสัตว์เว้นจากการฆ่าสัตว์ได้เด็ดขาด วางศัสตรา วางท่อนไม้เสีย แล้วเป็นผู้มีการเกื้อกูลอนุเคราะห์สัตว์ทุกจำพวกอยู่ ละจากการลักทรัพย์ เว้นจากการลักทรัพย์ได้เด็ดขาด ไม่ถือเอาทรัพย์สมบัติของผู้อื่นที่เขายังมีได้ให้ อันเป็นส่วนแห่งการขโมย ละจากการประพฤติดิในสามภรรยาของผู้อื่นไม่ล่วงละเมิดจารีตประเพณีในพวกหญิงเป็นปานนั้น วจีสุจริต ๔ ได้แก่ ละจากการกล่าวเท็จ เว้นจากการกล่าวเท็จได้อย่างเด็ดขาด คืออยู่ในที่ประชุมก็ดี ฯลฯ เป็นผู้ไม่กล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ ละจากการกล่าวส่อเสียด เว้นจากการกล่าวส่อเสียดได้อย่างเด็ดขาดเป็นผู้ที่กล่าวคำให้เกิดความสมัคสมานกัน ละจากการกล่าวคำหยาบเว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบได้อย่างเด็ดขาดเป็นผู้ที่กล่าววาจาสุภาพอ่อนน้อม ละจากการพูดเพ้อเจ้อเหลวไหลไร้สาระ โดยรู้จักกาลเทศะที่จะพูดมีที่อ้างอิง พูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น มโนสุจริต ๓ ได้แก่ ไม่เป็นผู้มากไปด้วยความเพ่งเล็งทรัพย์ของผู้อื่นเอามาเป็นของตัว ไม่เป็นผู้มีจิตคิดพยาบาทผูกแวน ไม่มีจิตคิดร้ายต่อผู้อื่นเป็นผู้มีความเห็นถูกต้องเป็น สัมมาทิฐิ คือเห็นว่า ทานที่ให้แล้วมีผลการบูชา มีผลการเช่นสรวงมีผลทำให้แจ้งด้วยความรู้อย่างยิ่งของตนเอง แล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามด้วยว่า โลกนี้มีโลกหน้ามีเป็นต้น”^{๑๐}

จากการสัมภาษณ์ด้านหลักธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า เพราะมีปรางค์แก้ว จึงทำให้ชาวพุทธอำเภอแก้ว นำหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะเชื่อว่าธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดี สมควรแก่การยึดถือ เพื่อความผาสุกในชีวิตนอกจากนี้ ปรางค์แก้วยังเป็นปูชนียสถาน มีลักษณะที่เตือนสติของผู้พบเห็น สร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดแก่จิตใจ ให้มีพลังและความมั่นใจที่จะปฏิบัติภารกิจของตนต่อไป ด้วยความไม่ประมาทตั้งตนอยู่ในโอวาทปาฏิโมกข์ ที่ว่า จะไม่ทำบาปทั้งปวง จะทำแต่ความดี และจะทำจิตใจให้ผ่องใสแต่เมื่อเกิดทุกข์ภัยก็หันหน้าเข้าหาพระธรรมเข้าหาปรางค์แก้วเพื่อเป็นหลักในการยึดเหนี่ยวจิตใจของคนชาวอำเภอแก้ว

๓.๑.๓ ด้านจิตใจ

คุณค่าทางด้านจิตใจเป็นคุณค่าที่ส่งผลต่อตนเองเป็นสำคัญ งานประเพณีบุญเดือนหก (บุญบั้งไฟ) ของอำเภอแก้วนั้น เป็นการสร้างการตอบสนองความสุขด้านจิตใจทั้งในด้านของบุคคล ครอบครัวไปจนถึงสังคมในระดับชาติเมื่อชาวพุทธมีศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการได้มาร่วมประเพณีงานบุญเดือนหก เมื่อได้มีโอกาสมาทำบุญ ให้ทานก็ย่อมเกิดปีติสุขขมใจและมี

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรคุณายุต, เจ้าคณะอำเภอแก้ว(ม), ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

ความรู้สึกรักและผูกพันกับพระพุทธศาสนา รู้สึกว่าบาปและอกุศลทั้งมวลลดน้อยถอยลงและเป็น การสั่งสมบุญรู้สึกว่าคุณค่าตัวเองมีบุญมาก และเชื่อว่าตนเองจะไม่ตกนรก หรือไปอบายภูมิ ทำให้เกิด กำลังใจในการที่จะประกอบสัมมาอาชีวะและตั้งตนอยู่ในวิถีทางแห่งชาวพุทธที่ดี ในหลักการของ พระพุทธศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานั้น ส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของทาน เพราะเป็นเรื่องที่กระทำได้ง่าย ไม่มีข้อบังคับและทำได้ทุกคน ทั้งทานทรัพย์เงินทอง ทาน อาหารการกิน ทานร่างกายแรงใจ เมื่อให้ทานแล้วทำให้เกิดความสุขทางใจขึ้น ทำให้มีความโน้ม เอียงไปในทางที่ดี ชักนำจิตใจให้รักาศิลและปฏิบัติภาวนาต่อไป ในการพิธีกรรมงานบูชาปรากฏุ่ แก้วนั้นมีการประกอบทานบารมีเป็นหลัก^{๑๑}

จากการสัมภาษณ์ความสำคัญของปรากฏุ่แก้วด้านจิตใจ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปรากฏุ่แก้ว มี ความสำคัญในการเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจทำให้เกิดกำลังใจในการที่จะประกอบสัมมาอาชีวะและตั้งตน อยู่ในวิถีทางแห่งชาวพุทธที่ดีเกิดความสุขทางใจขึ้นทำให้มีความโน้มเอียงไปในทางที่ดีชักนำจิตใจให้ รักาศิลและปฏิบัติภาวนาต่อไปได้

๓.๑.๔ ด้านวัตถุ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ทัศนะไว้ดังต่อไปนี้

คุณค่าของปรากฏุ่แก้ว คือ เป็นโบราณสถานปราสาทขอม ที่มีสร้างในพุทธศตวรรษ ที่ ๑๘ จัดอยู่ประเภท อโรคยศาล ใช้เป็นสถานพยาบาล หรือ โรงพยาบาล และใช้ประกอบพิธีกรรม ตามความเชื่อของลัทธิพราหมณ์มาก่อน ต่อมาเมื่อลาวล้านช้างมีอิทธิพลเหนืออาณาจักรขอมใน ดินแดนอีสาน ปรากฏุ่แก้ว จึงถูกรบกวนสภาพเดิมมาเป็นพุทธสถานมีการสร้างเจดีย์ธาตุ ๓ องค์ สถาปัตยกรรมศิลปะลาวที่บลงบนซากปราสาทประธานและบรรณาลัย และใช้ประกอบพิธีกรรมตาม ความเชื่อทางพราหมณ์และทางพุทธ อย่างกลมกลืนควบคู่กันมาตามยุคสมัย ในปรากฏุ่แก้วหรือวัดกุ่ แก้วมีพระพุทธรูปเก่าแก่ศิลปะสมัยทวารวดีองค์หนึ่งมีนามเรียกว่า หลวงพ่อตื้อ^{๑๒} ชาวอำเภอกุ่แก้ว เชื่อและศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปองค์นี้มาก

นอกจากนี้ยังมีโบราณวัตถุอีกหลายรายการที่ทางวัดกุ่แก้วและวัดโพธิ์ศรี ยังเก็บรักษาไว้ ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ กรมศิลปากรที่ ๗ ขอนแก่น ได้มีการสำรวจโบราณสถานปรากฏุ่แก้ว เพื่อจะทำการ ขุดค้น บูรณปฏิสังขรณ์ แต่ชาวบ้านมีการรวมตัวคัดค้าน การขุดค้น ด้วยมีเหตุผลว่า วัตถุโบราณที่ขุด ได้จะถูกนำไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานขอนแก่น อาจจะสูญหายไป ดังนั้น การขุดค้นสืบประวัติ บูรณ ปฏิสังขรณ์ โบราณสถานปรากฏุ่แก้ว จึงทำไม่ได้จนบัดนี้^{๑๓}

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูสันติธรรมญาณ, เจ้าคณะอำเภอกุ่แก้ว(ธ), ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายหัตตา เสียงอ่อน, ประชาชนชาวบ้านอำเภอกุ่แก้ว, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายลี จันทร์อ่อน, ประชาชนชาวบ้านอำเภอกุ่แก้ว, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

จากการสัมภาษณ์ความสำคัญของปราสาทแก้วด้านวัตถุ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปราสาทแก้ว มีความสำคัญในการเป็น โบราณสถานสมัยขอม ประเภท อโรคยาศาล แห่งเดียวในจังหวัดอุดรธานีอัน แสดงให้เห็นว่า พื้นที่บริเวณเขตอำเภอกู่แก้ว เป็นชุมชนโบราณที่มีความเจริญรุ่งเรืองนับแต่ยุคสมัยทวารวดี ภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรเขมร อาณาจักรลาวล้านช้าง สืบเนื่องต่อยุคสมัยมาจนถึงปัจจุบัน ปราสาทแก้วจึงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจทำให้เกิดกำลังใจในการที่จะประกอบสัมมาอาชีพและตั้งตนอยู่ในวิถีทางแห่งชาวพุทธที่ดีเกิดความสุขทางใจขึ้นทำให้มีความโน้มเอียงไปในทางที่ดีชักนำจิตใจให้รักษาศีลและปฏิบัติภาวนาต่อไปได้

๓.๒ คุณค่าทางสังคม

สังคมของชาวอำเภอกู่แก้ว เป็นสังคมที่มีอิทธิพลของพระพุทธศาสนาชัดเจนมากถึงแม้ว่าจะผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมก็ตาม ในกระบวนการพิธีกรรมบูชาปราสาทแก้วหรือ งานประเพณีบุญเดือนหก จึงเป็นการประสานร่วมมือกันของคนในสังคม เป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้สังคมมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเป็นหมู่เหล่าและร่วมกันรักษาพื้นที่ธรรมทางพระพุทธ ศาสนาไว้เป็นมรดกของคนในสังคมให้ยาวนานที่สุด เป็นขบวนการของประชาสังคมเชิงพุทธที่มีส่วนดีมากกว่าส่วนเสียพระพุทธศาสนาองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ความเชื่อคำสอนข้อบัญญัติพิธีกรรมและข้อปฏิบัติในฐานะสมาชิกทางสังคม ต้องปฏิบัติตามกระบวนการทางศาสนาซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นข้อดีในการแก้ไขปัญหาทางสังคม การอยู่ร่วมกันเป็นสังฆะ หรือหมู่คณะและการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหรือกลุ่มคน ในขั้นพื้นฐานต้องมีการแบ่งปันมาเชื่อมให้คนอยู่ร่วมกัน สังคมที่ขาดการแบ่งปันแล้งน้ำใจไร้ความเอื้อเฟื้อ คือสังคมที่พร้อมเมตตา พึงพาอาศัยไม่ได้ซ้ำยังทำให้คนในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกห่อเหี่ยวเปล่าเปลี่ยว และแตกแยกด้วยเหตุนี้ การบูชาปราสาทแก้ว จึงให้ความสำคัญกับสังฆะหรือส่วนรวม มากกว่าบุคคล^{๑๔} พระพุทธองค์ทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัท ๔ ซึ่งต้องทำหน้าที่ร่วมกันมิได้ฝากไว้กับผู้ใดผู้หนึ่งตามนัยนี้สังคมนี้อาจมีความสำคัญมากกว่าบุคคล ตามหลักสังคัมภีระที่ว่าแต่ละคนล้วนเป็นสมาชิกของสังคม อาศัยสังคมเติบโตขึ้นมา ถ้าไม่รู้จักตอบแทนสังคม ไม่ให้ประโยชน์คืนสังคมบ้าง ก็จะเป็นบุคคลไร้ประโยชน์เอง ในพิธีกรรมการบูชาปราสาทแก้ว เป็นการประสานความร่วมมือร่วมใจแบ่งปันและมีเป้าหมายเดียวกันของพุทธบริษัท เพื่อเป้าหมายหลักคือศรัทธาในอานิสงส์ของการได้มาทำบุญในพิธีกรรมการบูชาปราสาทแก้วร่วมกัน อีก ประการหนึ่งหลักการของพระพุทธศาสนา มองว่า มนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกันในแง่ของการตกอยู่ในอำนาจของธรรมชาติเช่นเดียวกัน พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธระบบวรรณะของฮินดู และทรงเน้นย้ำว่า มนุษย์ทุกคนทุกชั้นวรรณะต่างอยู่ในอำนาจของกฎแห่งกรรมและกฎแห่งธรรมเดียวกัน อย่างเท่า

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรคุณาตุต, เจ้าคณะอำเภอกู่แก้ว(ม), ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

เทียมในพิธีกรรมงานประเพณีบุญเดือนหกของอำเภอภูแก้ว ก็เช่นเดียวกันไม่คิดขวางหนทางแห่งบุญ ทุกคนมีสิทธิที่จะร่วมกันทำบุญ อันเกิดจากศรัทธาในพุทธศาสนาหรือในหลักการของสังคหวัตถุ ที่ว่า ด้วยสมานัตตตา คือการทำตัวเข้าสमानความเสมอต้นเสมอปลาย การให้ความเสมอภาคการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่(ทาน) การพูดจาเพื่อความสมานสามัคคี(ปิยวาจา) หรือหลักของพรหมวิหาร ๔ ในพระพุทธศาสนาก็สามารถเกิดขึ้นได้ในกระบวนการพิธีกรรมการบูชาปรากฏภูแก้ว^{๑๕} พิธีกรรมการบูชาปรากฏภูแก้วที่จัดเป็นงานประเพณีบุญเดือนหก (บุญบังไฟ) ของชาวอำเภอภูแก้วนั้น ทุกองค์ประกอบล้วนมีความ สำคัญ มีคุณค่าในด้านสังคมเพราะเป็นการร่วมแรงร่วมใจกันในทุก แสดงออกถึงความสามัคคี ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนชาวอำเภอภูแก้ว

๓.๒.๑ ด้านความสามัคคี

การจัดพิธีกรรมบูชาปรากฏภูแก้วประจำปี เพราะเกิดจากความเชื่อและความศรัทธาของชาวอำเภอภูแก้วที่มีต่อองค์หลวงปู่ภูแก้ว เช่น พิธีสงฆ์น้ำภู พิธีงานบุญเดือนหก(บุญบังไฟ) ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ดี ที่เกิดผลต่อสังคมในชุมชนอย่างมากนั่นก็คือการสร้างความสัมพันธ์สามัคคีต่อชุมชน นับตั้งแต่เมื่อฤดูกาลแห่งการทำบุญใกล้จะมาถึง ชาวบ้านทุกคนก็จะมีการเตรียมตัวตั้งแต่นั้นๆ เพราะถือว่าเป็นการพักผ่อนจากการทำงาน ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะได้ฟังเทศน์ฟังธรรม คนหนุ่มสาวที่ไปประกอบอาชีพ การงานอยู่ไกลบ้านก็จะเตรียมตัวกลางานเพื่อกลับบ้านมาร่วมงาน และถือโอกาสอันดีนี้กลับมาเยี่ยมบ้าน และ นำสิ่งของ เครื่องบูชา มาแก้บน(ปง) หรือ มาบนบาน(บ่า) ขอพรจากองค์หลวงปู่ภูแก้วให้กิจการงานเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า เมื่อใกล้ถึงวันงานทุกฝ่ายในอำเภอ ในหมู่บ้าน นับตั้งแต่นายกเทศบาลตำบลภูแก้ว นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียนภูแก้ววิทยา เจ้าอาวาสวัดต่างๆ และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จะมีการประชุมเพื่อมอบหมายหน้าที่ในการเตรียมงานและเมื่อได้รับมอบหมายแล้วทุกฝ่ายก็จะกลับไปทำหน้าที่ของตนเอง เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นผู้หญิงก็จะทำพานบายศรี คนในวัยทำงานผู้ชายก็จะเตรียมทำบังไฟ ผู้หญิงก็จะทำขนมมนมเนย วัยรุ่นชายหญิงก็จะเตรียมฝึกซ้อมขบวนแห่บังไฟ และทางโรงเรียนก็จะนำนักเรียนมารำบวงสรวง และทางเทศบาลตำบลก็จะสนับสนุนในด้านงบประมาณ เป็นต้น และทุกคนที่มาทำงานก็จะมาทำงานด้วยความเต็มใจเพราะมีความเลื่อมใสศรัทธาในองค์หลวงปู่ภูแก้วและถือว่าเป็นการทำบุญไปในตัวด้วย^{๑๖}

จากการสัมภาษณ์ความสามัคคีของชาวอำเภอภูแก้ว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า งานบูชา ปรากฏภูแก้ว (บุญบังไฟ) ได้สร้างความสัมพันธ์สามัคคีของคนในท้องถิ่นอันจากเกิดจากความเชื่อใน องค์หลวงปู่ภูแก้ว ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในปรากฏภูแก้ว ว่าสามารถปกป้อง คุ้มครอง ดลบันดาล อำนวยผลให้ทุกคนประสบความสำเร็จตามปรารถนาที่ตนต้องการได้

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูสันติธรรมญาณ, เจ้าคณะอำเภอภูแก้ว(ธ), ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายสมหมาย จันทะแจ่ม, ชาวบ้านในอำเภอภูแก้ว, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

กู่แก้วเป็นโบราณสถานที่สำคัญของอำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี ที่บอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่ามีผู้คนอาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาเป็นเวลาช้านาน ได้รับเอาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นเวลานานนับศตวรรษ นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในแต่ละปีก็จะมีผู้คนจากที่ต่างเดินทางมาเคารพสักการบูชาปราสาทกู่แก้ว เป็นจำนวนมาก สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะคนที่มาไหว้ปราสาทกู่แก้ว จะซื้อหาของฝากจับจ่ายใช้สอยกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งนับว่าสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ ไม่น้อย จากการให้ข้อมูลของบุคคลผู้รู้ว่า ก่อนหน้าที่จะมีการประชาสัมพันธ์โบราณสถานปราสาทกู่แก้วนั้น อำเภอกู่แก้ว ยังเป็นกิ่งอำเภอเล็กๆ มีรายได้น้อย จึงไม่สามารถยกเป็นอำเภอได้ ประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างยากจน การคมนาคมไม่สะดวก การสาธารณสุขไม่เคยถึง แต่หลังจากปี พ.ศ. ๒๕๕๐ กิ่งกู่แก้ว ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอกู่แก้ว วิถีชีวิตของชาวอำเภอกู่แก้วก็เปลี่ยนแปลงไป มีนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกสารทิศเข้ามาศึกษาท่องเที่ยวมากขึ้น จึงสร้างรายได้ให้กับผู้คนชาวอำเภอกู่แก้วเป็นอย่างมาก ที่สำคัญคือสร้างรายได้ให้กับชุมชนคือ เกิดร้านค้าจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมจากผ้าหมี่ขิด และ เสื้ออก^{๑๗}

จากการสัมภาษณ์ความสำคัญด้านคุณค่าด้านเศรษฐกิจของปราสาทกู่แก้ว ผู้วิจัยสรุปได้ว่าปราสาทกู่แก้วเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง มีผู้คนจากต่างถิ่นเดินทางมาเคารพสักการบูชาปราสาทกู่แก้วเป็นจำนวนมาก สร้างรายได้และระบบเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี

๓.๒.๓ ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

การสืบสานพระพุทธศาสนาศิลปวัฒนธรรมศาสนา เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของคน สังคมไทยในยุคใหม่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมชนบทเปลี่ยนเป็นสังคมเมืองไปด้วย ความสัมพันธ์แบบพึ่งพากันของคนในชุมชนเปลี่ยนไปต่างคนก็ต่างอยู่ ศีลธรรม จริยธรรมของประชาชนเสื่อมถอย วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากศาสนามากขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย เช่นปัญหาอาชญากรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย สิ่งเหล่านี้ เราสามารถนำหลักธรรมทางศาสนามาแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ ถ้ายึดมั่นศาสนาประพฤติตนตามหลักคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้องแล้ว คนจะมีคุณภาพควบคู่คุณธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน สามารถพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงได้

จากการสัมภาษณ์ด้านประเพณีและวัฒนธรรมของปราสาทกู่แก้ว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปราสาทกู่แก้ว อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี เป็นโบราณสถานศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพุทธได้ให้ความเคารพสักการบูชาอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวอำเภอกู่แก้ว อำเภอใกล้เคียง และประชาชนทั่วทุกภาคใน

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางวาริ พันธุ์พรม, ชาวบ้านในอำเภอกู่แก้ว, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

ประเทศไทย ที่มีความเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ขององค์หลวงปู่แก้ว ที่สามารถบันดาลความสุขความสำเร็จในอาชีพ หน้าที่การงานได้ หลายคนได้ยึดถือว่าปรางค์แก้วเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่ผูกพันกันมายาวนาน ในช่วงวัน วิสาขบูชาทุกปี ชาวอำเภอแก้ว จะมีการจัดงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบังไฟ) ขึ้นที่วัดแก้ว (ปรางค์แก้ว) เพื่อให้ประชาชนได้มาสัก การบูชาและบวงสรวงหลวงปู่แก้ว ซึ่งการจัดพิธีกรรมการบูชาปรางค์แก้ว แต่ละปีถือว่าเป็นงานใหญ่ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ที่ประชาชนเข้าร่วมงานทั่วทุกสารทิศ

๓.๓ สรุปคุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์แก้ว

ปรางค์แก้วมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของชาวอำเภอแก้วเป็นอย่างมากทำให้ชาวชุมชนได้รับประโยชน์ส่งผลกระทบต่อผ่านพิธีกรรมและมีผลต่อการเกิดความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาปรางค์แก้ว ดังนี้

๓.๓.๑. คุณค่าในทางพระพุทธศาสนา

ปรางค์แก้ว หรือวัดแก้ว เป็นโบราณสถานที่มีการค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ที่แสดงว่าบริเวณแห่งนี้เคยเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนตั้งแต่สมัยทวารวดี จากการขุดค้นพบโบราณวัตถุ เครื่องใช้ดินเผา เครื่องประดับ ในหมู่บ้านบริเวณใกล้เคียงกับปรางค์แก้ว เช่น ที่บ้านจืด บ้านดอนสวรรค์ บ้านยาง บ้านค้อน้อย เป็นต้น การจัดงานประเพณีบุญเดือนหก (บุญบังไฟ) ณ บริเวณปรางค์แก้ว อำเภอแก้ว จังหวัดอุดรธานี ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เป็นประจำทุกปี เพื่อส่งเสริมกิจกรรม เนื่องในวันวิสาขบูชา ซึ่งวันสำคัญทางพุทธศาสนาอันเป็นการสืบทอดวิถีปฏิบัติอันดีงามของชาวพุทธให้คงอยู่สืบไป อีกทั้งยังเป็นคุณค่าทางด้านความเชื่อหลักธรรมจิตใจ และวัตถุ คือ

๑) ด้านความเชื่อ

ประชาชนชาวอำเภอแก้วมีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของปรางค์แก้ว เชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการเคารพกราบไหว้เพื่อต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในปรางค์แก้ว อันหมายถึงองค์หลวงปู่แก้ว ที่ได้คุ้มครองรักษาตนให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลาย

๒) ด้านหลักธรรม

ชาวพุทธอำเภอแก้ว นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะเชื่อว่า ธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดี เป็นที่สมควรแก่การยึดถือเพื่อความผาสุกในชีวิต นอกจากนี้ปรางค์แก้วยังเป็นพุทธสถานุสติ มีลักษณะที่เตือนสติของผู้พบเห็น สร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดกับจิตใจ ให้มีพลังและความมั่นใจ ที่จะปฏิบัติภารกิจของตนต่อไปด้วยความไม่ประมาท ตั้งตนอยู่ในโอวาทปาฏิโมกข์ อันถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาที่ว่า จะไม่ทำ

บาปทั้งปวง จะทำแต่ความดี และจะทำจิตใจให้ผ่องใส แต่เมื่อเกิดทุกข์ภัยก็หันหน้าเข้าหาพระธรรม เข้าหาปรางค์กู่แก้ว เพื่อเป็นหลักในการยึดเหนี่ยวจิตใจ ชาวอำเภอแก้วแก้วมีความเชื่อว่า ปรางค์กู่แก้ว มี พุทธานุภาพที่จะช่วยในการบันดาลให้ภัยพิบัติต่างๆลดลงหรือหมดไปได้

๓) ด้านจิตใจ

งานบูชาปรางค์กู่แก้วนั้น เป็นการสร้างการตอบสนองความสุขด้านจิตใจทั้งในด้านของบุคคล ครอบครัวไปจนถึงสังคม ในระดับชาติเมื่อชาวพุทธมีศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการได้มาร่วมประเพณีบุญเดือนหก เมื่อได้มีโอกาสมาทำบุญไว้เป็นทานก็ย่อมเกิดปีติสุขอิ่มเอมใจและมีความรู้สึกรัก และผูกพันกับพระพุทธศาสนา รู้สึกว่าบาปและอกุศลทั้งมวลลดน้อยถอยลง

๔) ด้านวัตถุ

ปรางค์กู่แก้วเป็นคุณค่าทางด้านวัตถุที่เป็นตัวแทนของความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นพุทธสถานไว้ให้คนกราบไหว้สักการบูชา เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า เป็นการบ่มเพาะการเสียสละการรู้จักแบ่งปันและการรู้จักเรียนรู้การยกระดับจิตใจของตนเองให้เข้าสู่ความฉ่ำเย็นภายใต้พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พื้นฐานความเชื่อทำให้เกิดศรัทธา และยังคงสืบต่อไปในอนาคตเพราะมีการจัดงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบังไฟ) เพื่อบูชาปรางค์กู่แก้วอย่างยิ่งใหญ่ในทุกๆ ปี

๓.๓.๒. คุณค่าทางสังคม

ในกระบวนการพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว หรืองานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบังไฟ) เป็นการประสานร่วมมือกันของคนในสังคมเป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้สังคมมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเป็นหมู่เหล่าและร่วมกันรักษาพื้นที่ธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้เป็นมรดกของคนในสังคมให้ยาวนานที่สุดเป็นขบวนการของประชาสังคมเชิงพุทธที่มีส่วนตีกมากกว่าส่วนเสียซึ่งก่อให้เกิดผลดีทางด้านสังคม คือ

๑) ด้านความสามัคคี

งานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบังไฟ) เป็นการบูชาปรางค์กู่แก้ว ที่เป็นการสร้างความสมัครสมานสามัคคีของคนในท้องถิ่นอันจากเกิดจากความเชื่อในองค์หลวงปู่แก้ว ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในปรางค์กู่แก้ว ที่หลอมรวมคนในท้องถิ่นให้เคารพนับถือสักการะ เพื่อให้ได้รับความคุ้มครอง ป้องภัย บันดาลความสุข ความสำเร็จในการดำเนินชีวิตได้

๒) ด้านเศรษฐกิจ

ปรางค์กู่แก้ว หรือ วัตถุประสงค์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง มีผู้คนจากต่างถิ่นเดินทางมาเคารพสักการบูชา เป็นจำนวนมากสร้างรายได้และระบบเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี

๓) **ด้านประเพณีและวัฒนธรรม** งานประเพณีบุญเดือนหก ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี ซึ่งเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา ในวันดังกล่าว ชาวพุทธอำเภอภูแก้วถือว่า เป็นงานบุญประเพณีทำบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ)ประจำปี ที่มีรูปแบบพิธีกรรมการบูชาที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน

ปราสาทภูแก้ว อำเภอภูแก้ว จังหวัดอุดรธานี เป็นโบราณสถานศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพุทธได้ให้ความเคารพสักการบูชาอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวอำเภอภูแก้วและอำเภอใกล้เคียง เช่นอำเภอหนองหาน อำเภอไชยวาน อำเภอกุมภวาปี และ อำเภอศรีธาตุ โดยถือว่า ปราสาทภูแก้วเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่ผูกพันกันมายาวนาน ในช่วงเดือนวิสาขบูชา(ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖) ทุกปี ชาวอำเภอภูแก้ว จะมีการจัดงานประเพณีบุญเดือนหก (บุญบั้งไฟ) เพื่อให้ประชาชนได้แก้บน(ปง) หรือ บนบาน (บ่า) โดยการจุดบั้งไฟถวายสักการบูชาแก่องค์หลวงปู่ภูแก้ว อันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในปราสาทภูแก้ว ซึ่งการจัดงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) ในแต่ละปีถือว่าเป็นงานทำบุญครั้งใหญ่ในรอบปีของคนชาวอำเภอภูแก้ว ก่อนที่จะเริ่มการทำงาน และ การประกอบสัมมาอาชีพ ของแต่คนของชาวอำเภอภูแก้วและประชาชนผู้เชื่อศรัทธาทั้งหลายต่อไป

บทที่ ๔

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๔.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “การศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปราสาทคู่แก้ว ของชาวพุทธอำเภอแก้ว จังหวัดอุดรธานี” ด้วยวิธีการวิจัยทางเอกสาร(Documentary Research) เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงจริยธรรม การค้นคว้าหาข้อมูลในหนังสือ ตำราที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเชิงลึก แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลการวิจัยแล้วนำเสนอผลการศึกษาก็สามารถสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ ดังนี้

๔.๑.๑. ประวัติปราสาทคู่แก้ว

เป็นปราสาทขอม ประเภท อโรคยศาล สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ (พ.ศ. ๑๗๒๔-๑๗๖๑) ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ เมื่อขอมเสื่อมอำนาจลงอาณาจักรลาวล้านช้างได้ขยายอิทธิพลเข้าปกครองดินแดนอีสาน ในระหว่าง พ.ศ. ๒๑๐๓ – ๒๓๑๐ ลาวล้านช้างได้มีการก่อสร้างศาสนสถานตามแบบศิลปกรรมลาวล้านช้างไว้มากมายทั่วดินแดนอีสาน ดังนั้นจึงสันนิษฐานได้ว่า ชาติเจดีย์ ๓ องค์ ศิลปกรรมแบบลาวล้านช้างที่สร้างทับซากปราสาทคู่แก้ว น่าจะสร้างในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๘๑- ๒๒๓๘ เพราะนักประวัติศาสตร์ของไทยและลาว ต่างยอมรับกันว่า เป็นช่วงที่อาณาจักรลาวล้านช้างมีความเจริญรุ่งเรืองมากที่สุดปราสาทคู่แก้ว คือ ศูนย์กลางของชุมชนโบราณ ที่ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของคนในชุมชน มายาวนาน จนปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้รับวิสุงคามสีมา ในนามว่า วัดคู่แก้วรัตนาราม และ ในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๐-๒๔๙๐ พระบุญมีสิริธร(หลวงปู่บุญ) ได้นำชาวบ้านสร้างศาลาโถงหลังใหญ่ ทับเจดีย์ ๒ องค์ คงเหลือไว้ให้เห็นเพียงองค์เดียวที่ตั้งอยู่หลังศาลาโถงด้านทิศตะวันตกมาจนเท่าทุกวันนี้

สรุปได้ว่า ปราสาทคู่แก้วในเป็นโบราณสถานสร้างสมัยขอม จัดอยู่ในประเภท อโรคยศาล ต่อมาได้รับอิทธิพลศิลปกรรมลาวล้านช้างได้สร้างชาติเจดีย์ทับซากปรักหักพังจึงไม่คงสภาพของปราสาทประธาน บรรณาลัย โคปุระ และ สระน้ำ ให้เห็น คงเหลือเพียงส่วนที่เรียกว่า กำแพงแก้วที่สร้างจากศิลาแลง เป็นแนวรูปสี่เหลี่ยม ซึ่งมีขนาด ความกว้าง ๒๕ เมตร และความยาว ๓๕ เมตรที่ยังคงสภาพไว้ให้รู้ว่า เป็นโบราณสถานปราสาทขอม ปัจจุบันปราสาทคู่แก้วตั้งอยู่ภายในวัดคู่แก้วรัตนาราม บ้านคู่แก้ว ตำบลบ้านจืด อำเภอแก้ว จังหวัดอุดรธานี

๔.๑.๒. ความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว

พระพุทธศาสนาวางหลักศรัทธาไว้ ๔ ประการคือ

๑. กัมมสัทธาเชื่อกรรม
๒. วิปากสัทธาเชื่อผลของกรรม
๓. กัมมัสมกตาสัทธาคือเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน
๔. ตถาคตโพธิสัทธาเชื่อความตรัสรู้ของพระพระตถาคตเจ้า

จากความเชื่อข้างต้นของชาวอำเภอกู่แก้ว จึงทำให้เกิดเป็นพิธีกรรมในงานประเพณีบุญเดือนหก (บุญบั้งไฟ) ได้แก่ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับ การให้ทาน การรักษาศีล และการภาวนา คือ

๑) พิธีกรรมการให้ทานก็ได้แก่ การบริจาคสิ่งของ ปัจจัย เงิน หรือแม้แต่ การจัดโรงทาน อาหาร น้ำดื่ม ขนมหวาน ผลไม้ บริการฟรีแก่ผู้มาร่วมงานบุญ ซึ่งการให้ทานของชาวอำเภอกู่แก้วในงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ)นี้ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะได้บุญกุศลมากกว่าการทำบุญในเวลาอื่นๆ เพราะงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ)เป็นงานที่ยิ่งใหญ่ จัดเพียงปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น เพราะมีความเชื่อในเรื่อง กัมมสัทธา วิปากสัทธาและกัมมัสมกตาสัทธา

๒) พิธีกรรมการรักษาศีลก็ได้แก่ พิธีกรรมการปฏิบัติธรรมเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาให้กับองค์หลวงปู่กู่แก้ว กู่ พิธีการเข้าปฏิบัติธรรมนี้พุทธศาสนิกที่สนจะเข้าอบรมการปฏิบัติในงานประเพณีบุญเดือนหก ตลอด ๓ วัน ๒ คืน โดยเริ่มเช้าวันแรก ขึ้น ๑๓ ค่ำเดือน ๖ – เทียงวันที่สาม แรม ๑ ค่ำเดือน ๗ ของทุกปี

๓) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการภาวนา ก็สืบเนื่องจากการรักษาศีล เมื่อประชาชนมารักษาอุโบสถศีลแล้วย่อมกระทำการเจริญสมาธิ เจริญภาวนาเพื่อให้ถึงจิตอันสงบ เพราะมีความเชื่อในเรื่องเชื่อกัมมสัทธาวิปากสัทธากัมมัสมกตาสัทธา และตถาคตโพธิสัทธา เพื่อที่จะให้ได้ถึงซึ่งนิพพาน

๔) การเข้าปฏิบัติธรรมตามกาล หน่วยงานภาครัฐ กรมปกครองท้องถิ่น หรือโรงเรียน มักจะมีโครงการอบรมปฏิบัติธรรมที่วัดกู่แก้ว อยู่เนื่องๆ ในการปฏิบัติธรรมมีการรักษาศีล เดินจงกรม หรือ นั่งสมาธิ ถือว่าได้มาสร้างบุญ สร้างกุศล ให้กับตนเองและเป็นพุทธบูชา ไปพร้อมเช่นกัน

๔.๑.๓. พิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว

พิธีกรรมการบูชาใหญ่กระทำปีละครั้ง คือในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (วันวิสาขบูชา) ชาวอำเภอกู่แก้วมีความเชื่อว่าการทำบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) เป็นพิธีการบูชาที่มีความหมายเป็น ๒ นัย คือ บูชาพญาแถน เพื่อขอน้ำฝนทำนา และบูชาองค์หลวงปู่กู่แก้วเป็นการแก้บน(ปง) ชาวอำเภอกู่แก้ว ยังมีพิธีกรรมอื่นอีกคือ

การบูชาปรางค์กู่แก้ว ของชาวอำเภอกู่แก้ว ที่ถือว่าเป็นการปฏิบัติสืบต่อกันมาจน ถึงยุคสมัยปัจจุบัน จำแนกออกเป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้

อามิสบูชา หมายถึง การบูชา ด้วยวัตถุสิ่งของด้วยปัจจัย ๔ แก่พระภิกษุ สามเณรที่พำนัก อยู่ในวัดกุ้แก้ว สำหรับเครื่องสักการบูชาที่นำไปกราบไหว้สักการะองค์หลวงปู่แก้วที่ศาลาโถงใน อารามได้แก่ ดอกไม้ ธูป เทียน และอาจมีสัตว์สี่เท้าประเภทสัตว์เลื้อยคลาน จำพวก กบ เต่า ตะพาบน้ำ แล่น (ลักษณะคล้ายตัวเงินตัวทอง) หรือ การปล่อยนก ปล่อยปลา เป็นต้น การบูชาด้วย อามิสสิ่งของดังกล่าว งานบุญเดือนหก(บุญบังไฟ) เป็นการบูชาที่ถือว่ายิ่งใหญ่กว่าการบูชาด้วยสิ่งอื่นใด ซึ่งการจุดบังไฟบูชา นั้นมี ๒ นัย คือ

๑. บูชาพระยาแถน เพื่อขอฝนสำหรับการเริ่มต้นแห่งฤดูทำนา ซึ่งชาวบ้านโดยทั่วไปเชื่อว่า ความอุดมสมบูรณ์ของการทำนาต้องอาศัยอำนาจของพญาแถนที่จะบันดาลน้ำฝนลงมายังพื้นโลก ให้ถูกต้องตามฤดูกาล

๒. บูชาองค์หลวงปู่แก้ว มีความหมายถึง การแก้บน (ปง) ชาวอำเภอกู่แก้ว หรือ ประชาชนผู้เชื่อในอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในปรangkู่แก้ว ที่บันดาลความสำเร็จ ตามประสงค์ ที่ตนเคยบนบาน(บ่า) เอาไว้ในครั้งก่อน ได้ถือโอกาสเอารับงานประเพณีบุญเดือนหก เป็นวันที่ตนเอง มาทำพิธีถวายบูชา

ปฏิบัติบูชา หมายถึง การแสดงความเคารพบูชาด้วยการประพฤติปฏิบัติสิ่งที่เป็น คุณธรรม จริยธรรม เช่น การไหว้ กราบ การแสดงความนับถือ นอบน้อมและการปฏิบัติตามคำสอน ของบุคคลที่เป็นที่เคารพบูชา ทั้งนี้ เป้าหมายของการบูชานั้นอยู่ที่การได้ประกอบกุศลกรรม หรือการ สร้างเสริมคุณธรรมในตนเองเป็น ชาวอำเภอกู่แก้วเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดต่อหลักของพุทธ ศาสนา มีความเชื่อในเรื่องกรรม ทั้งกรรมดี กรรมชั่ว โดยเชื่อในผลของกรรม คือ เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ดังนั้น การดำเนินชีวิตจึงยึดมั่นในหลักของโอวาท ๓ คือ การไม่ทำชั่วทั้งปวง การทำความ ดี และการทำจิตใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์ โดยเน้นการกระทำที่เป็นประเภทกรรมดีโดยใช้หลักบุญกิริยา วัตถุ ๓ ดังนี้

๑. การให้ทาน หมู่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอกู่แก้ว ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุ่นับ เป็นร้อยปีขึ้นไป เคยเป็นชุมชนโบราณที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง การทำบุญให้ทานจะปรากฏให้เห็นชัดเจนที่วัด ประจำหมู่บ้านแต่ละแห่งเสมอ ทั้งในวันธรรมสวนะ วันสำคัญทางศาสนา หรือวันบุญที่ทางวัดจัดขึ้น นอกจากนั้น การบริจาคสิ่งของ การแบ่งปัน การเสียสละ การเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ยัง พบเห็นได้ในชาวอำเภอกู่แก้ว

๒. การรักษาศีล ชาวอำเภอกู่แก้วเป็นผู้ที่ดำเนินชีวิตประจำวัน ตามหลักศีล ๕ ในวันธรรม สวนะ(วันพระ) จะมีผู้คนที่สมาทานศีลอุโบสถ (ศีล ๘) อยู่ปฏิบัติธรรมรักษาศีลตลอด ๑ วันกับ ๑ คืน ในวัดประจำหมู่บ้าน หรือ วัดที่ตนเองศรัทธา

๓. การเจริญภาวนา ชาวอำเภอแก้วแก้ว ถูกปลุกฝังคุณธรรมค่านิยมเรื่องของการให้ทาน การรักษาศีล จากบุพการีตลอดเรื่อยมา การนั่งสมาธิ เดินจงกรม จึงเป็นภาพที่พบเห็นได้ไม่ยาก โดยเฉพาะในวัดที่ผู้คนนิยมศรัทธาไปรักษาศีลอุโบสถ ในวันพระ หรือ วันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา จะมีชาวพุทธทั้ง อุบาสก อุบาสิกา จำนวนมากไปปฏิบัติศาสนกิจ เช่น ไหว้พระ สวดมนต์ ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น นั่งสมาธิ เจริญภาวนา

๔. การปฏิบัติธรรมตามกาล เมื่อมีกำหนดการจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามโครงการที่หน่วยงานภาครัฐ เอกชน กำหนดจัดขึ้นในวัด หรือ สำนักปฏิบัติธรรม ในเขตอำเภอแก้วแก้ว โดยเฉพาะในงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ)ที่จัดขึ้นในวัดแก้วรัตนาราม โดยปกติมีกำหนด๒ คืน ๓ วัน (ระหว่างวันขึ้น ๑๓ ค่ำเดือน ๖ ถึง วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๗) จะมีประชาชนจำนวนมากมาร่วมปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการบูชาองค์หลวงปู่แก้ว

๔.๑.๔ คุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่

๑. คุณค่าในทางพระพุทธศาสนา

๑) ด้านความเชื่อ

ประชาชนชาวอำเภอแก้วแก้วมีความเชื่อเกี่ยวกับอานุภาพของพระธาตุ เชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการเคารพกราบไหว้เพื่อต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในปรางค์กู่แก้วได้คุ้มครองรักษาตนให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลาย

๒) ด้านหลักธรรม

ชาวพุทธอำเภอแก้วแก้วนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต ประจำวัน เพราะเชื่อว่าธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดีเป็นที่สมควรแก่การยึดถือเพื่อความผาสุกในชีวิตนอกจากนี้ ปรางค์กู่แก้ว ยังเป็นพุทธานุสติมีลักษณะที่เตือนสติของผู้พบเห็นสร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดแก่จิตใจ

๓) ด้านจิตใจ

งานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) ของอำเภอแก้วแก้วนั้นเป็นการสร้างการตอบสนองความสุขด้านจิตใจของบุคคล ครอบครัวไปจนถึงชุมชนสังคม เมื่อชาวพุทธมีศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการได้มาร่วมงานประเพณีบุญเดือนหก ได้มีโอกาสมาทำบุญไว้เป็นทานก็ย่อมเกิดปีติสุข อิ่มเอมใจ และมีความรู้สึกรักและผูกพัน มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา รู้สึกว่าบาป และอกุศลทั้งหมดลดน้อยถอยลง

๔) ด้านวัตถุ

ปรางค์กู่แก้ว มีคุณค่าทางด้านวัตถุที่เป็นตัวแทนของความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยอดีตเรื่อยมาโบราณสถานที่มีไว้ให้คนกราบไหว้บูชาเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ภายใต้อิทธิพลธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาจึงเป็นพื้นฐานความเชื่อ

๒. คุณค่าทางสังคม

ในกระบวนการพิธีกรรมงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ)เป็นการประสานร่วมมือกันของคนในสังคม การรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางประเพณีตามฮีต ๑๒ ทำให้สังคมมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเป็นหมู่เหล่าและร่วมกันรักษาพื้นที่ทางพระพุทธศาสนาไว้เป็นมรดกของคนในสังคมให้ยาวนานที่สุดเป็นขบวนการของประชาสังคมเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดผลดีทางด้านสังคม คือ

๑) ด้านความสามัคคี

งานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ)ของอำเภอกู่แก้ว เป็นการสร้างความสามัคคีของคนในท้องถิ่นอันจากเกิดจากความศรัทธาในองค์หลวงปู่แก้วที่สถิตอยู่ในปราสาทกู่แก้วซึ่งคนในท้องถิ่นให้เคารพนับถือ บูชา และเชื่อว่า จะปกป้อง คุ้มครอง ตนเองตลอดเวลา

๒) ด้านเศรษฐกิจ

ปราสาทกู่แก้วเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษา เป็นอย่างยิ่ง มีผู้คนจากต่างถิ่นเดินทางมากราบไหว้ ขอพร เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านได้สร้างงานฝีมือ เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านจำพวกผ้าหมี่ขิด เสื้ออก เครื่องจักสาน สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี

๓) ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

ปราสาทกู่แก้ว อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี เป็นพุทธสถานโบราณศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพุทธได้ให้ความเคารพสักการบูชาอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวอำเภอกู่แก้วและอำเภอใกล้เคียง ยึดถือว่าการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ เพื่อให้ประชาชนได้มาสักการบูชา มาบนบาน (บ่า) และแก้บน (ปง) ซึ่งเป็นประเพณีการทำบุญครั้งใหญ่ประจำปีของชาวอำเภอกู่แก้วที่ได้ร่วมกันปฏิบัติ สืบต่อกันมายาวนาน

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

เมื่อศึกษาเรื่องการศึกษาค้นคว้าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปราสาทกู่แก้วของชาวพุทธอำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ๒ ด้าน ดังนี้

๔.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) คณะสงฆ์อำเภอกู่แก้ว เทศบาลตำบลกู่แก้ว องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี และพุทธศาสนิกชน ควรให้ความสำคัญเรื่องการดูแลรักษาปราสาทกู่แก้ว และกำหนด กติกาหรือแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้มาสักการบูชาปราสาทกู่แก้ว ตลอดจนการรวบรวมทุนทรัพย์ไว้ สำหรับบูรณปฏิสังขรณ์ปราสาทกู่แก้ว และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคมในโอกาสต่อไป

๒) คณะสงฆ์อำเภอภูแก้ว เทศบาลตำบลภูแก้ว องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี และพุทธศาสนิกชน ควรมีนโยบายการอนุรักษ์การจัดงานประเพณีบุญเดือนหก (บุญบั้งไฟ) โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในพิธีกรรมเป็นอย่างดี

๓) ศึกษาวิเคราะห์การตีความหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับ ปราสาทขอม ประเภท อโรคยาศาล ปรากฏ์ภูต่างๆ ในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทไทย

๔.๒.๒ ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเป็นงานวิจัยเพื่อต่อยอดงานวิจัยและสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการศึกษาประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๑) ศึกษาการใช้ศาสนสถานโบราณเป็นสื่อการบำเพ็ญกุศลหรือแหล่งการศึกษาของประชาชนในจังหวัดต่างๆ

๒) ศึกษาเชิงสำรวจการจัดงานพิธีกรรมการบูชาปรากฏ์หรือธาตุเจดีย์ที่พึงประสงค์ในทัศนะของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดต่างๆ

๓) ศึกษาคุณค่าที่ปรากฏในการจัดงานนมัสการปรากฏ์ที่มีอยู่ทั่วประเทศ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก, ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กิ่งแก้ว อรรถาการ. **ลักษณะพิธีกรรมในสังคมไทย**. ในเอกสารการสอนวิชาไทยศึกษา: อารยธรรม
เล่ม ๒. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๘.

ชิน อยู่ดี. **คนก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๑๒.

ชำนาญ รอดเหตุภัย. **ความเชื่อ-ประเพณีในคติวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา, ๒๕๑๙.

दनัย ไชยโยธา. **ลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา. **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โอ.เอส. พรินต์ติ้ง
เฮ้าส์, ๒๕๓๘.

ธวัช ปุณโณทก. **ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสานในวัฒนธรรมพื้นบ้านคติ
ความเชื่อ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๖.

ธิดา สารยา. **อารยธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๓๙.

นภาจรี นำเบญจผล และ อมรรัตน์ เพ็ญสว่าง. **จิตวิทยาศาสนาและความเชื่อและความจริง**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กองทุน บี.ทราเวน, ๒๕๓๗.

ประมวล คิตคินสัน. **คติชาวบ้าน: การศึกษาในด้านมานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ,
๒๕๒๑.

ปิ่น มุกกันต์. **มงคลชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังพิทยา, ๒๕๓๗.

- ไผท ภูธา. **ความเป็นมาของคนอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๓.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๑.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙. **ราชบัณฑิตพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุด คำวัด**. กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.
- _____. **พจนานุกรม ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____. **พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๘.
- พระมหาสมปอง มุทิโต. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- พระอริยานุวัตร เขมาจารีเถระ. **คติความเชื่อของชาวอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.
- วศิน อินทสระ. **ชาวพุทธกับvikฤติศรัทธา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญา, ๒๕๓๗.
- ศิลปากร.กรม. สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๗ ขอนแก่น.
โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๕๕.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. **การถือนิมนต์ในเมืองไทย**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๓๖.
- เสถียรโกเศศ. **ลัทธิศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๖.
- สุริยา สมุทคุปต์และคณะ. **วิถีคิดของคนไทย: พิธีกรรม”ช่วงผีฟ้อน”ของ”ลาวข้าวจ้าว”จังหวัด นครราชสีมา**. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๔๐.

(๒) บทความ:

- กฤษ เหลือลมัย. “อโรคยาศาลในอีสาน”.วารสารเมืองโบราณ.ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๓ (มีนาคม ๒๕๔๖), ๒๓- ๒๕.
- ธาดา สุทธิธรรม. “ภูมิที่ตั้งอโรคยาศาล: ความสัมพันธ์กับบริบททางผังเมือง”. วารสารเมืองโบราณ ฉบับที่ ๓๐, ๒๕๔๗.
- ภัททียา ยิมเรวัต. “การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้านความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีภาษา และวัฒนธรรม”. ๑๖(๑); (มกราคม-มิถุนายน, ๒๕๔๐): ๕-๑๒.

(๓) วิทยานิพนธ์:

ธีระพงษ์ทศวัฒน์. ระบบความเชื่อเรื่องปรางค์กู๋: กรณีศึกษาบ้านปรางค์กู๋ ตำบลมะอี อำเภอรวิชัยบุรี

จังหวัดร้อยเอ็ด. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔.

พระครูสารกิจประยุต (กาบ ฐานทโตโต/วังหอม). ศึกษาคุณค่าศรัทธาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชา

พระธาตุนาคูนของชาวอำเภอนาคูน จังหวัดมหาสารคาม. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร**

มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาปรม โอภาโส (กองคำ). ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวไทยในปัจจุบัน. **วิทยานิพนธ์พุทธ**

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๕๑.

พระมหาประสพฤกษ์ จารูวาโท (รัตนยงค์). การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระ

พุทธศาสนา. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาล

งกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหามานพ เจือจันทร์. การบูชาขุณในพระไตรปิฎก . **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหา**

บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาหมวด สุกกธมโม. การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธรูปศาสนา.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,

๒๕๔๗.

สง่า พัฒนชีวะพูล . เจ้าพ่อพญาแลละ: ความเชื่อและพิธีกรรม. **ปริญญาวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา**

บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๘.

สุวิทย์ ทองศรีเกตุ. การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีต่อพฤติกรรมทางศาสนาของ

พุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**.

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๓.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่:

กิตติพงษ์ สนเล็ก. **อโรคยศาล: สุขศาลาขอม**. สำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น, ๒๕๕๗. (อัดสำเนา)

พระมหาคณิศร (เขมาจาโร). **การกราบไหว้อะไร**. ในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระราช

พุดผาจารย์ (เขียว อินทโชโต) เจ้าอาวาสวัดราชบูรณราชวรวิหาร. ๒๕๒๗. (อัดสำเนา)

(๕) หนังสือแปล

เดนนี ซาเก็น. **พิธีกรรมของโลก**. แปลโดยทิพยอาภา (นามแฝง). กรุงเทพมหานคร: บริษัทจูนพับลิช
ซิง จำกัด, ๒๕๔๒.

ริชาร์ด เลอเรนซ์. **ศาสตร์แห่งพลัง**. แปลโดยสมชาย สัมฤทธิ์ทรัพย์ กรุงเทพมหานคร: มาสเตอร์
พรีนติ้ง, ๒๕๔๒.

(๖) บทสัมภาษณ์

พระครูวิจิตรคุณายุต. เจ้าคณะอำเภอภูแก้ว สังกัดมหานิกาย, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

พระครูสันติธรรมญาณ. เจ้าคณะอำเภอภูแก้ว สังกัดธรรมยุติกนิกาย, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

นายหัตตดา เสียงอ่อน. ประชาชนชาวบ้าน อำเภอภูแก้ว, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

นายทอง ภูคำวงษ์. ประชาชนชาวบ้าน อำเภอภูแก้ว, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

นายใบ สุขเจริญ. ประชาชนชาวบ้าน อำเภอภูแก้ว, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

นายประสิทธิ์ พรหมสอน. ประชาชนชาวบ้าน อำเภอภูแก้ว. ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

นายลี จันทร์อ่อน. ประชาชนชาวบ้าน อำเภอภูแก้ว, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

นายเลี่ยม จันทะแจ่ม. ประชาชนชาวบ้าน อำเภอภูแก้ว, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

นายไข่ จันทะสิงหาร. พ่อเจ้าประจำวัดภูแก้วรัตนารามคนปัจจุบัน, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

นางวิเชียร ทองเจริญ. ชาวบ้านในอำเภอภูแก้ว, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

นางวารี พันธุ์พรหม. ชาวบ้านในเขตอำเภอภูแก้ว, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

นางสมพร คำทะเน. ชาวบ้านในเขตอำเภอภูแก้ว, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

นายอำนาจ จันทรส. ชาวบ้านในเขตอำเภอภูแก้ว, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

นายสมหมาย จันทะแจ่ม. ชาวบ้านในเขตอำเภอภูแก้ว, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

นายบัณฑิต พรหมศร. ชาวบ้านในเขตอำเภอภูแก้ว, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือขอสัมภาษณ์

ที่ ศธ.๖๑๒๓.๔/ว๐๐๕

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ต.โคกสี

อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๓ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร .....

ด้วย นายพายุ นามสกุล ภูคำวงษ์ รหัสประจำตัว ๕๕๐๕๕๐๕๐๑๘ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชา พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์เรื่อง “ศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรารงค์แก้วของชาวพุทธอำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี” โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้ คือ

๑) ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น

เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ด้วย โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.ศูนย์บัณฑิตศึกษา โทร.๐๔๓-๒๘๓-๕๔๗ ต่อ ๑๑๖

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปญโญ – จนท.ประสานงาน – ๐๘๕-๗๔๗-๗๖๐

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide)

ศึกษาหลักความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว ของชาวพุทธอำเภอคูแก้ว จังหวัดอุดรธานี

คำชี้แจง: โปรดกรุณาให้สัมภาษณ์ตามความเป็นจริงตรงกับข้อความที่ผู้สัมภาษณ์ได้สอบถาม ซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านเป็นรายบุคคลแต่ประการใด แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๔ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ หลักความเชื่อในพระพุทธรูปศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมบูชาปรางค์กู่แก้ว

๒.๑ ประวัติ และความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว

๒.๒ ความสำคัญและพิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาปรางค์กู่แก้ว

- ๑) พิธีกรรมบ่าหรือบนบาน
- ๒) พิธีกรรมปงหรือแก้บน
- ๓) พิธีกรรมสาบาน
- ๔) พิธีสงฆ์น้ำกู่
- ๕) ประเพณีบุญเดือนหก(บุญบังไฟ)
- ๖) พิธีเวียนเทียน
- ๗) พิธีปฏิบัติธรรมเพื่อถวายเป็นพุทธบูชากับปรางค์กู่

ตอนที่ ๓ คุณค่าที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้วของชาวพุทธอำเภอคูแก้ว

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว

นายพายุ ภูคำวงษ์

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุ

- ๑) ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....
- ๒) สมณศักดิ์ .....
- ๓) อายุ.....ปี / พรรษา.....
- ๔) ที่อยู่.....
- ๕) หมายเลขโทรศัพท์บ้าน..... โทรศัพท์(มือถือ).....
- ๖) ระดับการศึกษา.....
  - ๖.๑ ศาสนศึกษา นธ. .... ปธ.....
  - ๖.๒ สามัญศึกษา.....
- ๗) ตำแหน่ง.....

๑.๒ ข้อมูลทั่วไปของฆราวาส

- ๑) ชื่อ.....นามสกุล..... เพศ ..... อายุ.....ปี
- ๒) ที่อยู่..... โทรศัพท์.....
- ๖) ระดับการศึกษา..... ตำแหน่งทางสังคม.....
- ๘) อาชีพ.....

ตอนที่ ๒ ประวัติและความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรากฏ์แก้ว

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของปรากฏ์แก้ว

- ๒.๑.๑ ตำนานปราสาทขอม
- ๒.๑.๒ นิทานพื้นบ้านเล่าขานสืบกันมา

๒.๒ หลักความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรากฏ์แก้ว

- ๒.๒.๑ กัมมัสัทธิ
- ๒.๒.๒ วิปากัสัทธิ
- ๒.๒.๓ กัมมัตสกกตัสัทธิ
- ๒.๒.๔ ตถาคตโพธิัสัทธิ

๒.๓ ความสำคัญและพิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาปรากฏ์แก้ว

- ๒.๓.๑ ความรู้เรื่องหลักความเชื่อในพิธีกรรมการบูชา
- ๒.๓.๒ พิธีกรรมการบูชา
- ๒.๓.๓ การประกอบพิธีกรรมการบูชา
- ๒.๓.๔ จุดมุ่งหมายของพิธีกรรมการบูชา

- ๒.๓.๕ พิธีกรรมการบ่า (บนบาน)
- ๒.๓.๖ พิธีกรรมการปง (แก้บน)
- ๒.๓.๗ พิธีกรรมสาบาน
- ๒.๓.๘ พิธีสรนน้ำกู่
- ๒.๓.๙ ประเพณีบุญเดือนหก(บุญบังไฟ)
- ๒.๓.๑๐ พิธีเวียนเทียน
- ๒.๓.๑๑ พิธีปฏิบัติธรรมเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาปรากฏแก้ว

ตอนที่ ๓. คุณค่าที่ได้รับจากความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปรากฏแก้วของชาวพุทธอำเภอแก้ว
กรณอบอกคุณค่าที่ได้รับจากพิธีกรรมการบูชาปรากฏแก้วที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอแก้ว
แก้ว ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ คุณค่าในทางพระพุทธศาสนา
  - ๓.๑.๑ ด้านความเชื่อ
  - ๓.๑.๒ ด้านหลักธรรม
  - ๓.๑.๓ ด้านจิตใจ
  - ๓.๑.๔ ด้านวัตถุ
- ๓.๒ คุณค่าทางสังคม
  - ๓.๒.๑ ด้านความสามัคคี
  - ๓.๒.๒ ด้านเศรษฐกิจ
  - ๓.๒.๓ ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรากฏแก้ว
กรณาให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณค่าความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาปรากฏแก้วดังต่อไปนี้

- ๔.๑ พิธีกรรมการบูชาปรากฏแก้ว
- ๔.๒ พิธีกรรมการบ่า(บนบาน)
- ๔.๓ พิธีกรรมการปง(แก้บน)
- ๔.๔ พิธีกรรมสาบาน
- ๔.๕ พิธีสรนน้ำกู่
- ๔.๖ ประเพณีบุญเดือนหก(บุญบังไฟ)
- ๔.๗ พิธีเวียนเทียน
- ๔.๘ พิธีปฏิบัติธรรมเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาปรากฏแก้ว

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือด้วยดี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายพายุ ภูคำวงษ์
วัน เดือน ปีเกิด	๒๐ พฤษภาคม ๒๕๐๑
สถานที่เกิด	๒๔ หมู่ ๒ ตำบลบ้านจืด อำเภอหนองหาน(ปัจจุบันอำเภอภูแก้ว) จังหวัดอุดรธานี รหัสไปรษณีย์ ๔๑๒๓๐
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๑๕ ประถมปลาย โรงเรียนบ้านจืด(ประชาสามัคคี) อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี พ.ศ. ๒๕๑๘ มัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนหนองหานวิทยา พ.ศ. ๒๕๒๔ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเกษตรกรรมอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี พ.ศ. ๒๕๓๓ ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์บัณฑิต(สส.บ.) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ. ๒๕๓๗ ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ. ๒๕๔๘ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต(ศษ.ม.)บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชธานี วิทยาเขตอุดรธานี
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ผู้อำนวยการสถานศึกษา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบ้านโคกศรี อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี
ที่อยู่ปัจจุบัน	๕๖ หมู่ ๑๓ บ้านพรประจักษ์ ตำบลจำปี อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี ๔๑๒๓๐ e-mail/Phayu-501@hotmail.com